

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2008: 105
ISSN 1654-0247

Likhet och särart
– en studie av Internationella biblioteket och dess besökare
ur ett mångfaldsperspektiv

ANNA GUSTAFSSON CHEN
TATIANA SOARES

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Anna Gustafsson Chen och Tatiana Soares**
Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Likhet och särart - en studie av Internationella biblioteket och dess besökare ur ett mångfaldsperspektiv

Engelsk titel: Difference and equal dignity – a study of the International Library and its visitors from a perspective of diversity

Författare: Anna Gustafsson Chen och Tatiana Soares

Kollegium: 1

Färdigställt: 2008

Handledare: Torgil Persson

Abstract:

The underlying purpose of this study is to see whether a library focused solely on providing literature in other languages than Swedish serves as a unifying, integrating force, or as an agent for division and exclusion. The study focuses on the International Library in Stockholm. The authors have created a profile of the visitors of the selected library, concerning their characteristics, their library habits and their perceptions of the International library. This profile has then been compared with the staff's perception of the visitors as a group.

To assemble data in order to create a profile of the visitors, a survey has been conducted looking into factors such as age, language, native country, educational level, reasons for coming to the library and attitudes towards the library. A small group of the staff, five persons, have been interviewed to inquire about their attitudes towards and perceptions of the visitors, as well as attitudes towards issues such as multilingualism, and their estimation of the importance of and right to literature in ones mother tongue.

The authors found that the visitors are a very heterogeneous group of people, with various backgrounds and language skills. A larger number than expected were Swedish speaking and ethnic Swedes. The staff's impression of the visitors was largely in accordance with our findings.

The staff expressed a strong belief in the idea that access to literature in one's mother tongue can actually be helpful when one is trying to settle in a new country. Although other libraries may be reluctant to handle literature in foreign languages, the staff of the International Library feels that their expertise helps to ensure the inhabitants of the greater Stockholm area good quality and access to literature in many languages.

Nyckelord: mångspråkig, flerspråkig, mångkultur, kulturell mångfald, Internationella biblioteket, folkbibliotek, besökare, personal.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING.....	1
1.1 Bakgrund	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Avgränsningar.....	3
1.4 Definitioner	4
1.5 Litteratursökning	6
1.6 Disposition.....	7
2. INTERNATIONELLA BIBLIOTEKET.....	9
2.1 Ursprung och framväxt.....	9
2.2 Internationella biblioteket idag.....	11
2.3 Riktlinjer och verksamhetsplaner.....	12
3. TIDIGARE FORSKNING.....	14
3.1 Om Internationella biblioteket.....	14
3.2 Om invandrare och folkbibliotek.....	15
3.3 Om modersmålets betydelse	17
3.4 Om kulturell mångfald i kulturpolitiken	19
3.5 Biblioteksvanor i Sverige	22
4. TEORI.....	26
5. METOD OCH GENOMFÖRANDE.....	30
5.1 Enkäten.....	30
5.2 Intervjuerna.....	34

6. UNDERSÖKNINGENS RESULTAT.....	37
6.1 Enkäten.....	37
6.1.1 Besökarnas bakgrund.....	37
6.1.2 Besökarnas biblioteksvanor.....	41
6.1.3 Besökarnas uppfattningar	43
6.2 Intervjuerna.....	45
6.2.1 Frågor om IB:s besökare	45
6.2.2. Om synen på besökarna och IB:s verksamhet	46
6.2.3 Om modersmålets betydelse och integrationen i samhället.....	47
6.2.4 Om centraliseringen av de mångspråkiga samlingarna	48
6.2.5 Om Internationella bibliotekets betydelse	50
7. DISKUSSION OCH ANALYS	52
7.1 Vilka är Internationella bibliotekets besökare?	52
7.2 Personalens bild av besökarna.....	55
7.3 Synen på besökarna och biblioteket över tiden.....	57
7.4 Likhet eller särart på Internationella biblioteket	57
7.5 Några sista observationer	59
8. SAMMANFATTNING.....	61
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING.....	63
BILAGOR.....	67
Bilaga 1: Enkät	67
Bilaga 2: Intervjuguide.....	70
Bilaga 3: Anonymiserad variabeltabell över Internationella bibliotekets anställda.	71
Bilaga 4: Enkätens resultat	72

1 Inledning

Den här uppsatsen handlar om Internationella biblioteket (IB) i Stockholm, ett bibliotek som ingår i Stockholms stadsbibliotek och som också är en lånecentral (Internationella bibliotekets lånecentral, IBLC) för landets alla folkbibliotek. IB har böcker på över 100 språk, som är både fack- och skönlitterära och en webbplats som är översatt till sju språk (engelska, franska, spanska, ryska, kinesiska, persiska och arabiska).¹ Förutom böcker finns det inom beståndet musikskivor, film, tidningar och tidskrifter till biblioteksbesökarnas förfogande. Liksom på andra folkbibliotek bedrivs här en programverksamhet av olika kulturaktiviteter och här finns också ordbehandlingsprogram som kan användas till att skriva på olika språk med andra alfabet än det latinska. Uppsatsen fokuserar på överensstämmelser och diskrepanser mellan bibliotekets syn på sina besökare och vilka de i verkligheten är, samt mellan bibliotekets integrationspolitiska mål och risken för att verksamheten istället leder till ökad segregation.

1.1 Bakgrund

Vi som har arbetat med den här uppsatsen är själva mycket intresserade av olika språk. Vi har båda studerat främmande språk (franska, portugisiska, kinesiska och spanska) och arbetat i miljöer där vi har använt oss av våra språkkunskaper, som bland annat guide, tolk, översättare och bibliotekarie på Internationella biblioteket. Vårt intresse för språk har vi med oss från vår egen familjebakgrund, eftersom vi båda har släkt från utomeuropeiska länder. En av oss har även gått i en helt franskspråkig skola med elever från olika delar av den fransktalande världen.

Under våra studier på Bibliotekshögskolan i Borås har vi märkt att ett perspektiv rörande kulturell mångfald och mångspråkighet saknas i utbildningen. Som bibliotekarie på ett svenskt folkbibliotek idag möter man människor från olika kulturer och med många olika språk. Bibliotekslagen tar dessutom särskilt upp bibliotekens skyldighet att uppmärksamma olika minoriteters behov.² Detta är bakgrunden till att vi tycker att det är viktigt att detta perspektiv lyfts fram och får större utrymme i utbildningen. Som blivande bibliotekarier vill vi undersöka området närmare.

Internationella biblioteket, som öppnade år 2000, har utvecklats ur den tidigare Invandrarlånecentralen (ILC), en serviceinrättning som försåg folkbibliotek i Sverige med böcker på vad som då kallades ”invandrarspråk”.³ Idag är IB ett öppet bibliotek dit alla är välkomna. På Internationella bibliotekets webbsida står det att bibliotekets ambition är att ”bli en mångkulturell och spännande mötesplats för alla med intresse för språk och litteratur”.⁴ Av Internationella bibliotekets verksamhetsplaner framgår också att ett av inriktningsmålen är att biblioteket ska vara ”en öppen mötesplats för människor med olika språk- och kulturarv”.⁵

¹ Internationella biblioteket 2004. *Startsida – InternationellaBiblioteket.se*. <http://www.interbib.se> [2008-02-27]

² *Bibliotekslagen* (SFS 1996:1596), § 8.

³ En mer utförlig beskrivning av IB: s historiska bakgrund följer längre fram i uppsatsen.

⁴ Internationella biblioteket 2004. *Vad är Internationella biblioteket?* <http://www.interbib.se/default.asp?id=5216&PTID=0&refid=4097> [2008-02-27]

⁵ *Internationella bibliotekets verksamhetsplan*, 2006.

Biblioteket vänder sig alltså till alla som är intresserade av olika språk och litteraturer och inte enbart till människor med rötter i utlandet.

På så sätt motsvarar IB:s inriktningsmål de integrationspolitiska målen, som bland annat handlar om att främja en samhällsgemenskap som grundar sig på samhällets mångfald,⁶ samt de kulturpolitiska mål som innebär att främja möten mellan olika kulturer inom landet.⁷

I Stockholms stadsbiblioteks biblioteksplan från 2005 förklaras att folkbiblioteken ska arbeta med att i högre grad fokusera på vad den enskilde individen har för behov i sitt sökande efter kunskap, bildning och upplevelser på biblioteken. Dessa behov kan vara både generella och unika för varje person.⁸ Också denna formulering överensstämmer med regeringens politiska ambition att människor som flyttat till Sverige från andra länder inte ska betraktas som ett homogent kollektiv.⁹

Samtidigt visar våra egna erfarenheter att många språkintresserade och internationellt inriktade personer inte känner till IB, vet vad biblioteket står för eller att där kan finnas material som intresserar dem. Det finns anledning att anta att IB fortfarande är relativt okänt, och att vissa som känner till biblioteket i första hand betraktar det som ett bibliotek för människor från andra länder än Sverige. Man kan också fundera över om biblioteket når tillräckligt många av de olika språkgrupper som finns i Stockholmsområdet.

Detta väcker frågor som vilka IB i första hand vänder sig till, vilka som faktiskt besöker biblioteket, hur biblioteket uppfattas, och vilken service det erbjuder besökarna. Vi anser att detta är intressanta forskningsfrågor som knyter an till olika diskussioner om identitet, språk och kultur, och vår studie är ett försök att få svar på en del av dessa frågor, som specificeras längre fram i texten.

1.2 Syfte och frågeställningar

Internationella bibliotekets strävan är att vara en mötesplats för människor med olika språk- och kulturarv. Vårt syfte är ta reda på om biblioteket kan bidra till detta mål, och vilka risker som finns för att en verksamhet specialiserad på andra språk än svenska istället bidrar till ökad segregation.

För att få svar på denna huvudfråga måste vi först ställa oss några bakgrundsfrågor. Vi behöver ta reda på vilka IB:s besökare är, vilka förväntningar de har på biblioteket, och om den bild vi får av besökarna överensstämmer med IB:s personals egen bild av dem. Vi vill också veta hur personalens uppfattning om besökarna och om sin verksamhet har förändrats under de år som biblioteket har funnits.

De bakgrundsfrågor vi ställer oss är:

⁶ Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2004. Målen för integrationspolitiken. Ingår i *Integration och mångfald*. <http://www.regeringen.se/sb/d/2279> [2008-02-27].

⁷ Kulturdepartementet 2005. *Mål och budget för kulturpolitiken*. <http://www.regeringen.se/sb/d/1897> [2008-02-27].

⁸ *Bibliotek i rörelse: En strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010* 2005, s. 12.

⁹ Integrations- och jämställdhetsdepartementet 2004. Målen för integrationspolitiken. <http://www.regeringen.se/sb/d/2279> [2008-02-27]

1. Vilka faktorer som ålder, språk, ursprungsländer, utbildningsnivåer och förväntningar på biblioteket finns representerade bland IB:s besökare?
2. I vilken utsträckning överensstämmer IB:s personals uppfattning om vilka besökarna är med resultatet av vår undersökning?
3. Vilka konsekvenser har omvandlingen från Invandrarlånecentralen till Internationella biblioteket fått för personalens uppfattning om användarna?

Dessa bakgrundsfrågor leder oss till vår huvudfråga:

4. Finns det risk för att Internationella biblioteket, med sin inriktning på andra språk än svenska, upprätthåller åtskillnaden mellan olika språk- och kulturgrupper istället för att främja möten och integration?

1.3 Avgränsningar

Eftersom IB även är en lånecentral, vilket betyder att andra bibliotek i landet kan beställa böcker därifrån, har IB ett mycket större upptagningsområde än om det vore en del av ett vanligt stadsbibliotek. Vi kommer att avgränsa oss till dem som besöker IB:s fysiska byggnad. Att intervjua eller undersöka alla de som nyttjar IB:s bestånd på olika bibliotek i landet skulle kräva en alltför stor tidsinsats och det skulle vara svårt att få till ett representativt urval av användare. Detta innebär förstås att en stor del av IB:s faktiska användare inte undersöks i uppsatsen, och att lånecentralens arbete inte kommer att belysas här.

Vi avgränsar oss till IB:s lokala användare i Stockholms län. Enligt Statistiska centralbyrån bodde det i Stockholms län ungefär 1,9 miljoner människor år 2007. Av dessa var cirka 385 000 utrikes födda. I Stockholms stad, där folkmängden är nästan 800 000 personer, bodde ungefär 167 000 utrikes födda.¹⁰ Det innebär att ungefär var femte invånare i länet är född utomlands. Även om man kan anta att en stor del av dessa talar språk som inte finns representerade i IB:s bestånd är det ändå en mycket stor grupp människor som borde kunna dra nytta av bibliotekets service.¹¹ Därtill kommer alla de personer utan egna rötter i utlandet som ändå kan vara intresserade av IB:s service: människor som har arbetat eller studerat utomlands, som är allmänt språkintresserade eller intresserade av litteratur eller samhälle i andra delar av världen.

Det hade förstås också varit intressant att ta del av icke-användarnas åsikter och få veta vad de tycker om biblioteket. Känner de till att det finns och vilken service det tillhandahåller? Betraktas det som ett bibliotek enbart för invandrare? Av praktiska skäl, för att studien skulle bli möjlig att genomföra under den tid vi hade till vårt förfogande, valde vi att enbart studera de som använder biblioteket. Det hade också varit intressant att se hur personal på andra stadsdelsbibliotek betraktar IB:s verksamhet, men också det har vi valt att inte ta upp här.

¹⁰ Siffrorna är hämtade från Statistiska Centralbyråns statistikdatabas på Internet, och går att hitta på <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/Produkt.asp?produktid=BE0101> [2008-02-27]. I gruppen utrikes födda ingår både personer med utländskt medborgarskap och personer födda i utlandet som numera är svenska medborgare (uppgift i e-brev från Annika Klintefelt, Statistiska Centralbyrån 2008-04-03).

¹¹ De språk som inte är representerade i IB:s bestånd är de nordiska språken, engelska, tyska och franska. Det står mer om detta i kapitel 2 som handlar om Internationella biblioteket.

1.4 Definitioner

Så snart man börjar diskutera frågor som rör invandrare, flyktingar eller integration inser man att det finns en hel rad termer som används mycket flitigt, trots att deras betydelse är ganska vag och mångskiftande. Eftersom det inte är möjligt att helt undvika dem vill vi här kortfattat ta upp några av dem för att visa på det problematiska med denna terminologi. Användandet av olika begrepp är inte statiskt, utan förändras med tiden, något vi kan notera i de kulturpolitiska dokument från 1997, 2004, 2005 och 2007 som nämns längre ner i texten.

Invandrare, flyktingar och personer med utländsk bakgrund

Ordet invandrare är egentligen ganska lätt att definiera. En invandrare är helt enkelt en person som har flyttat till ett annat land än sitt ursprungliga hemland.¹² Ändå används termen ofta på ett felaktigt sätt, om människor som egentligen är födda i Sverige, men har en eller två föräldrar som är födda i annat land. En person med sådan familjebakgrund bör istället räknas in i kategorin ”personer med utländsk bakgrund”. Ska man vara riktigt formell kan man placera människor med en utländsk och en svensk förälder i ytterligare en kategori, personer med svensk *och* utländsk bakgrund, men i den här uppsatsen har vi valt att för enkelhets skull hålla oss till termen ”utländsk bakgrund” även när vi talar om personer som har en svensk förälder.¹³ Många blandar också ihop invandrare, flyktingar och asylsökande, vilket kan vara problematiskt då flyktingar bara utgör en grupp bland invandrarna, det vill säga personer som kommit till Sverige för att söka skydd undan förföljelse.¹⁴ Asylsökande är flyktingar som ännu inte fått besked om att de får stanna i Sverige. I vår uppsats fäster vi inte någon större vikt vid om en person är flykting, asylsökande eller har invandrat av andra skäl. För ett bibliotek kan det dock vara av betydelse, då det inte är kommunerna utan Migrationsverket som har ansvar för de asylsökande som bor på förläggningar runt om i landet, vilket kan leda till problem och konflikter då asylsökande använder sig av bibliotekens service utan att kommunen får ersättning för de kostnader det medför.

Mångkultur, kulturell mångfald och interkultur

Generellt kan man säga att begreppet *mångkultur* är mycket omdiskuterat och kan tolkas på en rad olika sätt. I utredningen *Mångfald är framtiden* (SOU 2007:50), som gjordes efter mångkulturåret 2006, lyfter utredaren Yvonne Rock fram två problem med de antropologiska tolkningar som görs av begreppet. Dels används det ofta för att beteckna olika gruppers specifika och egenartade kulturer, vilket innebär att man betonar skillnader mellan grupper snarare än likheter, dels används det nästan alltid om minoritetsgrupper, vilket innebär att man glömmer att majoriteten också är en del av mångkulturen.¹⁵

I regeringens 11 år gamla kulturpolitiska proposition SOU 1996/97:3 talade man till och med om ”invandrarkulturen” som en avgränsad enhet som behövde en egen, separat arena – ett

¹² Westin, Charles et al. 1999. *Mångfald, integration, rasism och andra ord*, s. 98.

¹³ Ibid., s. 100.

¹⁴ Ibid., s. 101-102.

¹⁵ Kulturdepartementet 2007. *Mångfald är framtiden* (SOU 2007:50), s. 59.

världskulturhus.¹⁶ Även om man i propositionen menade att ”ett genuint mångkulturellt samhälle” är ett samhälle där ”människor med olika kulturell bakgrund kan leva tillsammans och ge impulser åt varandra” beskrivs det samtida mångkulturella samhället främst som problematiskt, med ”bristande kontakter över etniska gränser, låg utbildning, lågt förtroende för politiker och invandringspolitiken, upplevd maktlöshet och bristande självkänsla”.¹⁷

När Kulturrådet, som själv har inrättat så kallade mångkulturkonsulenttjänster på olika platser i landet, diskuterar detta i sin omvärldsanalys *Om kulturell mångfald* år 2005 använder man inte begreppet *mångkultur* utan väljer att istället tala om just *kulturell mångfald*, som beskrivs som ”ett kulturliv som dels präglas av ett rikt utbud med många kulturella uttrycksformer, dels är tillgängligt för så många som möjligt oberoende av kön, ålder, utbildning, etniskt ursprung eller bakgrund i övrigt”.¹⁸ Att även begreppet kulturell mångfald är mycket vagt och kan tolkas på många skilda sätt visas tydligt i studien *Tid för mångfald* från 2004, där utredarna konstaterar att definitionerna på begreppet kulturell mångfald är lika många som antalet tillfrågade respondenter.¹⁹ Yvonne Rock, utredare i *Mångfald är framtiden*, SOU 2007:50, pekar på att många av mångkulturårets aktörer istället för mångkultur hellre använde begreppen *interkultur* eller *interkulturell*, eftersom dessa begrepp syftar på samarbete mellan kulturer och över kulturgränser, vilket var vad aktörerna menade att de ägnade sig åt.²⁰

Integration

Integration är en term med flera närliggande betydelser, som har det gemensamt att de syftar på förhållandet mellan en helhet och dess delar.²¹ Även om det kan användas om många olika grupper och deras förhållande till samhället i stort är det ofta förknippat med kulturella och etniska minoriteters delaktighet i samhällsgemenskapen. Ett av de viktigaste kraven på den typen av integration är att kulturella, etniska och språkliga minoriteter ska delta i det offentliga livet utan vara tvungna att förändra sin privata/kulturella sfär. Detta brukar ställas i motsats till assimilation, där minoriteter förutsätts ge upp eller förändra sin privata sfär för istället anta majoritetsgruppens vanor, eller segregation, där minoriteten behåller sina traditionella levnadssätt, vanor och normer och bara i liten utsträckning deltar i det majoritetssamhällets offentliga sfär.

Ordet integration kan också syfta på själva processen då etniska och kulturella minoriteter inlemmas i samhället. Det kan vara politisk integration, då minoriteterna utnyttjar sina rättigheter att påverka samhället genom deltagande i till exempel politiska val. Det kan också handla om social integration, då människor frivilligt möts över kulturella, etniska och språkliga gränser på fritiden och i arbetet.²² I vår uppsats används begreppet integration främst för att beteckna social integration, vilken i sin tur kan ses som en väg till kulturella, språkliga och etniska minoriteters större delaktighet i det gemensamma samhällslivet.

¹⁶ Kulturdepartementet 1997. *Kulturpolitik* (proposition 1996/97:3), s. 23.

¹⁷ *Ibid.*, s. 22-23.

¹⁸ Statens Kulturråd 2005. *Om kulturell mångfald: Kulturrådets omvärldsanalys 2005*, s. 16.

¹⁹ Pripp, Oscar et al. 2004. *Tid för mångfald*, s. 20.

²⁰ Kulturdepartementet 2007. *Mångfald är framtiden*, s. 59-60.

²¹ Westin, Charles et al. 1999, s. 53.

²² *Ibid.*, s. 55-57.

SFI

SFI betyder ”svenskundervisning för invandrare” och är en särskild skolform för grundläggande utbildning i det svenska språket för personer som inte har svenska som modersmål, främst människor som invandrat till Sverige. Alla som inte har kunskaper i svenska och är folkbokförda i en kommun har rätt till SFI och det är kommunens skyldighet att se till att sådan utbildning anordnas. Utbildningen ska anpassas efter individens behov och kurserna kan kombineras med andra typer av utbildning.²³

Mångspråkig biblioteksverksamhet och böcker på andra språk än svenska

Om nu de ovannämnda begreppen är luddiga och mångtydliga, vad ska man då använda istället? I biblioteksvärlden har man tidigare talat om *invandrarservice* eller *invandrarverksamhet*, termer som numera i stort sett har övergivits. Idag använder man istället termen *mångspråkig biblioteksverksamhet*, och istället för att som tidigare använda termen *invandrarpråk* talar man allt oftare om böcker *på andra språk än svenska*, vilket är ett vidare begrepp som också inkluderar litteratur på engelska, franska, tyska och nordiska språk. Anledningen till dessa begreppsbyten är att litteratur på andra språk än svenska inte alls enbart lånas av invandrare, vilket gör att en term som *invandrarverksamhet* blir missvisande. Genom att fokusera på mångspråkighet istället för mångkultur slipper man också de definitionsproblem som den senare termen dras med. Att säga att man arbetar med litteratur på arabiska är mycket mer konkret och oproblematiskt än att säga att man arbetar med arabisk kultur, eftersom den arabiska kulturen för det första inte är enhetlig och lika i alla arabisktalande länder, och eftersom man för det andra då skulle utesluta arbete med västerländsk litteratur i arabisk översättning, vilket också är en del av de flesta biblioteks arabiska bokbestånd.

Flerspråkighet och mångspråkighet

I uppsatsen använder vi termerna flerspråkighet och mångspråkighet. Termerna är snarlika och kan i vissa fall användas synonymt. Med flerspråkig menar vi fler än två språk och med mångspråkig ett stort antal språk. En person som talar fler än två språk är flerspråkig, medan ett biblioteksbestånd med böcker på många språk är mångspråkigt. Enligt Svenska institutet är till exempel samhället mångspråkigt, medan individen är flerspråkig.²⁴

1.5 Litteratursökning

Det material om Internationella bibliotekets ursprung, riktlinjer samt den centrala medieförsörjningsplanen och om Stockholms stadsbiblioteks strategiska biblioteks- och verksamhetsplaner som vi använder i uppsatsen hade vi redan i vår ägo, efter att ha läst det på arbetet. På samma sätt hade vi också redan uppmärksammats på och läst undersökningarna *Var femte låntagare* och *Mer nytta än nöje*, som vi hänvisar till i kapitlet om tidigare forskning. Offentliga utredningar och dokument från regeringen om mångkultur, kulturell mångfald, integrations- och kulturpolitik hittade vi genom att söka på regeringens webbplats, med sökord som just ”mångkultur”, ”kulturell mångfald”, ”integration” och ”kulturpolitik”.

²³ För mer information om SFI, se Skolverkets webbplats, <http://www.skolverket.se/sb/d/389> [2008-06-29], där man också samlat styrdokument och kursplaner.

²⁴ Svenska institutet 2006. *Bland gussar och gossar: Om språksituationen i Sverige*. http://www.si.se/templates/CommonPage___3933.aspx [2008-10-06]

Via referenser i de texter vi läst har vi sedan sökt oss vidare till Kulturrådets och Mångkulturellt centrum's publikationer om mångkultur och mångfald. Vi har även gjort sökningar i databaser som är tillgängliga via Högskolan i Borås, såsom Libris, Samsök, BADA och Uppsök, där vi har hittat mer material om mångfald, integration och bibliotek – även sådant som vi i slutänden har valt att inte hänvisa till i uppsatsen. I materialet har vi även en bok om den svenska kulturpolitiska diskursen under 1900-talet som har använts som kurslitteratur på utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan i Borås.

1.6 Disposition

Uppsatsen är upplagd på följande sätt:

Kapitel 1, *Inledning*, tar upp anledningarna till att vi har valt att skriva om just detta ämne. I detta kapitel behandlas även syfte och frågeställningar, uppsatsens olika avgränsningar samt definitioner av olika begrepp som kommer att dyka upp längre fram. Här redogör vi även för den sökprocess vi har genomgått när vi letade fram materialet till uppsatsen.

Kapitel 2, *Internationella biblioteket*, handlar om bibliotekets framväxt, verksamhet och uppdrag och syftar till att ge läsaren bättre förståelse av situationen vid undersökningens början. Här redovisas bland annat siffror som rör bibliotekets utlån av litteratur på olika språk och förhållandet mellan det publika biblioteket och lånecentralen.

Kapitel 3, *Tidigare forskning*, beskriver huvuddragen i den forskning som har bedrivits inom olika fält som har anknytning till vår uppsats. Det gäller både tidigare studier av Internationella biblioteket, rapporter och uppsatser om invandrare och folkbibliotek, om modersmålets betydelse för språkutveckling och identitet, om hur tankar kring kulturell mångfald speglas i svensk och dansk kulturpolitik, samt biblioteksvanor i Sverige.

Kapitel 4, *Teori*, tar upp Charles Taylors text ”The Politics of Recognition”,²⁵ som är vår uppsats teoretiska utgångspunkt. Här tar vi också upp den svenska debatten kring svenskundervisning kontra modersmålets betydelse som anknyter till Taylors teorier.

Kapitel 5, *Metod och genomförande*, handlar om de olika metoder vi har valt för att samla in empiriskt material till vår studie. Vi har valt två olika sätt att få in material, dels en enkät som delas ut till biblioteksbesökarna och dels intervjuer med delar av bibliotekspersonalen. I kapitlet beskriver vi också hur vi rent praktiskt har gått till väga för att göra studien och hur det praktiska genomförandet överensstämde eller skilde sig från planerna.

Kapitel 6, *Undersökningens resultat*, är en redovisning av enkätsvaren i tabell och diagramform med förklaringar och kommentarer i text. Här redovisas även intervjuerna, både genom sammanställningar av likheter och olikheter i svaren och genom direkta citat.

Kapitel 7, *Diskussion och analys*, gör en genomgång av undersökningens resultat i förhållande till de frågor vi ställde oss i kapitel 1. Här återkommer Charles Taylors teorier och

²⁵ Taylor, Charles 1992. *Multiculturalism and ”The Politics of Recognition”*, s. 26. Texten finns också i svensk översättning i *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik* från 1999

vi analyserar enkät- och intervju svaren i förhållande till den. I slutet av kapitlet finns även några kortfattade förslag till vidare forskning.

Kapitel 8, *Sammanfattning*, är en kort genomgång av hela uppsatsen, dess syfte, frågeställningar, genomförande och resultat.

2. Internationella biblioteket

Fokus för vår undersökning är Internationella biblioteket. I det här kapitlet kommer vi att ta upp dess framväxt, verksamhet och uppdrag, så att läsaren ska få en bättre förståelse för undersökningens utgångssituation.

Internationella biblioteket ligger på Odengatan 59 i centrala Stockholm och utgör en del av Stockholms stadsbibliotek. Verksamheten består av ett öppet bibliotek som fungerar på samma sätt som andra biblioteksfilialer i Stockholm, och en lånecentral (Internationella bibliotekets lånecentral, IBLC) som inom specificerade ramar förser övriga folkbibliotek i Sverige med litteratur på andra språk än svenska, med undantag för engelska, tyska, franska, samiska och nordiska språk.²⁶ Biblioteket effekterar även fjärrlån mellan bibliotek i Norden och övriga världen. Biblioteket innehåller samlingar på cirka 220 000 volymer på 137 olika språk, där den största – persiska – består av så mycket som drygt 9 200 olika titlar, medan den minsta – ottomanska – bara uppgår till två. Biblioteket invigdes i maj 2000, men en stor del av verksamheten hade då redan bedrivits i nästan tio år i den tidigare nämnda Invandrarlånecentralen (ILC). Internationella biblioteket är unikt i sitt slag. Lånecentraler liknande IBLC finns i andra nordiska länder, men inte i samma storlek.²⁷ Vissa folkbibliotek i USA och Kanada (till exempel Queens Borough Public Library i New York och Ottawa Public Library) har samlingar på många språk, men ytterst få har samma bredd som IB.

2.1 Ursprung och framväxt

Internationella biblioteket har sitt ursprung i ILC, vars verksamhet startade 1991 i syfte att underlätta för folkbibliotek i Sverige att få tillgång till litteratur på så kallade invandrar språk. Sådan litteratur var på den här tiden svår att få tag på och dessutom dyr både att köpa och hantera, eftersom bibliotekens personal oftast inte hade tillräckliga kunskaper för att klassificera eller katalogisera den. Eftersom utlåningsfrekvensen på många bibliotek var liten och låntagarunderlaget osäkert, ansågs det inte rimligt att varje kommunalt bibliotek själv skulle köpa in sådan litteratur. Istället kunde man vid behov vända sig till ILC som förmedlade bokdepositioner som biblioteken kunde behålla i tre eller sex månader. Redan sedan 1960-talet hade det funnits lånecentraler vid länsbiblioteken i Malmö, Stockholm och Umeå med likartade uppgifter, men i takt med att invandringen till Sverige ökade kom litteraturförmedlingen på andra språk än svenska att utgöra en allt större del av verksamheten. Inrättandet av ILC innebar att denna del bröts ut och att arbetet blev mer specialiserat. Till skillnad från de övriga lånecentralerna som hade en regional service riktade sig ILC till bibliotek i hela Sverige. När man på ILC talade om invandrar språk menade man alla språk utom svenska, övriga nordiska språk, engelska, tyska och franska (det vill säga de språk som tidigare kallades ”skolspråk”). Att språken begränsades på detta sätt hade delvis att göra med SAB:s klassifikationssystem, där språk grovt indelas i de tre kategorierna, där den tredje kategorin är de språk IB har inriktat sig på:

²⁶ *Central medieförsörjningsplan för mångspråkig litteratur 2006 2006.*

²⁷ I Danmark finns till exempel Bibliotekscenter for integration som är en lånecentral, men bara har 15 språk i sitt bestånd (se <http://www.statsbiblioteket.dk/sbci>). Det flerspråkige bibliotek i Norge, vars böcker även går att låna på Deichmanska biblioteket, har 30 språk i beståndet (se <http://www.dfb.deichman.no/>) [2008-05-24].

- I. Svenska
- II. Danska, norska, engelska, tyska, franska
- III. Övriga språk

Undantaget från regeln blev samiska, som egentligen hamnar i kategorin ”övriga språk”, men som inte räknades som ILC:s ansvar eftersom lånecentralen i Umeå redan var specialiserad på detta språk.

ILC:s uppdrag var att ”inom ramen för det statliga bidraget komplettera folkbibliotekens behov av medier på invandarspråk och därigenom utgöra en för hela landet gemensam resurs”. I detta uppdrag ingick också att ansvara för uppbyggnad och gallring av mediebestånd på aktuella språk, samt att anordna utbildning och stå till tjänst med rådgivning och information.²⁸

ILC var en lånecentral och som sådan arbetade den enbart med service till biblioteken – den enskilde låntagaren hade inte direkt tillgång till samlingarna utan fick gå via sitt lokala bibliotek. Redan i rapporten *Det mångspråkiga biblioteket* från 1986, som låg till grund för tillkomsten av ILC, hade man dock nämnt möjligheten att göra samlingarna tillgängliga för allmänheten.²⁹ I och med att ILC fick ansvaret för alla de så kallade övriga språken kunde personalen på ett mer effektivt och specialiserat sätt än tidigare bygga upp och vårda samlingarna.³⁰ Så småningom började det därför framföras önskemål om att dessa samlingar skulle göras tillgängliga för allmänheten, och våren 1997 tillsatte Stockholms stad, Stockholms läns landsting och Statens Kulturråd en enmansutredning i syfte att undersöka om detta var möjligt.³¹ Utredningen konstaterade att ett publikt bibliotek skulle utgöra en ny resurs för låntagarna och menade att detta kunde ses som en ”jämlighetsfråga utifrån de invandrapolitiska målen”.³² Samtidigt betonades att biblioteket skulle vara ett internationellt bibliotek snarare än ett invandrarbibliotek och att detta förmodligen skulle komma att höja verksamhetens status genom att man, något motsägelsefullt uttryckt, kunde ”komma bort från ett föråldrat synsätt att biblioteksservice till invandrare är invandrarverksamhet”. Det kan tolkas som att verksamheten tidigare inte uppfattades som att den skulle kunna intressera andra utanför kategorin ”invandrare”. Utredningen framförde också en förhoppning om att biblioteket skulle bli en väl frekventerad mötesplats mellan svenskar och invandrare i Stockholms city.³³ Samma år beslutade Kultur- och idrottsnämnden i Stockholms stad att gå in som delfinansiär i projektet tillsammans med Stockholms läns landsting och Statens Kulturråd.³⁴

Efter diskussioner kring olika alternativ beslutades i maj 1999 att Internationella biblioteket skulle placeras i Annexet, en byggnad i anslutning till Stadsbiblioteket/Asplundhuset där också Stockholms stadsbiblioteks tidnings- och tidskriftsavdelning finns. I huset bredvid, på Odengatan 61, ligger Svenska barnboksinstitutet. Det nya biblioteket invigdes i maj år 2000.

²⁸ *Riktlinjer för Invandrarlånecentralen vid Stockholms stadsbibliotek* 1991.

²⁹ Statens Kulturråd 1986. *Det mångspråkiga biblioteket*, s. 59.

³⁰ Antonsson, H. & Meyer, J. 2000. *Internationella biblioteket: Från lånecentral till publikt bibliotek*, s. 35-36.

³¹ För en bra beskrivning av beslutsprocessen bakom Internationella bibliotekets tillkomst, se Antonsson, H. & Meyer, J. 2000, kapitel 5.

³² Lundström, Stig 1997. *Internationella biblioteket i Stockholm. En idé om ett världsbibliotek*, s. 16.

³³ *Ibid.*, s. 16.

³⁴ För mer detaljerad information om beslutsprocessens alla steg, se Antonsson H. & Meyer, J. 2000, kapitel 5.

2.2 Internationella biblioteket idag

Idag har Internationella biblioteket cirka 30 anställda och är samtidigt både ett öppet, publikt bibliotek och en lånecentral. När biblioteket invigdes var personalen indelad i tre arbetslag, där det ena arbetade med mediefrågor, det andra med det öppna biblioteket och det tredje, som i huvudsak bestod av personal från det tidigare ILC, arbetade med lånecentralverksamheten. Den indelningen har numera ändrats så att arbetslagen är indelade i språkgrupper istället för efter funktion. Personalen arbetar både i lånecentralen och i det öppna biblioteket, i något olika utsträckning beroende på sina övriga arbetsuppgifter. Arbetsfördelningen mellan bibliotekarier och biblioteksassistenter är inte lika strikt som på många andra bibliotek: på IB deltar även bibliotekarier i bokuppsättning på öppna hyllor och i magasin, medan assistenter kan tjänstgöra i informationsdiskarna. Anledningen till detta är dels att språkkunskaperna många gånger kan vara avgörande i det praktiska arbetet, och att många av assistenterna har hög utbildning om än inte i just biblioteks- och informationsvetenskap.³⁵

Det publika biblioteket, som vår undersökning fokuserar på, hade cirka 100 700 utlån under år 2007. I den siffran räknas även omlån in.³⁶ De största språken sett till antal utlånade volymer är ryska, spanska, persiska, kinesiska, arabiska och thai. Dessutom gjordes drygt 9 300 utlån av musikalier. Ser man på den totala utlåningen, inklusive IBLC, är språken desamma, men turordningen något annorlunda. De största bestånden finns på persiska, arabiska, spanska och ryska. Denna fördelning har sett i princip likadan ut under alla de år som biblioteket har varit öppet. Mediabeståndet ligger totalt på ungefär 195 300 volymer, varav omkring 67 800 finns i det öppna biblioteket (se fig.1.). Resten av beståndet är placerat i magasin och hämtas upp åt låntagare som behöver dem. Formellt sett ska magasinsbeståndet användas till lånecentralens arbete, men efterfrågar låntagare i det öppna biblioteket böcker som finns inne i magasin hämtar personalen dessa.³⁷

	Utlån 2007 Det öppna biblioteket	Bestånd 2007 Det öppna biblioteket	Totalt bestånd 2007 Det öppna biblioteket + lånecentralen
<i>Totalt</i>	100 676	67 784	195 335
Ryska	13 255	4 391	12 238
Spanska	8 135	5 386	14 588
Persiska	7 703	7 980	17 148
Kinesiska	6 964	1 611	5 437
Arabiska	5 452	6 673	15 880
Thai	3 773	886	6 371
Musikalier	9 334	192	2 735

Fig. 1. Tabell över de vanligaste språken vid utlån och i bestånd år 2007. (Muntlig uppgift, statistikansvarig på IB 2008.)

³⁵ Se: Svensson, Malin 2004. "Att utnyttja de andras kompetenser är det värdefulla": en professionsteoretisk undersökning av personalens kunskaper i en mångspråkig biblioteksverksamhet.

³⁶ Muntlig uppgift, statistikansvarig på IB 2008.

³⁷ Ibid.

Efter en omorganisation år 2007 sköts numera även tidningsavdelningen – som ju erbjuder dagstidningar på ett flertal olika språk förutom svenska – av Internationella bibliotekets personal, medan tidskriftsavdelningen sköts av Stadsbiblioteket.

Till skillnad från de flesta andra folkbibliotek har IB inte någon särskild barnavdelning. När bibliotek öppnades fanns planer på en sådan, men eftersom gruppen barn utgör en mycket liten del av besökarna har man kommit fram till att det är bättre att placera barn- och ungdomslitteraturen i direkt anknäytning till respektive språk istället för att ge den en separat avdelning. IB har däremot placerat en del av sitt barnboksbestånd inne på Stadsbibliotekets barnavdelning, för att besökande förskoleklasser ska kunna ta del av det även om de inte kommer till Internationella biblioteket.³⁸

Vid sidan om öppethållandet arrangerar IB också författarträffar, föreläsningar och andra publika program. Dessa hålls oftast i personalmatsalen på kontorsvåningen, i tidskriftsrummet eller i Stadsbibliotekets aula på Odengatan 61. IB fungerar också som medarrangör vid program på andra håll i Stockholms stad. Som exempel kan nämnas ett samarbete med Södra Teatern och tidskriften *Karavan* kring en programserie om litteratur från Egypten under hösten 2007. IB har också under de senaste fyra åren arrangerat en internationell barnboksvecka i slutet av november-början av december, då kända barnboksförfattare och illustratörer från olika språkområden inbjudits till Stockholm för att träffa barn med andra modersmål än svenska, och för att föreläsa för bibliotekarier, lärare och andra intresserade. IB har också ordnat skrivarkurser för ungdomar och läsecirklar för pensionärer. För närvarande deltar biblioteket i det EU-finansierade projektet LiteraTour in Library 2.0, där språkstuderande och litteraturintresserade i åtta länder möts i verkligheten och på Internet för att diskutera böcker och förbättra sina språkkunskaper. På IB finns också en lärmiljö där det tidvis har bedrivits undervisning i Internetanvändning och ordbehandling. Bibliotekets lokaler lånas även ut till föreningar som bedriver egen litterär verksamhet eller studiecirklar.³⁹

2.3 Riktlinjer och verksamhetsplaner

Statens Kulturråd fastslog 2001 vissa riktlinjer som IBLC har att arbeta efter. Där står bland annat att "IBLC:s uppgift är att inom ramen för det statliga bidraget komplettera folkbibliotekens behov av medier på andra språk än svenska med minoritetsspråk, de övriga nordiska språken, engelska, tyska och franska. IBLC ska i övrigt vara en resurs när det gäller relevant kompetens inom bibliotekets språkområden".⁴⁰

Det öppna biblioteket har dock aldrig haft den sortens specifika direktiv, utan arbetar enligt de riktlinjer som gäller för hela Stockholms stadsbibliotek och efter vad som fastslås i verksamhetsplanerna. I dokumentet *Biblioteksverksamhet i Stockholms stad: En strategisk biblioteksplan* från 2002 fastslås att:

³⁸ Uppgifter om bibliotekets barn- och programverksamhet har uppsatsförfattarna inhämtat genom eget arbete i biblioteket.

³⁹ Ibid.

⁴⁰ *Riktlinjer för Internationella bibliotekets lånecentral vid Stockholms stadsbibliotek*, 2001.

- Stockholms stadsbibliotek ska inbjuda till möten mellan kulturer och aktivt arbeta för att undanröja informations- eller utbildningshinder på grund av etnisk bakgrund eller språk.
- Stockholms stadsbibliotek ska erbjuda litteratur på stockholmarnas olika språk. Det lokala bibliotekets bokbestånd ska präglas av de språk och de kulturer som finns i stadsdelen.
- Stadsbibliotekets grundläggande information ska finnas tillgänglig på engelska samt på de mest talade av stockholmarnas många språk.
- För att nå dem som inte använder biblioteken ska Stockholms stadsbibliotek samarbeta med andra förvaltningar och organisationer som möter presumtiva biblioteksbesökare. Av särskild vikt är naturligtvis samarbetet med skola, förskola, äldreomsorg samt sjukvård. Många nya svenskar och flyktingar i Sverige är redan biblioteksanvändare. Många fler kan bli det. Biblioteket stödjer kontakter med hemlandet via Internet, via dagstidningar, tidskrifter och litteratur från olika länder.
- Ett kompetensutbyte mellan biblioteken och andra aktörer som arbetar med integration och mångkultur ska fördjupas för att tillföra biblioteken värdefull kunskap som kan förbättra och utveckla verksamheten.⁴¹

Utifrån dessa riktlinjer har IB sedan i sina verksamhetsplaner tolkat sina mål och åtaganden på följande sätt: Internationella biblioteket skall bereda besökare och bibliotek vägar till kulturarv, kunskap och upplevelser på mer än 125 olika språk genom att

- låta verksamheten präglas av frihet, kvalitet, mångfald och tillgänglighet
- stärka läsvanor och utveckla läslusten, särskilt hos barn- och ungdomar, på det egna eller föräldrarnas modersmål
- vara en öppen mötesplats för människor med olika språk- och kulturarv
- väcka intresse och sprida kunskap om litteratur och kultur från olika delar av världen

Internationella biblioteket åtager sig att:

- förvärva, katalogisera, iordningställa och tillhandahålla ett väl sammansatt mediebestånd på utländska språk, undantaget danska, norska, isländska, färöiska, finska, engelska, tyska och franska. I media innefattas också CD, DVD och video
- på olika språk informera organisationer, institutioner, föreningar, utbildningar, landets bibliotek och enskilda om Internationella bibliotekets verksamhet
- hålla den publika delen av biblioteket öppen minst 6 dagar/vecka
- effektuera enstaka lån och beställda bokdepositioner till biblioteken i hela landet
- initiera minst 1 projekt/år med syftet att barn och ungdomar ska ta del av de media som finns på IB
- arrangera konferenser och program tillsammans med andra mångkulturella institutioner och organisationer för såväl ”fackfolk” som en intresserad allmänhet
- samverka internationellt med motsvarande institutioner.⁴²

⁴¹ *Biblioteksverksamhet i Stockholms stad: En strategisk biblioteksplan 2002.*

⁴² *Internationella bibliotekets verksamhetsplan 2006.* (Denna del av texten har varit densamma sedan den första verksamhetsplanen år 2001.)

3. Tidigare forskning

Vår undersökning rör både Internationella bibliotekets egen verksamhet, mångspråkig biblioteksverksamhet i allmänhet och den språkliga identitetens betydelse, såväl som kulturpolitiska tankar kring integration och etnicitet. Här nedan har vi försökt sammanfatta en del av det som tidigare skrivits inom dessa områden. I de två första styckena, om Internationella biblioteket och om invandrare och folkbibliotek, består materialet främst av utredningar, rapporter och magisteruppsatser. Det material vi har använt gällande biblioteksverksamhet är i huvudsak svenskt, eftersom vi studerar svenska förhållanden och vårt syfte inte är att göra jämförelser med situationen i andra länder. I de två nästkommande styckena, om modersmålets betydelse och om kulturpolitik, är materialet hämtat från litteratur av forskare i respektive ämne. Forskningsmaterialet gällande modersmålets betydelse är hämtat från utländska källor då ämnet är av mer generell karaktär. Det kulturpolitiska materialet består av en översikt av den svenska kulturpolitiska diskursens utveckling under 1900-talet samt två danska debatterande artiklar om hur etnicitetsaspekten ska kunna synliggöras på det kulturpolitiska fältet i vårt grannland Danmark. Det sista stycket om biblioteksvanor i Sverige består av två svenska rikstäckande undersökningar om svenska folkets kulturvanor. Den ena har gjorts på uppdrag av Kulturrådet och den andra har genomförts och sammanställts av SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

3.1 Om Internationella biblioteket

Om IB:s tillkomst och utveckling från invandrarlånecentral till öppet bibliotek har det skrivits ett par utredningar och flera magisteruppsatser. Den tidigaste utredningen är *Det mångspråkiga biblioteket: Invandrades och språkliga minoriteters litteraturförsörjning*, en rapport från Kulturrådet från 1986 som redovisar den dåvarande situationen vad gäller litteraturförsörjningen på så kallade invandrarpråk på folkbiblioteken runt om i Sverige. Rapporten tar upp vilka språk som är de största på biblioteken och diskuterar problemen med inköp och depositionsverksamhet. Rapporten slutar med förslaget att inrätta en lånecentral för inköp och medieförsörjning av utländsk litteratur, som dessutom ska ansvara för rådgivning och utbildning i form av konsulentverksamhet i invandrarfrågor – det som senare kom att bli Invandrarlånecentralen. Rapporten förordar att lånecentralen ska ligga i Stockholm och att Stockholms stadsbibliotek och Kulturrådet ska vara ansvariga för verksamheten. Redan vid denna tidpunkt, 1986, framförs förslaget att lånecentralen så småningom ska bli tillgänglig direkt för låntagarna, och rapporten föreslår att den arbetsgrupp som ska arbeta fram en struktur för invandrarlånecentralen också beaktar möjligheten att skapa det man här kallar ett ”invandrarbibliotek”.⁴³

Stig Lundström, socionom med lång erfarenhet av arbete med invandringsfrågor för bland annat Röda Korset och Kulturrådet, tar i sin utredning *Internationella biblioteket i Stockholm. En idé om ett ”Världsbibliotek”* upp denna tråd ungefär tio år senare.⁴⁴ Utgångspunkten för utredningen är att den unika resurs som ILC:s mediebestånd innebär är för dåligt utnyttjad och skulle komma bättre till sin rätt om lånecentralen omvandlades till ett öppet bibliotek. Utredningen diskuterar övergången från ett relativt homogent samhälle till ett mångkulturellt;

⁴³ Statens Kulturråd 1986. *Det mångspråkiga biblioteket*.

⁴⁴ Lundström, Stig, 1997.

hur ILC:s verksamhet fungerar och vilka andra aktörer som ägnar sig åt liknande insatser eller är verksamma inom samma område. Här ingår till exempel olika länders kulturinstitut, Talboks- och punktskriftsbiblioteket, olika invandrar- och flyktingorganisationer samt myndigheter. Utredaren gör också en beräkning av vilka kostnader som kan uppstå vad gäller investeringar i personal, lokaler och nya medier. Utredningens slutsatser har redan redovisats i vår beskrivning av Internationella bibliotekets ursprung och framväxt (kapitel 2.1), så vi behöver inte gå in närmare på dem här, men en tydlig förändring kan noteras – utredaren betonar mycket kraftigt att det nya biblioteket inte bör kallas ”invandrarbibliotek” eller ”världsbibliotek”, eftersom detta kan ge felaktiga associationer. Istället föreslår han namnet ”Internationella biblioteket i Stockholm”, som är lättfattligt och visar att verksamheten är öppen för alla.⁴⁵

Det har skrivits flera magisteruppsatser om Internationella biblioteket. Den i det här sammanhanget mest intressanta är Helen Antonssons och Jenny Meyers *Internationella biblioteket – från lånecentral till publikt bibliotek*, som vi redan tidigare har hänvisat till.⁴⁶ Antonsson och Meyer studerar framför allt hur de olika intressenterna – personalen, Statens Kulturråd, Stockholms stadsbibliotek, Regionbibliotek Stockholm, Stockholms stad, Stockholms läns landsting och de olika folkbiblioteken ute i landet – har reagerat på övergången från sluten lånecentral till öppet publikt bibliotek. Uppsatsens främsta mål är att kartlägga de olika konflikter som har uppstått, hur man har arbetat för att utjämna dessa och hur denna utjämning har fungerat över tiden, fram till några år efter IB:s öppnande. Författarna gör också en jämförelse av för- och nackdelar med ILC:s och IB:s organisationer. Även om uppsatsen alltså främst handlar om konflikter mellan intressenter ur ett organisationsteoretiskt systemperspektiv är den intressant för oss eftersom den dels gör en mycket grundlig genomgång av processen kring IB:s inrättande, och dels visar på en del av skillnaderna mellan den gamla och den nya organisationen och hur framförallt personalen ställer sig till dessa. Uppsatsen visar också att de frågor som diskuterats i och med planeringen för det nya biblioteket främst har rört ekonomi och arbetsmiljö, men sällan verksamhetens mål. Författarna ställer sig frågan om detta beror på att man anser att bibliotekets funktion är så självklar att den inte behöver diskuteras, eller att man kanske inte inser att det inom personalen kan finnas olika motiv eller åsikter om detta.⁴⁷

3.2 Om invandrare och folkbibliotek

Om invandrare och folkbibliotek har det skrivits ett stort antal rapporter och magisteruppsatser som tar upp både medieförsörjningsbehov, bemötande, och invandrarnas syn på biblioteket. Vi kommer här bara att nämna några, som vi anser vara av störst betydelse för vår egen studie. Vid sidan av den ovannämnda rapporten *Det mångspråkiga biblioteket* från 1986, genomfördes en av de tidigaste undersökningarna på detta område av länsavdelningen vid Malmö Stadsbibliotek 1989-90 och heter *En gång invandrare alltid invandrare? Medieförsörjning till personer med utländsk bakgrund*.⁴⁸ I undersökningen låter man fyrtio personer med utländsk bakgrund bedöma mediebestånden på sina språk, men låter

⁴⁵ Lundström, Stig, 1997, s. 36.

⁴⁶ Antonsson, H. & Meyer, J. 2000.

⁴⁷ Ibid., s. 66-67.

⁴⁸ Malmö Stadsbibliotek 1990. *En gång invandrare alltid invandrare? Medieförsörjning till personer med utländsk bakgrund*.

också konsulter bedöma bokbeståndens kvalitet och frågar låntagarna vad de anser. Detta analyseras sedan tillsammans med statistik över utlån av litteratur på invandrarpråk samt över antalet personer med utländsk bakgrund i Malmöhus län. Undersökningen har tre teman: jämlikhet, valfrihet och samverkan. Det första temat behandlar invandrades/flyktingars rätt till medier på sitt eget språk likaväl som på svenska; att information om detta ska finnas tillgänglig och att mediebeståndet ska uppdateras och hållas aktuellt. Temat valfrihet innebär att biblioteken bör tillhandahålla både skön- och facklitteratur, samt tidningar, tidskrifter och andra former av media. Här tar man också upp det faktum att medier på utländska språk inte alltid är katalogiserade ordentligt och följaktligen också svåra att hitta. Samverkanstemat handlar om invandrades/flyktingars möjligheter att påverka bibliotekens utbud och service, samt mötet mellan besökare och bibliotekarie. *En gång invandrare alltid invandrare?* är en av de tidigaste större undersökningarna av invandrarpråkens ställning på folkbiblioteken och ger en bra bild av hur läget var i slutet av 1980-talet, då det var betydligt svårare än idag att köpa in och katalogisera medier på andra språk än de europeiska.

En något nyare undersökning är *Var femte låntagare*, av Christina Ekbom, bibliotekskonsult och tidigare bibliotekschef, från 2003.⁴⁹ Ekbom har studerat medieförsörjning på andra språk än svenska i Östergötlands och Jönköpings län för att ta reda på hur man bäst bör utveckla arbetet på detta område. Rapporten har fått sitt namn från det faktum att var femte person i Sverige idag är invandrare eller har utländsk bakgrund, vilket innebär en stor utmaning för biblioteken. Med tanke på att gruppen är så stor menar Ekbom att det kanske är dags att sluta se medieförsörjning på andra språk som en begränsad invandrarverksamhet och istället inkorporera den som en del av den ordinarie verksamheten.⁵⁰ En så stor grupp låntagare bör inte heller hänvisas till en hylla med ett fåtal depositionsböcker om vilka personalen har ringa eller ingen kunskap. Ett problem i sammanhanget är skillnaden mellan asylsökande och invandrare. Kommunen har ansvar för att ge en bra biblioteksservice till sina invånare. Detta inbegriper dock inte asylsökande på förläggningar, eftersom Migrationsverket inte har några avtal med kommunerna vad gäller biblioteksverksamhet. Detta är naturligtvis inte något som de asylsökande har kunskap om, så de besöker ändå biblioteken. Bibliotekarierna vill inte avvisa dem, men har ofta inte de resurser som behövs för att kunna tillgodose deras behov på bästa sätt, vilket kan leda till irritation och problem.⁵¹

I undersökningen *Mer nytta än nöje*, som utfördes under åren 2003-2005, visar Ann-Christine Brunnström, bibliotekarie vid Göteborgs stadsbibliotek, hur invandrade göteborgare ser på biblioteksverksamheten i staden.⁵² Brunnström har samlat fokusgrupper bestående av göteborgare med utländsk bakgrund och frågat dem vad som behövs för att ett bibliotek ska fungera bra för dem. Personerna som deltog i studien kom från många olika länder och var både män och kvinnor. I undersökningen framkom att nyanlända invandrare och flyktingar anser sig ha ett stort behov av facklitteratur, både studielitteratur och så kallade ”vardagslivets handböcker”. Först när en grupp har bott i Sverige en längre tid börjar deras läsning domineras av skönlitteratur. Undantag från detta mönster fanns också, framförallt bland ryssar. Ett annat oväntat mönster var också att en stor del av den utlånade litteraturen var på

⁴⁹ Ekbom, Christina 2003. *Var femte låntagare. Medieförsörjning på andra språk än svenska i Östergötlands och Jönköpings län.*

⁵⁰ *Ibid.*, s. 3-4.

⁵¹ *Ibid.*, s. 33-34.

⁵² Brunnström, Ann-Christine 2005. *Mer nytta än nöje. En undersökning av invandrade göteborgares syn på biblioteksverksamhet.*

språk som inte är aktuella i asylsammanhang – till exempel ryska, kinesiska och thai.⁵³ Personerna som ingick i undersökningen betonade också att det är mycket viktigt att det finns anställda med utländsk bakgrund i personalen eftersom detta får dem att känna sig välkomna och förstådda.⁵⁴ I fokusgrupperna syntes ingen större skillnad på vad låntagarna ville ha utifrån kön, ålder, ursprung eller sysselsättning, men enligt bibliotekens egen låne- och besöksstatistik kan man se att det åtminstone vad gäller persiska och arabiska i första hand är männen som kommer till biblioteket, även om andelen kvinnliga låntagare är högre bland de persiska än bland de arabiska låntagarna.⁵⁵

3.3 Om modersmålets betydelse

En allmänt utbredd uppfattning bland gemene man är att om ett barn med annat modersmål än svenska ska lära sig att behärska det svenska språket, så görs detta bäst genom att barnet överger sitt modersmål och enbart ägnar sig åt svenskan. I många människors ögon är det en självklarhet att man inte förbättrar svenskan genom att fortsätta att fördjupa sig i till exempel persiska. Därför hörs då och då röster som kräver att modersmålsundervisningen tas bort från skolschemat och görs till en aktivitet som barn och föräldrar får ägna sig åt på fritiden, om de nu har lust med det. I själva verket visar forskningen på motsatsen, och språkforskare brukar vara de första att protestera mot den här sortens åsikter.⁵⁶

Den amerikanske språkforskaren Jim Cummins är en av dem som har skrivit om språkutveckling hos två- eller flerspråkiga barn. I sin kanske mest kända studie, *Negotiating Identities*, tar han upp många av fördomarna mot barn med flera språk och visar hur flerspråkighet snarare är en tillgång som gör det lättare att ta till sig ett nytt språk.⁵⁷ Cummins diskuterar olika språkforskares rön och visar hur ökade kunskaper i ett språk förstärker kunskaperna i ett annat. Även om språken på ytan är mycket olika, utvecklar flerspråkiga barn en förmåga att överföra kunskaper från ett språk till ett annat.

In concrete terms, what this principle means is that in, for example, a Spanish-English bilingual program, Spanish instruction that develops Spanish reading and writing skills (for either Spanish L1 or L2 speakers) is not just developing *Spanish* skills, it is also developing a deeper conceptual and linguistic proficiency that is strongly related to the development of literacy in the majority language (English). In other words, although the surface aspects (e.g. pronunciation, fluency, etc.) of different languages are clearly separate, there is an underlying cognitive/academic proficiency that is common across languages. This "common underlying proficiency" makes possible the transfer of cognitive/academic or literacy-related skills from one language to another.⁵⁸

Man kan formulera det som att flerspråkiga barn på ett naturligt sätt får insikt i vad språk är för någonting och hur de fungerar. De förstår till exempel ofta tidigare än andra barn att ord

⁵³ Brunnström, Ann-Christine 2005. s. 29-31.

⁵⁴ Ibid., s. 14-15.

⁵⁵ Ibid., s. 29-30.

⁵⁶ Ladberg, Gunilla 2003. *Barn med flera språk*, s. 14.

⁵⁷ Cummins, Jim 1996. *Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society*.

⁵⁸ Ibid., s. 111.

bara är utbytbara etiketter för en företeelse, och de visar större känslighet för icke-språklig kommunikation i form av gester, miner och liknande.

Wayne P. Thomas och Virginia Collier, som i en amerikansk studie undersökte flerspråkiga barns skolresultat, upptäckte att det finns ett klart samband mellan kunskaper i modersmålet och i barnens andraspråk. De barn i deras studie som hade fått formell utbildning i modersmålet lärde sig det nya språket betydligt snabbare än de som inte hade fått sådan utbildning. Ju mer välutvecklat förstaspråket var, desto snabbare och bättre lärde de sig också andraspråket. Detta stämde för alla språk, och det spelade ingen roll om språket ifråga var nära besläktat med engelskan (som var studiens "andraspråk") eller om det var mycket annorlunda.⁵⁹ Dessa elever nådde också bättre resultat i övriga skolämnen än de som inte hade ett välutvecklat förstaspråk.⁶⁰

Doktor Gunilla Ladberg, beteendevetare och pedagog med inriktning på språk, skiljer på "samtalsspråk" och "tanquespråk". Med tanquespråk menar hon det språk vi behöver för att lära oss nya saker och inte enbart för att samtala om vardagliga ting. Tanquespråket är mer precist än samtalsspråket och kräver djupare språkkunskaper. Det tar därför längre tid att tillägna sig. Även om ett barn snabbt kan lära sig att prata med sina vänner och lärare på ett nytt språk, kan det ta lång tid innan det nya språket fungerar fullt ut som tanquespråk. Eftersom modersmålet har ett försprång som tanquespråk är det viktigt att man låter detta språk fortsätta att utvecklas.⁶¹ Hon formulerar det drastiskt: "När vi hindrar ett barn från att använda det språk det tänker bäst på, hindrar vi det faktiskt från att tänka".⁶² Modersmålet koppling till identiteten är viktig på flera plan. På ett plan, i den närmaste familjen, är språket viktigt därför att det skapar en gemenskap och närhet mellan oss, och upprätthåller en historisk kontinuitet inom familjen/släkten. Vi måste kunna kommunicera med varandra, visa känslor och uttrycka våra tankar för att knyta riktigt nära band. I familjer där medlemmarna inte talar samma språk kan det uppstå problem. Någon eller några av familjemedlemmarna kan känna sig utestängda när de inte hänger med i samtalen. Oförmåga att uttrycka sig kan leda till frustration. Enligt Gunilla Ladberg är det särskilt vanligt att det ofta är pappans språk som "kommer i kläm", kanske för att mammor av tradition ofta tillbringar mer tid med sina barn och följaktligen också pratar mer med dem.⁶³ Om bägge föräldrarna i familjen talar samma språk, men barnen inte lär sig det språket ordentligt utan istället kommunicerar på svenska, kan det få till följd att barnen inte kan tala med sina mor- och farföräldrar, eller andra släktingar. Det kan leda till känslor av rotlöshet hos barnen och ensamhet och sorg hos deras släktingar. Gunilla Ladberg berättar bland annat om en finsk kvinna, vars mor grät av lycka när dottern började lära sitt eget barn finska. "Nu får jag äntligen ett barnbarn!" var hennes reaktion.⁶⁴

Tove Skutnabb-Kangas, språkforskare vid Roskilde Universitet som också har jämfört olika forskningsresultat, påpekar dock att flerspråkighet kan vara både positiv och negativ beroende på i vilket sammanhang den utvecklas.⁶⁵ Cummins förklarar att olika forskare har kommit

⁵⁹ Thomas, Wayne P. & Collier, Virginia 1997. *School Effectiveness for Language Minority Students*, s. 37-39.

⁶⁰ Ibid., s. 50.

⁶¹ Ladberg, Gunilla 2003. *Barn med flera språk*, s. 92-101.

⁶² Ibid., s. 101.

⁶³ Ibid., s. 138-139.

⁶⁴ Ibid., s. 132.

⁶⁵ Skutnabb-Kangas, Tove 1981. *Tvåspråkighet*, s. 224-239.

fram till att barn vars modersmål tas emot positivt av samhället eller som får undervisning i modersmålet i skolan utvecklar vad han kallar ”additive bilingualism”, vilket innebär att de lär sig ett nytt språk utan att förlora något av sitt första. Dessa barn blir ofta flytande på bägge (eller alla) språken. Barn vars modersmål nedvärderas av samhället eller som inte får stöd i sin utveckling av modersmålet har svårare att lära sig nya språk och utvecklar så kallad ”subtractive bilingualism”, där ett nytt språk lärns in på bekostnad av det tidigare.⁶⁶ Den kanske största stöttestenen när ett barn ska lära sig ett eller flera språk är alltså inte barnets intellektuella förmåga, utan snarare samhällets syn på flerspråkighet.

3.4 Om kulturell mångfald i kulturpolitiken

Anders Frenander är universitetslektor i idé- och lärdomshistoria och föreståndare för Centrum för Kulturpolitisk forskning vid Högskolan i Borås. I *Kulturen som kulturpolitikens stora problem* skriver Anders Frenander om den svenska kulturpolitiska diskursen under större delen av 1900-talet. Boken ger en översikt i ämnet och vi har valt att nämna den då den är en relativt nyskriven studie om svensk kulturpolitik. Då den lyfter fram den kulturpolitiska diskursens framväxt och utveckling under det senaste seklet i just Sverige, ger den en historisk kulturpolitik inramning till vår uppsats.

Länge var den socialdemokratiska regeringsmaktens politiska hållpunkt att spridning av den borgerliga kulturen till hela befolkningen, skulle stärka arbetarnas ställning och inflytande i samhället. Under 60-talet pågick en livlig debatt om vad kultur är, vilket ledde till att kulturbegreppet breddades och avhierarkiserades. Det skedde en svag glidning från uppfattningen att kulturen skulle demokratiseras i den mening att ett bestämt kulturarv skulle distribueras till hela folket, till en uppfattning om kulturdemokrati där alla skulle ha möjlighet till att aktivt delta i kulturlivet. Debatten mynnade ut i fastställandet av 1974 års nationella kulturpolitiska mål. Efter det svalnade debatten och förhölls sig relativt dämpad under de påföljande 20 åren. 1996 modifierades de kulturpolitiska målen. De kulturpolitiska mål som ligger inom uppsatsens område är de som rör främjande av kulturell mångfald samt främjande av internationella möten och kulturutbyten mellan olika kulturer. Den tilltagande invandringen mellan 1974 och 1996 hade förändrat det svenska samhället och uppfattningen om en svensk monokultur hade blivit alltmer föråldrad. Enligt de uppsatta målen skulle kulturpolitiken bland annat verka för mångfald och skapa utrymme för mångkulturalitet och mångkulturalism. 1996 års kulturpolitiska mål gäller fortfarande idag.⁶⁷

Tidsmässigt kan den tidigare Invandrarlånecentralen och det nuvarande Internationella biblioteket placeras i den svenska kulturpolitikens senare utveckling då allt fler människor invandrade till Sverige. Det går även att återknyta till Kulturrådets rapport *Det mångspråkiga biblioteket* från 1986 som omnämns i kapitel 2.1. och 3.1., då den rapporten lade förslaget om att inrätta en lånecentral med litteratur på det man då kallade för invandrarspråk, vilket senare ledde till öppnandet av Invandrarlånecentralen 1991. I december 1996, samma år som de kulturpolitiska målen modifierades, beslutade Statens Kulturråd, Stockholms läns landsting och kultur- och idrottsförvaltningen om att initiera en utredning om en möjlig omvandling av Invandrarlånecentralen till en öppen verksamhet,⁶⁸ vilket så småningom ledde till Internationella bibliotekets öppnande några år senare.

⁶⁶ Cummins, Jim 1996. s. 105-106.

⁶⁷ Frenander, Anders, 2005. *Kulturen som kulturpolitikens stora problem*.

⁶⁸ Antonsson, H. & Meyer, J., 2000, s. 47.

Danmarks samhällsutveckling under efterkrigstiden liknar till viss del Sveriges. Den danska forskaren vid Centrum för kulturpolitiska studier i Köpenhamn, Dorte Skot-Hansen, tar i sin artikel ”Danish cultural policy: from monoculture towards cultural diversity”⁶⁹ upp intressanta aspekter om utvecklingen av det danska samhällets alltmer heterogena befolkningsammansättning, samt den nationella kulturpolitikens förhållningssätt till den kulturella mångfalden. Från att Danmark har skildrats som en förhållandevis homogen nation med en enhetlig kultur, har landet påverkats av globaliseringsprocessen i form av en allt större kulturell och etnisk mångfald. Området är relevant för vårt uppsatsämne, även om Skot-Hansen behandlar danska förhållanden, som är mycket likartade men inte identiska med de svenska.

Såsom i Sverige har den danska kulturpolitiken under decennier haft som demokratiskt mål att ena landet och folket genom att främja och sprida en gemensam monokultur till samtliga medborgare. Skot-Hansen skriver att fram till sent 1990-tal har kulturpolitiken till stor del stått oförändrad, vilket har lett till att de etniska minoriteterna sällan fått utrymme på den danska konst- och kulturscenen. Den växande etniska och kulturella mångfalden av människor i landet har, som reaktion mot en starkt allenarådande monokultur, önskat känna sig mer synliggjorda, bekräftade och erkända som en del av det danska samhället och dess kultur. En intressant detalj är att i arbetet med att införliva den etniska och tvärkulturella aspekten inom kulturinstitutionerna, var biblioteket en av de institutioner som har lyckats bäst i att nå ut till publiken, enligt en studie från Centrum för kulturpolitiska studier i Danmark. Folkbiblioteket var den danska kulturinstitution som etniska minoriteter var mest bekanta med. I slutet av 1990-talet uppstod också en nyrasism i Danmark, som hade som ståndpunkt att dansk kultur, sedvänjor och traditioner var överlägsna flyktingars och invandrades. Skot-Hansen synpunkt angående detta är att det inte behövs en dansk kult eller någon hyllning av de danska särdragen, då danskarna inte är hotade och därmed inte heller behöver försvara sig själva.

När det gäller danska kulturpolitiken anser Skot-Hansen att den måste komma till insikt om att Danmark redan är en del av det globala samhället och föra fram en kosmopolitisk anda som inte ser andra som enbart exotiska, utan som möjliggör upptäckten av att vi själva är ”andra” bland andra. Med den synen som utgångspunkt, skulle en mångfaldsbaserad kulturpolitik vara lika mycket en kulturpolitik för etniska danskar som för alla andra etniska grupper i Danmark.

Enligt Skot-Hansen har behovet av erkännande och synliggörande hos etniska minoriteter tagit form i olika kulturella uttryck. En reaktion mot en alltför stark hegemonisk monokultur är den hon kallar för etnisk ”revival”, vars fokus ligger i att lyfta fram det autentiska i den egna kulturen. Som fenomen är det tätt sammanbundet med begreppet mångkultur. Det senare har kommit att betyda ett uttryck för något statiskt som enbart framodlar skillnader och bygger gränser. Mångkulturalism som ideologi menar hon, har emellertid inte enbart varit negativt då den har inneburit ett steg i rätt riktning för att bryta mot den kulturella hegemonin. Begreppet har dock ibland kommit att användas som en ursäkt för att tillåta allt och där ingenting är tillåtet att diskuteras. I dess mest extrema form bygger idén om det

⁶⁹ Skot-Hansen, Dorte 2002. Danish cultural policy: From monoculture towards cultural diversity. *International Journal of Cultural Policy*, vol. 8, nr 2, s. 197-210.

mångkulturella på föreställningen om ett land bestående av många olika kulturer, men att dessa inte har någon gemensam kärna eller verkliga kontaktpunkter.

Skot-Hansen stödjer inte heller begreppet interkultur, som i teorin bygger på en jämlik dialog mellan kulturer och där själva (kultur-)mötet är det centrala. Problemet är att sådana samtal oftast initieras från västerländskt håll och att de många gånger grundar sig på en monolog i en asymmetrisk relation, istället för en genuint jämlik dialog.

Skot-Hansen vill hellre lyfta fram hybridisering, det vill säga en blandning av olika kulturer. Begrepp ”kulturell mångfald” anser hon återspeglas av en sådan fusion av olika kulturer, som inte bara överskrider gränser och traditionella kulturer, utan som kan skapa nya uttryck tvärs igenom genres och kulturella former. I uppsatsens kapitel 1.4. Definitioner, har vi tagit upp att begrepp som mångkultur och kulturell mångfald är omdiskuterade och att det finns många tolkningar av dem, vilket gör att de inte är definitiva.

Skot-Hansen anser att den danska kulturpolitiken i praktiken stödjer monokulturen, vilket är en strategi som inte går att samordna med en pluralistisk kulturpolitik. Hon tycker att kulturpolitiken borde omarbetas till att omfamna den kulturella mångfalden, där den etniska aspekten är en av flera aspekter, samt att kulturella skillnader borde ses som en tillgång och inte ett problem. För att lyckas med detta, påpekar hon, behöver den danska kulturpolitiken arbeta målinriktat, bland annat med att införliva de danska minoriteternas konst och kultur i det danska kulturarvet, utvidga dialogen med den internationella konst- och kulturvärlden samt stärka nätverk och spridning av tvärkulturella erfarenheter mellan kulturinstitutioner och deras omgivning.

I artikeln ”The public library between integration and cultural diversity”⁷⁰ återkommer Skot-Hansen till bibliotekets betydelse för etniska minoriteter. Här förtydligar hon att folkbiblioteken spelar en betydelsefull roll i integrationsprocessen i de nordiska länderna, då de tillhandahåller särskilda tjänster som vänder sig till invandare och flyktingar. Artikelförfattaren ifrågasätter dock om biblioteken, ur ett integrationspolitiskt perspektiv, ska begränsas till att inneha en tyst integrationsbefrämjande funktion, då bibliotek även kan användas till att skapa utrymme för mångfald och kulturutbyte. Med mångfald och kulturutbyte menar Skot-Hansen inte den typ av kulturmöten där bibliotek till exempel är värdar för etniska kulturfestor med exotisk mat och dans- eller musikuppvisningar från fjärran länder. Det anser hon vara ett exempel på mångkulturalism. Istället för ett sådant mer renodlat etniskt återupplivande grundat på tradition och etnicitet, har biblioteken möjlighet att presentera ett stort antal utövare med en etnisk bakgrund som uttrycker sig själva på nya sätt.

Skot-Hansen skriver att vi även bör närma oss (andra människors) konst och kultur genom dialog, samt att vi måste anstränga oss att förstå, genom att försöka avkoda och översätta de kulturella uttrycken. Av en kulturpolitik som tror på kulturell mångfald krävs, att den förespråkar att vi alla kan lära i och bidra till det kulturella utrymme som formas i möten, samt acceptera den hybriditet som uppstår i ett kulturellt rum där inget längre är homogent och där det inte bara finns en enda sanning. För att uppnå en kulturpolitik som tar hänsyn till kulturell mångfald, anser Skot-Hansen att det är viktigt att lyfta fram och ge betydligt mer utrymme åt aktiviteter och evenemang där det sker en blandning av litteratur, musik, visuell media och inte minst av ungdomskultur, som är synliga i bibliotekens förmedlingsverksamhet.

⁷⁰ Skot-Hansen, Dorte 2002. The public library between integration and cultural diversity. *Scandinavian Public Library Quarterly*, nr 1, vol. 35, s.12-13.

Som exempel nämner hon det multietniska hiphopbandet *Outlandish* med musikinfluenser från olika delar av världen och att det finns nordiska motsvarigheter till postkoloniala författarna som Rushdie och Naipul.

Utmaningen för kulturpolitiken och folkbiblioteken ligger i att balansera mellan å ena sidan integration, socialt arbete och upplysning och å andra sidan utvecklingen av kulturell och konstnärlig mångfald i biblioteksutrymmet.

3.5 Biblioteksvanor i Sverige

Statens Kulturråd ansvarar för Sveriges kulturstatistik, som bland annat omfattar statistik över svenskarnas biblioteksvanor. Kulturrådets senaste stora undersökning om svenska folkets kulturaktiviteter är sammanställd i *Kulturbarometern 2002* och utförd av Statistiska centralbyrån på uppdrag av Kulturrådet. Tidigare har kulturbarometern genomförts vid sju tillfällen mellan 1983 och 2000.

Kulturbarometern 2002 bygger på nästintill 2000 telefonintervjuer med personer boende i Sverige i åldrarna 9-79 år och genomfördes under ett års tid. 71 % av de drygt 2700 personerna i urvalet lät sig intervjuas, vilket ger ett bortfall på 29 %. Av de sexton kulturvanor som undersökts är biblioteksbesök en. Andra aktiviteter är bland annat bokläsning, religiös sammankomst, studiecirkel, konsert, museibesök, föreningsmöte och idrottsevenemang.

Enligt *Kulturbarometern 2002* har drygt 60 % av svenska folket mellan 9-79 år besökt ett folkbibliotek inom loppet av ett år, och om man inkluderar andra former av bibliotek, som till exempel skolbibliotek, arbetsplatsbibliotek eller forskningsbibliotek, blir siffran så hög som 66 %. Kvinnor (drygt 70 %) besöker bibliotek i lite större utsträckning än män (60 %).

Undersökningen visar att nästan 90 % av alla barn och ungdomar mellan 9-14 år besöker sitt skolbibliotek. Vuxna med barn under 18 år i hemmet besöker biblioteket oftare, än vuxna som inte har barn. Studerande över 16 år besöker bibliotek flitigt och många studenter skaffar böcker genom att låna dem på bibliotek istället för att till exempel köpa dem.

Sett till utbildningsnivån utnyttjar högutbildade samtliga undersökta kulturaktiviteter mer än andra. Över 75 % av dem som har en eftergymnasial utbildning besöker biblioteket under ett år, medan drygt 60 % av dem som har en gymnasial utbildning gör det och knappt 50 % av dem som har en förgymnasial utbildning. Siffrorna rörande förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial utbildning baseras på personer över 16 år. I gruppen med förgymnasial utbildning, är genomsnittsåldern högre än i de två övriga grupperna. De flesta med förgymnasial utbildning är äldre än 45 år och 40 % äldre än 65.

De vanligaste ärendena till folkbibliotek är att låna eller lämna tillbaka böcker. En tredjedel går till folkbiblioteket för att läsa böcker eller söka information på biblioteket. Informationssökning på Internet är då inte inräknat. Därefter kommer ärenden som att läsa tidningar eller tidskrifter, använda datorer (inklusive Internet), låna eller lyssna på skivor, låna eller titta på video och besöka kulturevenemang.

De svarande i undersökningen har själva angett om de är arbetare eller tjänstemän. Sett till gruppindelningen arbetare och tjänstemän, besöker arbetare biblioteket något mindre än tjänstemän men skillnaden är liten (55 % respektive 65 %). Skillnaderna är betydligt större

mellan arbetare och tjänstemän när det gäller andra kulturvanor såsom teateruppsättningar och konstutställningar som besöks av 25-30 % fler tjänstemän än arbetare.

I Stockholm är det mindre vanligt att låna på bibliotek än i andra delar av landet. Göteborg, Malmö och övriga större städer befinner sig mitt emellan. I storstadsregionerna och i andra större städer med omnejd köps fler böcker per person än boende i andra delar av landet. Dessa två sätt, att låna böcker på bibliotek eller köpa dem i bokhandel eller på varuhus, är enligt undersökningen som genomfördes år 2002 de vanligaste sätten att skaffa sig böcker. Därefter är det att låna från släktingar och bekanta och köpa per post.⁷¹

De slutsatser som dras av *Kulturbarometern 2002* om svenskarnas biblioteksvanor år 2002, är att över 60 % besöker bibliotek. Vidare visar undersökningen att den största andelen besökare finns bland barn och ungdomar mellan 9-14 år, kvinnor mellan 15-24 år och hos studerande. Minst andel besökare finns bland personer med förgymnasial utbildning, företagare och äldre. Högutbildade går oftare till biblioteket än de med lägre utbildning. De flesta går till folkbiblioteket för att låna eller lämna tillbaka böcker och i Stockholm är det mindre vanligt att låna på bibliotek än i övriga landet.

En senare undersökning om kulturvanor i Sverige ingår i SOM-rapporten 2008:13, *SOM – Livsstil och kulturvanor i Sverige 2007*, sammanställd av Åsa Nilsson, biträdande forskare och undersökningsledare vid SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

SOM är en förkortning för Samhälle Opinion Massmedia. Undersökningen genomförs årligen sedan 1986 av SOM-institutet i samarbete med Institutionen för journalistik och masskommunikation, Statsvetenskapliga institutionen och Centrum för forskning om offentlig sektor. Alla tre forskningsenheterna är alla knutna till Göteborgs universitet. Undersökningen är rikstäckande och består egentligen av två parallella delundersökningar, RIKS-SOM I och RIKS-SOM II. Den förstnämnda innehåller främst frågor om politik och samhälle och den andra, vars frågor till stor del är ställda av Statens Kulturråd, består främst av frågor om medier, kultur och livsstil, däribland biblioteksbesök. Data för de båda delundersökningarna samlas in under identiska förutsättningar via postenkäter från ett urval av vardera 3000 personer i Sverige mellan 15-85 år. Urvalet av personer sker genom ett systematiskt sannolikhetsurval av boende i Sverige, däribland även utländska medborgare. Svarsfrekvensen för nettourvalet för RIKS-SOM II, det vill säga exklusive det naturliga bortfallet, var 64 % år 2007, alltså 1741 personer. Det betyder att blev ett bortfall på 36 %.

Undersökningarna mäter tillsammans trettionio olika vanor som ska spegla livsstil och kulturvanor. Exempel på dessa är till exempel att umgås med vänner, utlandsresor, motion, användning av medier som till exempel att hyra en DVD-film eller Internetuppkoppling, vanor i hemmet såsom trädgårdsarbete eller bakning, offentlighetsanknutna aktiviteter som att diskutera politik eller besöka bibliotek, kreativitet och skapande som att skriva dagbok eller måla, samt utnyttjandet av kulturutbudet som bio, museum och rockkonserter.

Enligt rapporten besöker 22 % ett bibliotek minst en gång i månaden och 52 % minst en gång på ett år. Av samtliga biblioteksbesökare är 59 % kvinnor och 45 % män.

⁷¹ Man kan anta att bokinköpen idag i större utsträckning görs via Internet, än år 2002 då undersökningen gjordes.

Yngre går oftare till biblioteket än äldre. 62 % i åldern 15-29 år besöker biblioteket minst en gång per år. Ju äldre biblioteksbesökarna är, desto färre bland dem besöker biblioteket. Bland de äldsta i undersökningen, mellan 65-85 år, har siffran sjunkit till 43 %. Vuxna med barn besöker biblioteket oftare än vuxna utan barn, men skillnaden är liten.

Det går inte att urskilja någon betydelsebärande skillnad mellan låg-, medel- och höginkomsttagare. Bland låginkomsttagare, med en lön på högst 200 000 kr/år, är det ungefär lika många biblioteksbesökare som bland höginkomsttagare med en lön på mer än 600 000 kr/år. Däremot syns det ett tydligt samband mellan utbildningsnivå och antalet biblioteksbesökare. Endast 34 % av de som har låg utbildning besöker biblioteket, medan så många som 70 % av de med hög utbildning gör det inom loppet av ett år.

Deltagarna i undersökningen har själva fått ange från vilken bakgrund de anser sig komma, en så kallad subjektiv klasspositionering. De valbara kategorierna var: arbetarhem, jordbrukarhem, tjänstemannahem, högre tjänstemanna-/akademikerhem och företagarhus. Sett till hur deltagarna har svarat, besöker de som kommer från jordbrukarhem och företagarhus biblioteket minst, medan de från tjänstemannahem och från högre tjänstemanna-/akademikerhem gör det mest.

Även etnicitetsaspekten har vägts in. Bland dem som rapporten kallar för andra generationens invandrare med definitionen minst en förälder uppvuxen utanför Sverige, är det så många som 73 % som besöker biblioteket. Därefter kommer de som är uppvuxna i ett annat land (60 %) och på tredje och sista plats de som är uppvuxna i Sverige med svenska föräldrar (50 %).

Det går att skönja ett klart samband mellan biblioteksbesök och ett intresse för kultur. 7 av 10 bland de som anger sig ha ett stort intresse för kultur går även till biblioteket minst en gång per år, medan det bland de som angett sig ha ett litet intresse för kultur endast är en tredjedel (34 %) som besöker biblioteket.

En annan faktor till hur många som besöker ett bibliotek, är var man bor. Sett till det sociogeografiska läget, är det ungefär lika många som besöker biblioteket i mindre tätorter, i större tätorter, i små och medelstora städer och i städerna Stockholm, Göteborg, Malmö (mellan 52-56 %), medan det är färre landsbygdsbor som besöker bibliotek (42 %).

Det är märkbart att vissa faktorer spelar en mer avgörande roll än andra för huruvida man går till biblioteket eller ej. De mest uppseendeväckande faktorerna är utbildning, intresse för kultur och uppväxtförhållanden, något som i undersökningen benämns som subjektiv klassposition. Bland dessa tre faktorer är skillnaden i antalet mellan dem som går till bibliotek eller inte över 30 %. När det gäller etnicitet är skillnaden i antalet biblioteksbesökare hos så kallade andra generationens invandrare och etniska svenskar 23 %. De faktorer som spelar minst roll är framförallt hushållsinkomst med en knapp differens på 6 %, följt av hushållssituation (differens på 13 %) såsom ensamboende, samboende, med eller utan barn; samt kön och bostadsort (vardera 14 % differens.)

Kulturbarometern 2002 och SOM-rapporten 2008:13 skiljer sig på några punkter, vilket inte gör undersökningarna helt jämförbara. De har genomförts under olikartade förutsättningar, då den ena har gjorts av SCB och den andra av SOM-institutet i Göteborg. Datainsamlingen har skett via datoriserade telefonintervjuer respektive postenkäter. Även svarsfrekvensen skiljer sig åt mellan de två undersökningarna (71 % respektive 64 %). Vad gäller frågorna har de formulerats oberoende av varandra och på vissa punkter berör de olika ämnen och synvinklar.

Det representativa urvalet för *Kulturbarometern 2002* består av personer mellan 9-79 år, medan det representativa urvalet för SOM-undersökningen omfattar personer mellan 15-85 år.

Som exempel på skillnader har utbildningsnivåer kategoriserats olika mellan de båda undersökningarna. *Kulturbarometern* har delat upp utbildningsnivå i förgymnasial, gymnasial och eftergymnasial, medan SOM-undersökningen har gjort distinktionen låg, medellåg, medelhög och hög utbildning. I båda undersökningarna har deltagarna tillfrågats om vilken klasstillhörighet de anser sig ha. I *Kulturbarometern 2002* har de fått ange om de anser sig själva vara antingen arbetare eller tjänsteman, medan deltagarna i SOM-enkäten har ombetts att ange vilken social bakgrund de vuxit upp i och har då fått ange en av fem möjliga kategorier.

I *Kulturbarometern* lyfts bibliotekslån fram i relation till bostadsort. Där särskiljs Stockholm från Göteborg och Malmö. I SOM-undersökningen kartläggs istället besöken på biblioteken, och inte lånen, och där läggs de tre största städerna ihop i en kategori.

Kulturbarometern 2002 visar att de vanligaste ärendena till folkbiblioteket är att låna eller lämna tillbaka böcker. Den visar också att antalet biblioteksbesökare är nästan lika stort bland arbetare som bland tjänstemän. SOM-undersökningen visar att det inte finns något samband mellan inkomst och biblioteksbesöksfrekvens men att familjebakgrund i meningen social klass är av avgörande betydelse. SOM-undersökningen tar även upp den etniska aspekten som visar att bland dem som själva är uppvuxna i ett annat land eller som har minst en förälder som är uppvuxen utanför Sverige, finns det fler biblioteksbesökare, än bland dem som är uppvuxna i Sverige med svenska föräldrar.

Båda undersökningarna visar att minst 52 % av de boende i Sverige besöker ett bibliotek under ett år, något fler kvinnor än män, yngre oftare än äldre, fler högutbildade än lågutbildade.

4. Teori

Den underliggande fråga vi ställer oss i uppsatsen är om Internationella bibliotekets verksamhet främjar möten över kultur- och språkgränserna, eller om den snarare upprätthåller dessa gränser. Det går nämligen att inta olika ståndpunkter i synen på mångspråkig biblioteksservice:

Ett ställningstagande är att det ska finnas en del i biblioteksverksamheten som specialiserar sig på att tillhandahålla litteratur på andra språk än svenska och än de språk som lärs ut av skolväsendet. Tanken är då att tillmötesgå individens behov av att bli bekräftade för sitt intresse för litteratur på andra språk än svenska där även andra kulturer avspeglas, och att olika individers eller grupper unika särart lyfts fram.

Ett annat möjligt ställningstagande är att alla ska behandlas lika och integreras i samhället genom att fokusera på att sprida en rådande kultur och värdegrund. Ett sådant ställningstagande innebär att man lyfter fram det gemensamma och att ingen, oavsett bakgrund, ska bli positivt eller negativt särbehandlad. Man kan säga att det handlar om en form av likhetstänkande. Man skulle kunna se det som att när en person flyttar till Sverige från ett annat land, så ska denne försöka bli så svensk så möjligt i sin anpassning till samhället. I bibliotekssammanhang skulle det innebära en betoning av det svenska språket så pass mycket att det räcker med litteratur på svenska och de vanligaste språken som den stora majoriteten efterfrågar. Det ska finnas böcker som är översatta från andra språk för att alla ska ha lika möjlighet till att tillgodogöra sig litteraturen.

Av den här anledningen har vi valt att i vårt teorival utgå från en text skriven av Charles Taylor, som varit verksam som kanadensisk professor i filosofi och statsvetenskap vid McGill University i Montreal fram till 1998, och bland annat utmärkt sig för sina bidrag i vetenskapsteori och arbetet *Sources of the Self: The Making of the Modern Identity* (1989), där han undersökte uppkomsten av jagbegreppet och den moderna subjektiviteten.⁷² Texten som vi intresserar oss för, ”The Politics of Recognition” (Erkännandets politik), publicerades första gången 1992. Taylor diskuterar förhållandet mellan minoriteter och majoriteten i ett samhälle och hur dessa kan eller bör förhålla sig till varandra. ”The Politics of Recognition” har blivit mycket omdiskuterad och kommenterats av bland andra Susan Wolf, Steven C. Rockefeller och Michael Walzer (i originalutgåvan) samt Jürgen Habermas (vars text finns med i den svenska utgåvan).

Taylor menar att just erkännandet har blivit en mycket viktig del i dagens samhälle, och att vi idag kopplar ihop erkännande och identitet till den grad att vi anser oss behöva andras erkännande för att bli oss själva, för att stärka vår identitet. Ett felaktigt erkännande – misskännande – eller en vägran att erkänna en person eller grupp kan leda till skada.⁷³ Rötterna till denna erkännandets politik hittar Taylor i två tendenser som vuxit sig allt starkare sedan upplysningstiden.

⁷² Nationalencyklopedin (www.ne.se), sökord: Taylor Charles [2008-04-05]

⁷³ Taylor, Charles 1992. *Multiculturalism and ”The Politics of Recognition”*, s. 26. Texten finns också i svensk översättning i *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik* från 1999.

Den första är föreställningen om alla människors lika värde, ett värde som inte har sin grund i individens position och status i samhället utan i det enkla faktum att hon är människa. Denna syn leder till krav på att alla ska ges samma möjligheter och rättigheter, till exempel att delta i allmänna val. Den har också på många håll i världen lett till inställningen att människor som genom sin ekonomiska och sociala situation anses vara handikappade eller förfördelade ska få stöd från samhället för att få samma möjligheter att utnyttja sina rättigheter.⁷⁴ Grundtanken är att ingen är mer eller mindre värd än någon annan, och att alla ska ha samma rättigheter och skyldigheter.

Den andra tendens som Taylor anser sig urskilja är det han kallar tanken på en individualiserad identitet, ”en identitet som är speciell för mig och som jag upptäcker hos mig själv”.⁷⁵ Denna tanke har sin grund i tron på att var och en har ett eget, autentiskt jag, ”ett sätt att vara mänsklig på som är *mitt* sätt”.⁷⁶ Enligt detta synsätt måste var och en följa sin egen inre röst och vara trogen sin egenart. Detta gäller inte bara individuella personer, utan kan också tillämpas på grupper av människor. Samtidigt säger oss verkligheten att vi inte är isolerade enheter utan, med Taylors ord, alltid definierar vår identitet ”i dialog med, och ibland i kamp mot, det som våra betydelsefulla andra vill se hos oss”.⁷⁷

Dessa synsätt relaterar Taylor till det han kallar för ”universella mänskliga möjligheter”. För det första synsättet, likvärdighetspolitiken, gäller att alla människor är värda samma respekt eftersom de delar möjligheten till samma förmågor. Att några människor de facto av olika skäl inte kan förverkliga dessa möjligheter fråntar dem inte rätten till respekt. När det gäller det andra synsättet, särartspolitik, handlar det om en universell möjlighet ”att forma och definiera sin egen identitet som individ och som kultur”.⁷⁸

De två tendenserna hamnar ibland i dragkamp eller konflikt med varandra. Å ena sidan ska alla behandlas lika, ingen ska ha fördelar framför den andra. Å andra sidan behöver vissa grupper få särskilda förmåner eller särskild hjälp för att kunna stärka eller bevara de särdrag som utgör en del av deras identitet – för att de ska kunna vara trogna sin egenart. Taylor lyfter fram ett exempel från de fransktalande delarna av Kanada, där det franska språket skyddas genom att man förbjuder användning av engelska i vissa sammanhang, något som då kan sägas inkräkta på de engelskspråkigas rätt att ”vara sig själva”.⁷⁹

I Sverige har det också förekommit diskussioner kring frågor som rör temat likhet/särart. Ett exempel kan sägas vara debatten om ”blattesvenskan” i framförallt *Dagens Nyheter* och *Metro* under våren 2006.⁸⁰ Den debatten började med att professor Ebba Witt-Brattström hävdade att det är fel att satsa på hemspråksundervisning då många personer med utländsk bakgrund har problem med att tala korrekt svenska. Witt-Brattström avfärdade forskning

⁷⁴ Taylor, Charles 1992. s. 37-38.

⁷⁵ Ibid., s. 28.

⁷⁶ Ibid., s. 30.

⁷⁷ Ibid., s. 32-33.

⁷⁸ Ibid., s. 41-42.

⁷⁹ Ibid., s. 51-61.

⁸⁰ En sammanfattning av diskussionen, med kommentarer, finns publicerad på Kulturförökarna.se 2007. *Diskussionen om 'blattesvenskan' och samhällsintegrationen*. Alla de artiklar i debatten som publicerades i *Dagens Nyheter* finns dessutom samlade på:
[http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2502&a=538451\[2008-05-23\]](http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2502&a=538451[2008-05-23])

liknande Thomas och Collier och menade att hemspråksundervisningen bidrog till att utestänga invandrare från möjligheten att delta i samhällslivet. Witt-Brattström fick mothugg av professor Kenneth Hyltenstam, som hävdade att forskarna faktiskt är eniga om modersmålets betydelse för inläring av nya språk. Efter de inledande replikerna kom diskussionen alltmer att handla om så kallad ”miljonsvenska”, vilket ju inte är ett främmande språk utan snarare en variant av svenska. Men det är uppenbart att Witt-Brattström och till exempel Hyltenstam representerar olika synsätt på temat likvärdighet kontra särart. Medan Witt-Brattström ville satsa på likvärdighet höll Hyltenstam mer på särartens betydelse. Charles Taylors teorier om konflikten mellan dessa två synsätt är alltså tillämpbara även i Sverige.

En annan diskussion som delvis anknyter till temat likhet/särart är den kring Skolverkets utredning av ämnet svenskan som andraspråk och dess status. Utredningen, som tillsattes som en följd av en tidigare utredning om just modersmålets betydelse, fann många olika problem med ämnet. De problem som är mest relevant i det här sammanhanget var de som utredarna själva kallade ”inställningen till flerspråkigheten, uppdelningen av eleverna i två svenskämnen samt konstruktionen av det svenska”.⁸¹ Rapportförfattarna menar att själva ämnet svenska som andraspråk bidrar till en exkludering, eftersom elever som läser ämnet känner sig utpekade som sämre och inte lika svenska som sina andra skolkamrater.⁸² Rapporten, som också hade andra slutsatser, diskuterades ivrigt och fick mothugg från många håll, bland annat av ovannämnde Kenneth Hyltenstam och hans kollega professor Inger Lindberg som menade att detta är ett problem som hänger ihop med majoritetens krav på att minoriteten ska anpassa sig, och att ett avskaffande av ämnet svenska som andraspråk vore att göra eleverna en otjänst. Istället bör skolan sträva efter att bejaka mångfald och inta en positiv attityd till olika språkkunskaper.⁸³

Vad har då detta med Internationella biblioteket att göra? Vi anser att folkbibliotek i allmänhet på många sätt kan sägas vara en arena där dessa två tendenser möts och bryts mot varandra. Folkbiblioteken strävar efter att vara öppna platser dit alla är välkomna, samtidigt som vissa grupper lyfts fram som något man vill satsa extra på (till exempel barn och ungdomar), eller som i behov av extra stöd (funktionshindrade, äldre, invandrare). Folkbiblioteken säger sig ofta verka för integration och möten över kulturgränser, samtidigt som var och en här ska kunna hitta material som stärker honom eller henne i sin personliga, individuella utveckling och identitetssökande. Så står det till exempel i Stockholms stadsbiblioteks strategiska plan för 2006-2010 att folkbiblioteken ska göra ”riktade insatser för att nå grupper som idag är underrepresenterade”⁸⁴ samtidigt som ”biblioteken i Stockholms stad ska utveckla strategier som i högre grad motsvarar de behov av bibliotek den enskilda individen har i sitt sökande efter upplevelser, kunskap och bildning”.⁸⁵ I bibliotekslagen sägs att ”folk- och skolbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter”.⁸⁶ Det ligger nära till hands att

⁸¹ Frisell, Helena et al. 2004. *Kartläggning av svenska som andraspråk*, s. 47.

⁸² *Ibid.*, s. 44-45.

⁸³ Hyltenstam, Kenneth och Lindberg, Inger 2004. ”Förhastade slutsatser om flerspråkiga elevers svenskundervisning”, s. 2. Flera artiklar ur debatten finns samlade på:
<http://hum.gu.se/institutioner/svenska-spraket/isa/verk/debatt/> [2008-05-23]

⁸⁴ *Bibliotek i rörelse: en strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010* 2005, s. 7.

⁸⁵ *Ibid.*, s. 12.

⁸⁶ *Bibliotekslagen* (SFS 1996:1596), § 8.

misstänka att dessa särskilda satsningar skulle kunna uppfattas som kontroversiella av dem som inte tillhör den specifika gruppen, och att tanken på möten ”över kulturgränserna” just genom att framhäva dessa gränser och skillnader skulle kunna medverka till att befästa ett ”vi och de”-tänkande.

I tidigare strategiska biblioteksplaner har Stockholms stadsbibliotek lyft fram invandrare och flyktingar som en grupp i särskilt behov av stöd, ungefär som i Bibliotekslagen. I den senaste biblioteksplanen finns dock inget avsnitt som särskilt talar om invandrare – istället poängteras att skrivningen ”alla medborgare” omfattar även personer med andra språkkunskaper än svenska.⁸⁷ Detta skulle kunna tyda på en förändrad attityd till arbetet med litteratur på andra språk än svenska. Det finns också klara skillnader mellan den gamla Invandrarlänecentralens uppdrag, där redan namnet antydde till vilka man riktade sin service, och Internationella biblioteket, där man medvetet valt att inte använda ordet ”invandrare” i biblioteksnamnet för att visa att biblioteket är öppet för alla.

I vår undersökning kommer vi att studera hur de bägge tendenser som Taylor beskriver i det som han kallar för ”erkännandets politik”, likvärdighetstänkande och särartspolitik, avspeglas i bibliotekspersonalens syn på besökarna, och jämföra detta med vilka besökarna faktiskt är och hur de ser på biblioteket och sina krav och önskemål på detta.

⁸⁷ *Bibliotek i rörelse: en strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010* 2005. s. 3.

5. Metod och genomförande

För att besvara våra frågeställningar, samlade vi in empiriskt material från både besökare och personal. Vi delade först ut enkäter till besökare i bibliotekets lokaler och utförde sedan semistrukturerade intervjuer med några utvalda ur bibliotekets personal.⁸⁸ När datainsamlingen var gjord kunde vi jämföra det empiriska materialet från enkäten med det från intervjuerna, samt sätta resultatet i relation till Charles Taylors teori.

Andra möjliga sätt att samla in data om besökarna hade varit att göra strukturerade intervjuer, där intervjuaren ställer slutna frågor med fasta svarsalternativ, eller att genomföra fokusgruppsintervjuer. Det senare är en intervjumetod där en grupp på mellan fyra och tio personer deltar i en diskussion kring några utvalda frågor inom ett visst ämne.⁸⁹ Under en fokusgruppintervju har intervjuaren möjlighet att beakta samspelet i gruppen och gruppdynamiken genom att observera hur deltagarna i egenskap av gruppmedlemmar diskuterar en viss fråga och genom att analysera deras muntliga reaktioner på varandras åsikter. Skillnaden i resultaten mellan den metod vi valde och fokusgrupper är att vi vid den senare hade vi fått fram mer innehållsrika svar, då frågorna är öppnare än vid en strukturerad enkät med slutna frågor. Problemet med de båda ovannämnda alternativa metoderna är att vi inte hade kunnat samla in data från lika många personer som vid vår utdelning av enkäter, och det hade varit mer komplicerat och tidskrävande att få ihop fokusgrupper med en bra sammansättning. Av den anledningen valde vi istället att dela ut enkäter på det sätt som beskrivs litet längre fram i uppsatsen.

För att samla in data om personalens syn på besökarna och på verksamheten, hade vi som alternativ till de semistrukturerade intervjuer vi valde att göra, kunnat dela ut enkäter med både öppna och slutna frågor till samtliga dryga 30 anställda. Ett annat alternativ hade varit att utföra fokusgruppintervjuer där personalen hade fått diskutera kring några frågor om besökarna och biblioteksverksamheten. Eftersom det var svårt att arrangera fokusgruppintervjuer valde vi dock att göra enstaka längre intervjuer med några få utvalda personer.

5.1 Enkäten

Någon tidigare undersökning över besökarnas sammansättning fanns inte, men väl statistik över utlånen uppdelat på språk,⁹⁰ vilket visar vilka språk som är de vanligaste bland låntagarna.

Till enkäten hade vi ambitionen att ha färdiga frågeformulär på olika språk, som vi fått hjälp med att översätta, ifall vissa respondenter skulle behöva versioner på andra språk än svenska. De språk vi förväntade oss att få tala mest på var svenska och engelska, eftersom vi befinner oss i Sverige och att engelska är ett språk som många, men inte alla, kan. Våra planer på att översätta enkäterna genomfördes inte helt då enkäten blev så pass lång att det krävdes mer tid att översätta den än vad vi först hade tänkt. Vi hittade inte personer som hade möjlighet att lägga ner tillräckligt med tid till att göra översättningarna vid tillfället för vår förfrågan, vilket

⁸⁸ Enkätformulären och intervjuguiden finns bifogade i slutet av uppsatsen som bilaga 1 och 2.

⁸⁹ Bryman, Alan [2002] 2006. *Samhällsvetenskapliga metoder*, s. 325-330.

⁹⁰ För statistik över de språk som det utlånas mest på, se kapitel 2, fig. 1.

resulterade i att vi endast tog fram versioner på spanska och kinesiska. Under enkätperioden märkte vi att det även hade behövts en rysk version, då flera rysktalande besökare inte talade något språk som vi behärskar, däribland de mongoliska besökarna vars andra språk är ryska.

Det är svårt att helt undvika ledande frågor och svarsalternativ, men för att minska risken att i alltför hög grad styra de svarande valde vi att ändra ordningen på vissa av svarsalternativen så att det svar vi trodde var mest sannolikt eller önskat inte stod längst upp. När vi genomförde undersökningen upptäckte vi också att vissa av frågorna var svåra för de svarande att förstå. På frågan ”Bor du tillfälligt i Sverige?” var det flera deltagare som undrade vad ordet ”tillfälligt” betyder. Med tanke på att många besökare inte har svenska som sitt första språk, är vi osäkra på om det är flera än de som kom fram till oss, som hade svårigheter att förstå frågan. När vi skrev frågan ville vi formulera oss så enkelt och kortfattat som möjligt, men det vi inte insåg var att ordet ”tillfälligt”, kunde vålla problem för dem som håller på att lära sig det svenska språket. En annan aspekt vi är medvetna om är att frågan kan vara känslig för dem som till exempel väntar på uppehållstillstånd eller som kanske vistas illegalt i landet. Vår tanke är att det finns många skäl till att man kan bo tillfälligt i ett land. Det kan till exempel röra sig om utbytesstudenter, gästforskare, personal på ambassader och multinationella företag eller människor som valt att bosätta sig här en begränsad tid av andra anledningar. Det fanns även ett par andra frågor som upplevdes som krångliga och svåra att förstå.

Då det inte finns några uppgifter om antalet låntagare eller besökare på just IB, är det svårt att uppskatta hur många besökare IB har per vecka, månad och år. Som vi tidigare påpekat är Internationella bibliotekets öppna verksamhet en enhet inom Stockholms stadsbibliotek och följer av den anledningen stadsbibliotekets direktiv. Enligt Stockholms stads övergripande biblioteksplan ska stadsbiblioteket tillhandahålla ”litteratur på stockholmarnas olika språk”. IB har alltså ingen utpräglad målgrupp, utan är öppen för allmänheten. Vårt antagande är att de flesta besökarna bor i Stockholms län. Vi ser det som att de som bor i Stockholms län är IB:s främsta målgrupp, men att det inte finns någon egentlig begränsning utan att det snarare är en beskrivning av vilka som besöker biblioteket och att de boende i länet därmed är de som biblioteket vänder sig till.

För att få en uppfattning om hur stor besökstillströmning är till biblioteket, har vi vid tre tillfällen räknat hur många besökare som kommit inom loppet av en timme. Två av tillfällena låg på en vardag och genomsnittet av besökare var då 21 stycken per timme. Det tredje tillfället var på en lördag och under den timmen kom det 31 besökare. Med de siffrorna kom vi fram till att vi inte kan dela ut enkäter till samtliga besökare under den tidsperiod undersökningen skulle ske. Det skulle ge oss en alltför ohanterlig mängd data. Vi behövde därför göra ett urval, ett så kallat stickprov. Vi eftersträvade att uppnå ett urval som var representativt för hela populationen. Det vi upplevde som bäst lämpat för den här enkätundersökningen var ett slumpmässigt och systematiskt urval. För att ett stickprov ska vara representativt för hela populationen ska det göras slumpmässigt. Om det görs systematiskt innebär det att individerna väljs ut genom fasta, regelbundna intervall.⁹¹ På det sättet har hela populationen, i det här fallet samtliga IB:s besökare under undersökningens tidsperiod, samma sannolikhet att komma med i enkäten, vilket gör att urvalet inte styrs i en viss riktning. Eftersom vissa besökarna som inte behärskar svenska helt och fullt har bett om hjälp för att förstå enkäten, har vi hjälpt dem med att förklara vad som står i frågeformuläret och vilka svarsalternativ som funnits att välja mellan. Då har vi fått justera vårt systematiska urval på det sättet att vi hållit fast vid det bestämda intervallet mellan de besökare som ska

⁹¹ Bryman, Alan [2002] 2006. s.104-5.

ingå i urvalet, men att vi fått ta hänsyn till att vi inte kunnat räkna kontinuerligt samtidigt som vi hjälpt besökare med enkätfrågorna. Vi har vid de tillfällena istället räknat de förbipasserande efter varje färdig enkät.

Då vi inte har något exakt tal för besökarfrekvensen gjorde vi antaganden beräknat på de siffror vi hade: Biblioteket har öppet 62 timmar i veckan och det kommer cirka 20 besökare i timmen, vilket blir cirka 1240 besökare per vecka. Vi hade till en början tänkt genomföra enkätundersökningen under två veckors tid, men vi beslutade oss för att minska ner det till en vecka då vi ansåg att vi skulle få in tillräckligt många enkäter inom den tiden. Målet var att samla in cirka 100 enkäter exklusive bortfall. Att vi valde att samla in just cirka 100 besvarade enkäter, beror på att vi gjorde en avvägning mellan att stickprovet inte skulle vara för litet och att antal enkäter skulle var hanterbart inom uppsatsens tidsram. För att försäkra oss om att få in runt 100 enkäter, delade vi ut drygt 140 numrerade enkäter så att vi då hade utrymme för en bortfallsmarginal. Detta med tanke på att vi hade räknat med att vissa besökare skulle tacka nej till att svara på våra frågor. Om någon inte ville delta i enkätundersökningen, lade vi den enkäten åt sidan eller noterade bortfallet för att i slutändan kunna räkna ut hur stort det blev. För att uppskatta om antalet besvarade enkäter är tillfredsställande, exemplifierar Bryman hur en kategorisering av svarsfrekvensen kan se ut. Enligt den kategoriseringen är en svarsfrekvens på över 85 % utmärkt, 70-85 % bra, 60-70 % acceptabelt, 50-60 % knappt godkänt och under 50 % oacceptabelt.⁹² Vi har tagit fasta vid den här kategoriseringen för vår egen enkätundersökning, något vi återkommer till i längre ner.

När det sker ett bortfall ökar risken för snedvridning och fel i resultatet. De som inte svarade kan ha gjort det av en anledning som de delar, likaväl som av helt skilda anledningar. I de fall det föreligger en relevant skillnad mellan de som svarade och de som inte gjorde det, påverkar det stickprovets resultat och representativiteten minskar.

För att sprida tidpunkterna för enkätutdelningen ställde vi oss i bibliotekets lokaler några timmar åt gången inom ramen för öppettiderna, så att vi hade ifyllda enkäter från veckans alla dagar och så många tider som möjligt på dagen. På det sättet skulle resultatet av det vi fått fram av besökarnas sammansättning bli mer generaliserbart än om vi utfört undersökningen mer intensivt under några få dagar. Eftersom biblioteket är uppdelat på två våningsplan, delade vi ut enkäter på varsitt våningsplan. Dessutom alternerade vi våningsplan mellan varandra varannan dag, för att utjämna vår eventuella omedvetna personliga påverkan på besökarna när vi delade ut enkäterna. Till en början hade vi tänkt stå två timmar per dag under vardagarna, förutom en vardagskväll på tre timmar samt hela öppettiden på fyra timmar under lördagen och söndagen. Efter några justeringar såg vårt enkätutdelningsschema ut på följande vis:

	Måndag	Tisdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lördag	Söndag
kl. 09-11	X						
kl. 11-13					X		
kl. 13-15				X			X
kl. 15-17			X		X		
kl. 17-20		X					
kl. 12-16						X	

Fig. 2. Schema över enkätutdelningen

⁹² Bryman, Alan [2002] 2006. s.148.

Ändringarna under helgdagarna beror på vi insåg att vi i det närmaste hade uppnått vårt mål att samla in drygt 100 stycken enkäter vid lördagens slut. Vi behövde därför bara dela ut enkäter i två timmar på söndagen för att försäkra oss om att besökare från veckans alla dagar representerades. Med vårt initiala tidsupplägg så skulle vi ha stått i bibliotekets lokaler under 19 timmar. Under dessa timmar skulle det enligt våra beräkningar ha kommit 20 personer i timmen, vilket totalt blir cirka 380 personer på 19 timmar. För att samla in drygt 100 enkäter, gjorde vi följande uträkning: $380 \text{ besökare} / 100 \text{ enkäter} = 3,8$ (=avrundat till 4). Det betyder att vi skulle låta var fjärde person ingå i urvalet. Den första personen i urvalet valdes ut slumpmässigt. Vi började med att först slumpmässigt välja ut en av de första fyra besökarna och därefter välja var fjärde individ utifrån den första personen i urvalet. De två första dagarna valde vi ut var fjärde person på varsitt plan, men eftersom besökarna enbart besökte det våningsplan där de kunde hitta det material som de sökte och alltså inte gick mellan planen, fick vi ihop alldeles för få enkäter. Man kan likna det till att vi valde ut var åttonde person istället för var fjärde. De resterande dagarna valde vi ut varannan besökare för att det skulle stämma med de beräkningar vi hade gjort och kompenserade de få enkäterna på måndagen och tisdagen med att lägga in ett extra tvåtimmarspass på fredagseftermiddagen.

När vi delade ut enkäter, talade vi om för de tillfrågade, att vi gjorde en undersökning om vilka som besöker Internationella biblioteket. Enligt god etik hade vi planerat att presentera oss tydligt för varje tillfrågad som ville delta i undersökningen, genom att tala om vad vi heter, att vi är studenter vid Bibliotekshögskolan i Borås och att vi gjorde en undersökning till vår magisteruppsats om Internationella biblioteket. I praktiken visade det sig att vi inte alltid presenterade oss så tydligt som vi hade önskat, eftersom vi var så inställda på att vi vid kontaktögonblicket hade en vänlig framtoning och inte vara för påstridiga. Med ett gott första intryck i vårt bemötande av besökarna, när vi ställde vår öppningsfråga angående om de ville fylla i vår enkät, hoppades vi minska antalet bortfall. Det första steget var att fånga deras uppmärksamhet utan att bli avfärdad. Vissa var intresserade av att höra från oss vad det var för typ av undersökning vi gjorde, av vilken anledning den gjordes och vilka vi var, medan andra var mer intresserade av formuläret, att förstå vad frågorna handlade om och att boka för de svar som passade. Besökarna fick naturligtvis välja om de ville fylla i formulären eller inte, eftersom deltagandet ska vara frivilligt och öppet för dem som tillfrågas att bestämma över sin medverkan. Deltagandet i enkäten skedde anonymt då inga personliga uppgifter behövde lämnas som kunde röja någons identitet. Ett undantag är den allra sista frågan som löd ”Skulle du vilja vara med på en intervju?”. Den frågan hade vi med, ifall vi efter enkätinsamlingen hade velat följa upp och ställa vidare frågor till några av deltagarna. Vid ett jakande svar på den frågan, hade vi således en följdfråga om deltagarna kunde lämna ut telefonnummer där de kunde nås för intervju. När enkätinsamlingen väl var klar ansåg vi att svaren vi fått var tillräckliga för våra ändamål, och behövde därför inte följa upp med intervjuer av besökare. Materialet stannar dock i vår ägo, eftersom det endast ska användas till vårt uppsatsarbete. Det kommer därmed inte att användas på något annat och förblir därmed anonymt.

Enkätundersökningen besvarades av 84,6 % av de tillfrågade, vilket rankas som bra, nära gränsen till utmärkt, enligt den svarsfrekvenskategorisering som Bryman nämner. 15,4 % avstod från att delta i enkäten. Vid hälften av dessa tillfällen skrev vi ner anledningen till varför enstaka tillfrågade tackade nej. Med noteringar om varför några tackade nej till att delta, skulle det bli lättare att undersöka om de som inte svarade skiljde sig från dem som svarade. I efterhand insåg vi, att vi vid några tillfällen missat att notera skälet till varför vissa avböjde att delta. I andra fall visste vi inte vilken den exakta anledningen var till att de tackade nej, särskilt när de tillfrågade markerade ett avståndstagande eller inte uttryckte sig på något sätt, förutom att de avböjde att delta.

I och med att insamlingen av enkäter var klar, var nästa steg att föra in all data i statistikprogrammet SPSS. Statistikprogrammet kan till det yttre liknas vid ett Excelblad. Den stora skillnaden är att innan information för de olika posterna skrivs in i SPSS, kodoas fälten, samt att det går att göra statistiska beräkningar i programmet. I vårt fall motsvarar informationen under de olika posterna, de svarsalternativ som besökarna angivit i sina enkätformulär.

Innan vi kunde fylla i svaren från samtliga enkäter i SPSS, skulle vi alltså skapa en kodmall i statistikprogrammet som var specifik för just vår enkätundersökning. Det gick till så att varje enkätfråga fick en kod i form av ett kort och koncist, sammanfattande ord som vi skrev in i en kolumn i mallen. Därefter fick varje enskilda svarsalternativ inom varje fråga en egen siffra som kod. De senare skrevs in i en egen kolumn i rutornas rullgardinsmenyer.

När kodmallen var färdigställd, kunde vi gå över till statistikprogrammets Excel-liknande ark, där kolumnerna nu var rubricerade med enkätfrågornas kodnamn, istället för som i mallen att alla frågekoder stod i samma kolumn. De insamlade enkäterna var sedan tidigare numrerade. Var och en av enkäterna fick en egen rad där vi kunde skriva in koderna för de svar som besökarna angivit. När vi fyllt i svaren från samtliga besvarade enkäter, kunde vi med hjälp av SPSS kommandon få fram en sammanställd svarsstatistik för samtliga enkätfrågor, både i sifvertabeller och i diagram. Med den framtagna statistiken som SPSS sammanställt kunde vi analysera vad som kännetecknar besökarna på Internationella biblioteket.

5.2 Intervjuerna

För att belysa vårt ämnesområde från två håll, samt för att sätta in enkätundersökningen i en samhällsrelaterad kontext, valde vi att kombinera den med kvalitativa intervjuer. En kvalitativ intervju omfattar långt färre intervjupersoner än vid enkäter, och dess syfte är att studera en företeelses djupare dimension. Detta möjliggörs när några få intervjuade får utrymme att svara på frågor med egna ord.

Kvalitativ intervju är en generell term som används för att beskriva ett flertal typer av intervjuer, däribland semistrukturerade.⁹³ Vi ville göra kortare semistrukturerade intervjuer med ett antal biblioteksassistenter och bibliotekarier, vilket innebar att vi tänkte använda oss av en intervjuguide med en uppsättning frågor,⁹⁴ vars ordningsföljd kunde ändras under själva intervjun, och även ge oss möjlighet att följa upp intervjupersonens svar med ytterligare frågor.⁹⁵ Av de cirka 30 anställda på Internationella biblioteket, hade vi tänkt välja ut mellan 5-8 personer. För att få så skilda intervjupersoner som möjligt gjorde vi ett strategiskt urval av biblioteksassistenter och bibliotekarier. Vi valde ut ett antal relevanta och iakttagbara variabler i personalgruppen, bland annat kön, yrke, svensk/utländsk bakgrund och arbetad tid på IB. Inom varje variabel urskilde vi kategorier (variabeln kön har till exempel två kategorier: man och kvinna). Variablerna och dess kategorier radade vi sedan upp under varandra i en tabell så att det gick att se hur många varianter (eller tabellceller) som skapats. Därefter skrevs varje anställds namn in under en passande variant. På det sättet synliggjordes

⁹³ Bryman, Alan [2002] 2006. s. 251 och s. 300.

⁹⁴ Se bilaga 2.

⁹⁵ Bryman, Alan [2002] 2006. s. 127.

variationen av människor inom gruppen.⁹⁶ Några anställda lämnades utanför tabellen – personer som i sitt arbete inte mötte låntagarna. I vårt urval ville vi ha med högst en person från varje variant.⁹⁷ Eftersom tiden vi hade till vårt förfogande var begränsad bestämde vi oss för att välja ut fem personer. Det innebar att vi inte kunde göra intervjuer med en person ur varje variant som fyllts i tabellen, men var en praktisk nödvändighet. Eftersom det finns en liten övervikt av kvinnliga anställda på Internationella biblioteket intervjuade vi tre kvinnor och två män. Vi uteslöt även personerna i variabeltabellens första kolumn, då de alla arbetar på tidningsavdelningen, som fram till nyligen inte var en del av Internationella biblioteket. Alla de intervjuade hade erfarenhet av biblioteksarbete innan de anställdes på IB/ILC. De personer som valdes ut för intervju hade följande variabelkombination:

1. Kvinna, svensk bakgrund, bibliotekarie, anställdes när IB öppnades.
2. Kvinna, utländsk bakgrund, bibliotekarie, anställd inom de senaste fyra åren.
3. Man, utländsk bakgrund, biblioteksassistent, anställd på ILC.
4. Kvinna, utländsk bakgrund, biblioteksassistent, anställd på ILC.
5. Man, svensk bakgrund, bibliotekarie, anställd när IB öppnades.

Ett strategiskt urval är inte representativt i statistisk mening, vilket heller inte är ett krav som ställs vid kvalitativa studier.⁹⁸ Det gav oss dock en annan fördel, nämligen att vi kunde samla data från skilda kategorier inom personalstyrkan, som alla arbetar i kontakt med besökarna.

Vår första tanke var att hålla intervjuerna korta, på bara 15 minuter, men vi insåg snart att detta skulle göra det omöjligt för oss att hinna ta upp alla de ämnen vi var intresserade av. Vi ville ställa frågor om personalens uppfattning av besökarna samt om deras upplevelser och tankar kring Internationella bibliotekets uppdrag, bland annat i samband med det komplicerade förhållandet kring likhets- och särartstänkande. Därför utökade vi tiden till 30 minuter istället.

Intervjuerna utfördes under två eftermiddagar. Vi lånade ett litet vilorum på Internationella biblioteket, där vi och de intervjuade kunde sitta ostört i en miljö som samtidigt var avskild och bekant för de intervjuade. Informanterna informerades först om syftet med uppsatsen och om att deras namn inte skulle skrivas ut i texten. En av oss ställde frågor enligt den i förväg utarbetade intervjuguiden, medan den andra antecknade. För att inte missa något spelade vi även, med de intervjuades tillåtelse, in intervjuerna på en liten mp3-spelare. Dessa inspelningar transkriberades sedan, och användes i vår analys. Analysen gick till så att vi ställde upp de olika informanternas svar på varje enskild fråga bredvid varandra och därigenom enkelt kunde se om de gett likartade svar, eller om deras åsikter skilde sig åt. Svaren jämfördes sedan med den information vi fått fram genom enkäten, som genomförts tidigare. Eftersom svaren spelats in var det enklare för oss att gå tillbaka och kontrollera vad som sagts än om vi bara gjort anteckningar för hand, och därför fick informanterna inte läsa igenom och komplettera vår analys innan uppsatsen färdigställdes. Naturligtvis innebär detta att vi kan ha missuppfattat något som de har sagt, men å andra sidan kan efterhandskompletteringar också leda till att informanter anpassar sig till vad de anser sig borde ha sagt om de tycker att analysen ger en alltför ”negativ” bild av deras svar.

⁹⁶ Se bilaga 3.

⁹⁷ Trost, Jan 2004. *Kvalitativa intervjuer*. s. 118-119.

⁹⁸ *Ibid.*, s. 117.

En annan risk när intervjuerna genomfördes var att någon av informanterna skulle hålla inne med viss information eller inte vara helt uppriktiga i sina svar, eftersom en av oss är deras kollega. Å andra sidan kan det faktum att en av oss kände informanterna ha lett till att det blev svårare för dem att utge sig för att ha åsikter som de vanligtvis inte brukade ha. Vi ansåg därför inte att vår bekantskap med informanterna skulle leda till problem med trovärdigheten i svaren.

6. Undersökningens resultat

Våra två undersökningar, vars resultat presenteras nedan, gav svar på många av de frågor vi ställt oss. I många fall bekräftades våra förväntningar, men det dök också upp saker som vi inte hade förväntat oss, till exempel vad gällde besökarnas utbildning och ursprung. Under intervjuerna visade informanterna in relativ samstämmighet i sina svar och ett stort engagemang i frågor som modersmålets och Internationella bibliotekets betydelse. Det framgick också att de hade en rätt klar bild av vilka bibliotekets besökare faktiskt är.

6.1 Enkäten

Här nedan kommer vi att lyfta fram det mesta av enkätens resultat i tabeller, diagram och text. En fullständig återgivning av enkäten och dess resultat återfinns i bilagorna 1 och 4 i slutet av uppsatsen. Av 143 slumpmässigt utvalda personer fyllde 121 stycken i enkäten. Antalet personer som inte besvarade enkäten är 22 stycken, vilket ger oss ett bortfall på cirka 15 %.

Några av dem som avböjde från att delta förstod varken svenska, engelska eller något av de andra språken vi bemästrar. I den gruppen hittar vi de mongoliska besökarna. Andra var inte intresserade eller hade för bråttom, till exempel på grund av att de gjorde ett snabbt besök på lunchen eller kom för att lämna tillbaka böcker, skivor eller filmer. Två personer i yngre tonåren tog emot enkäterna men lämnade dem ofyllda. En ytterligare besökare var en hemlös person som sökt skydd och blev rädd när han tilltalades och skyndade sig då därifrån. Tillströmningen av besökare var ganska jämn under undersökningsperioden. De tillfällen det var minst med besökare var på vardagskvällen efter klockan 17 och under söndagen. Högst bortfall fick vi på torsdagseftermiddagen mellan klockan 13-15, då det uppgick till hela 40 %, vilket är dubbelt så mycket som det näst högsta bortfallet vid våra olika undersökningstillfällen. Vi vet inte om det är en tid då besökarna har särskilt bråttom, för det enda ytterligare tillfälle vi delade ut enkäter mellan klockan 13-15 var en söndag och då var bortfallet nere på 15 %. Lägst bortfall hade vi på vardagskvällen efter klockan 17 (0 %) och på lördagen (7 %).

6.1.1 Besökarnas bakgrund

Om vi ser till faktorerna åldersgrupp, kön, utbildningsnivåer, språk och ursprungsländer, visar enkätens resultat följande:

Fråga 1: Åldersspridningen är ojämn bland besökarna vilket syns i diagrammet nedan (fig. 3). Nära 60 % av deltagarna är mellan 19-40 år. Drygt 30 % är 41-65 år och endast 10 % är antingen yngre än 19 år eller äldre än 65 %.

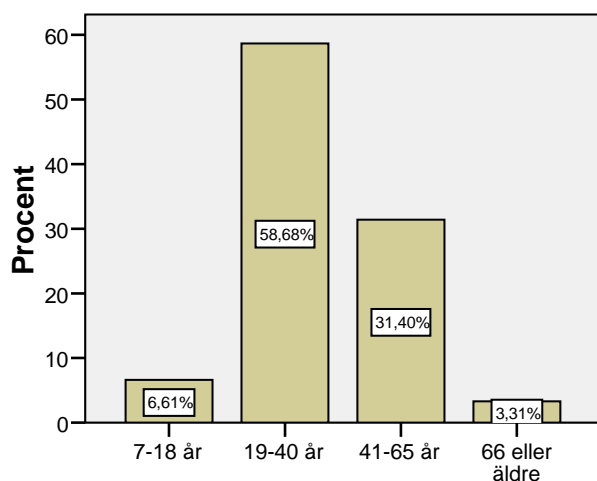

Fig. 3. Åldersspridningen bland besökarna

Fråga 2: Fördelningen mellan könen är totalt sett 45 % kvinnor och 55 % män, men varierar mellan språken. På plan 1, där de största språken är arabiska och persiska, dominerar de manliga besökare med 65 %, och resterande 35 % är kvinnor. På plan 2, där de största språken är ryska, spansk och kinesiska, är det jämnare mellan könen med knappt 56 % kvinnor och drygt 44 % män. Av besökare med svenska som modersmål, är 40 % kvinnor och 60 % män.

Fråga 3: Vad gäller utbildningsnivå har den övervägande majoriteten läst vid universitet eller högskola. Dessa representerar 70 % av besökarna. Drygt 20 % har läst vid gymnasiet och bara 1 person har angivit att denne inte gått i grundskolan, gymnasier eller universitet/högskola (se fig. 4).

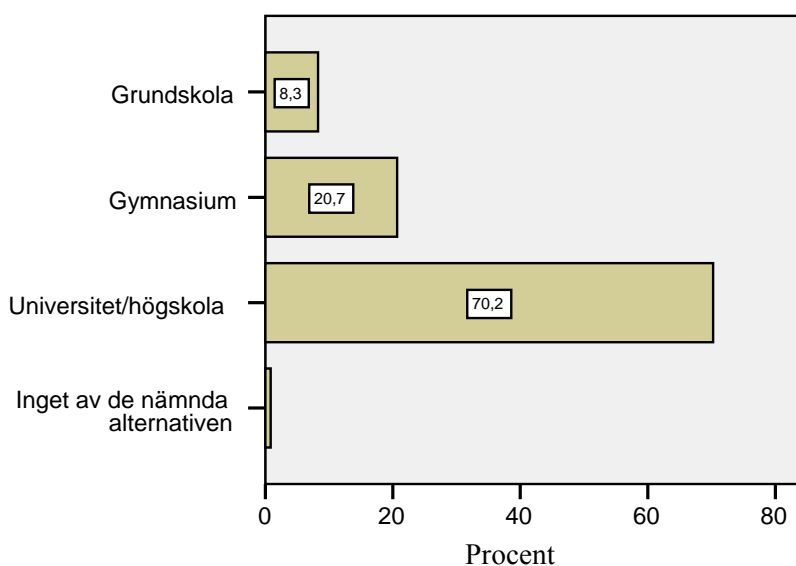

Fig. 4. Stapeldiagram över besökarnas högsta utbildningsnivå

Fråga 4: När det gäller de knappt 30 språk som finns representerade i vårt urval som modersmål, var de mest dominerande svenska (20 %), spanska (12 %), ryska (12 %) och arabiska (9 %). De står för hälften av besökarna. Andra språk som vart och ett talades av mer

än 5 % av besökarna är persiska, kinesiska och japanska. Nedan visas ett stapeldiagram (fig. 5) som ger en överblick över deltagarnas samtliga modersmål räknat i procent.

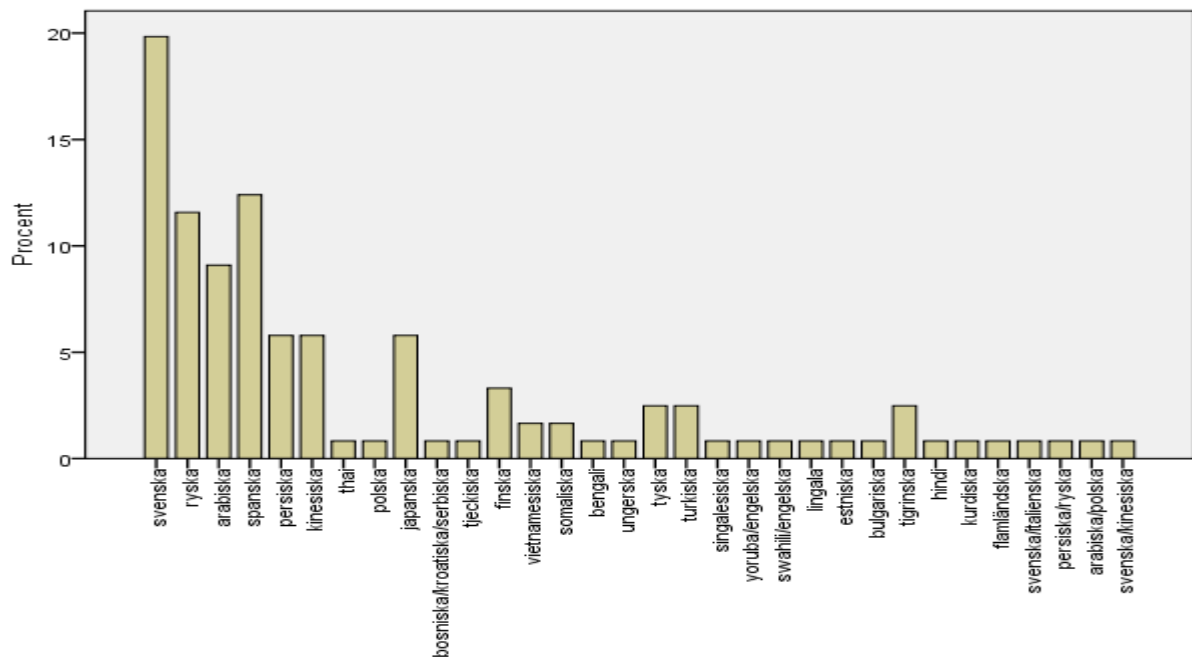

Fig. 5. Stapeldiagram över besökarnas samtliga modersmål

Fråga 5: Sammanlagt kommer enkätens deltagare från drygt 40 länder. Om man delar upp länderna efter kontinent ser fördelningen ut så här:

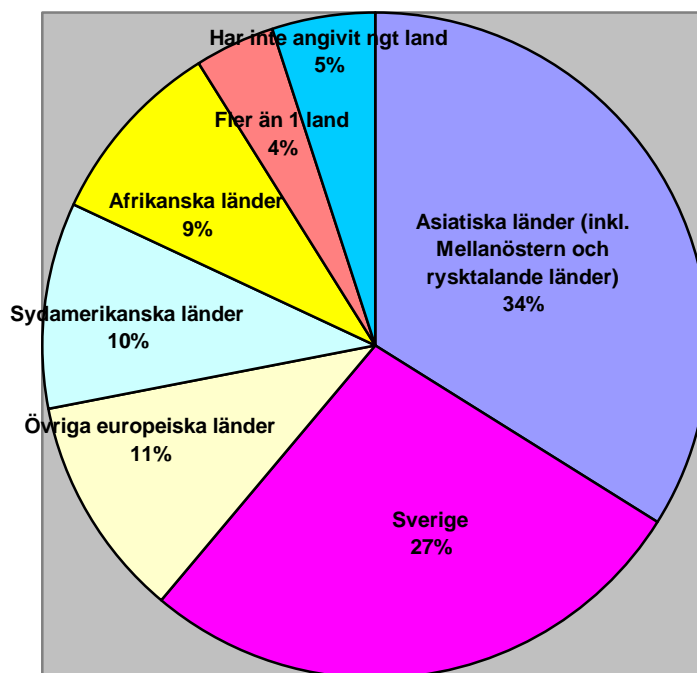

Fig. 6. Cirkeldiagram över besökarnas födelse-/ barndomsland grupperat efter kontinent

I cirkeldiagrammet (fig. 6) kan vi se att besökare från de asiatiska länderna är flest, vilket beror på att Asien är den största av världens kontinenter och även den mest folkrika med många folkslag och språk. I de asiatiska länderna ingår de fyra länderna Kina, Japan, Iran och Ryssland som enligt enkätresultatet tillsammans representerar mer än en fjärdedel av alla besökare. Över 6 % har svarat att de är födda och uppvuxna i Kina, nästintill 6 % i Japan, 5 % i Iran och 5 % i Ryssland. Drygt en fjärdedel av besökarna är födda eller uppvuxna i Sverige och därefter är det ganska jämt fördelat mellan länderna i Europa (exklusive Sverige), Sydamerika och Afrika. Några få har angivit att de vuxit upp i fler än ett land vilket gjorde att vi redovisade dem separat, då vi ser det som ett särdrag i sig. 5 % har svarat att det är födda och uppvuxna i ett annat land än Sverige men har inte preciserat vilka länder det rör sig om.

I enkäten frågade vi efter vilken kommun besökarna bor i, om besökarna bor i Sverige tillfällig eller permanent och varför de är intresserade av andra språk än svenska. Vi fick följande svar:

Fråga 6 och 7: När det gäller boendet, svarade drygt hälften att de är bosatta i Stockholms kommun och resten svarade att de är bosatta i de övriga kommunerna i Stockholms län.

Av enkätsvaren har vi kunnat utröna att 70 % bor i Sverige permanent och 30 % tillfälligt.

Fråga 8: Vi ville veta av vilken anledning besökarna är intresserade av andra språk än svenska. Drygt hälften svarade att det är för att de har utländsk bakgrund. I diagrammet här nedan (fig. 7) står även hur de andra svarade på våra svarsalternativ.

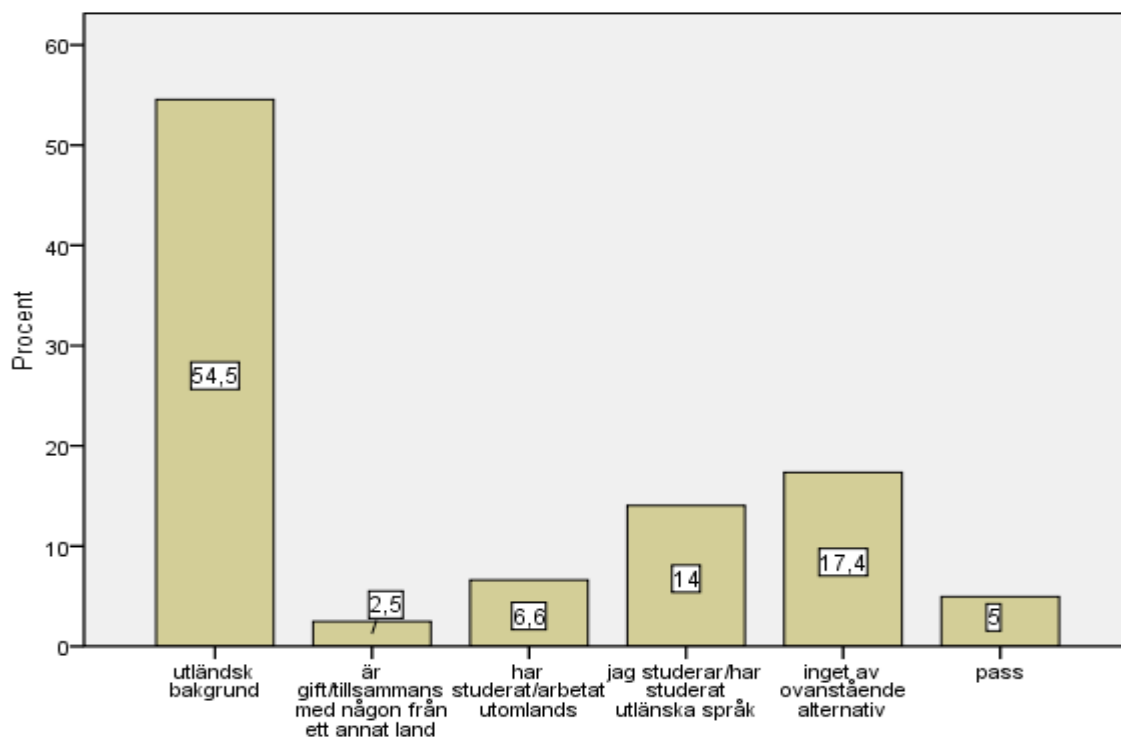

Fig. 7. Stapeldiagram över besökarnas intresse för andra språk än svenska

I diagrammet ovan (fig. 7) ser vi att 14 % studerar eller har studerat andra utländska språk, nästan 7 % att de har studerat eller arbetat utomlands och 2,5 % att de är gifta eller tillsammans med någon från ett annat land. Hela 17 % angav att inget av alternativen stämde på dem.

6.1.2 Besökarnas biblioteksvanor

Efter frågor rörande besökarnas bakgrund, följde frågor kring deras biblioteksvanor.

Fråga 9: När det gäller besöksfrekvensen, går hälften av de tillfrågade till Internationella biblioteket minst 1 gång i månaden. 35 % går till IB minst 1 gång om året, medan väldigt få kommer färre gånger än 1 gång om året (2,5 %). Bland deltagarna besökte 15 % biblioteket för första gången.

Fråga 10: Sett till samtliga besvarade enkäter går besökarna till IB främst för att låna böcker (76 %), men en stor del går till biblioteket för att också eller enbart studera (27 %), läsa tidningar (20 %), använda datorerna (20 %), låna skivor (17 %) och filmer (15 %). Väldigt få besöker biblioteket för att gå på kulturevenemang (4 %), för att de kommer i sällskap med någon som har ett ärende till IB (drygt 3 %) eller av någon annan anledning (6 %). Eftersom det här är en fråga där det finns möjlighet att pricka för fler än ett alternativ, har vi i tabellen nedan (fig. 8) angivit procentsatsen av jakande svar för varje enskilt alternativ i relation till antalet deltagare.

		Svar	
		Antal	Procent som svarat ja
Varför går du till Internationella biblioteket?	låna böcker	91	75,8%
	studera	32	26,7%
För att...	läsa tidningar	24	20,0%
	använda datorerna	24	20,0%
	låna skivor	20	16,7%
	låna film	18	15,0%
	gå på kulturevenemang	5	4,2%
	medföljande	4	3,3%
	annat	7	5,8%

Fig. 8. Tabell över vilka ärenden besökarna har till Internationella biblioteket

Vidare åskådliggör tabellen nedan (fig. 9) hur biblioteksvanorna skiljer sig åt mellan besökarna med de fyra vanligaste modersmålen. De besökare som har svenska, spanska, ryska och arabiska som modersmål utgör över hälften av alla besökare på Internationella biblioteket.

Biblioteksärenden och de fyra vanligaste språken

		Modersmål								Totalt
		Svenska		ryska		arabiska		Spanska		
		Antal	% inom språket	Antal	% inom språket	Antal	% inom språket	Antal	% inom språket	
Angiven anledning till biblioteksbesök:	Boklån	9	38 %	12	86 %	8	73 %	12	80 %	41
	Studera	9	38 %	3	21 %	4	36 %	3	20 %	19
	Film	7	29 %	0	-	2	18 %	3	20 %	12
	Skivor	6	25 %	2	14 %	1	9 %	2	13 %	11
	Tidningar	5	21 %	1	7 %	2	18 %	3	20 %	11
	använda dator	5	21 %	3	21 %	3	27 %	1	7 %	12
	Evenemang	0	-	2	14 %	1	9 %	0	-	3
	Medföljande	2	8 %	0	-	0	-	1	7 %	3
	Annat	4	17 %	1	7 %	0	-	1	7 %	6
Totalt		24		14		11		15		63

Fig. 9. Tabell över frekvens av ärenden bland dem som talar de fyra vanligaste språken bland besökarna

Tabellen (fig. 9) visar att de med svenska som modersmål lånar procentuellt sett långt färre böcker än de vars modersmål är ryska, arabisk eller spanska. Svenskarna lånar mer film och musik än de övriga samt utnyttjar oftare IB som studieplats än rysk- och spanstalande. De rysktalande lånar mest böcker av alla de fyra språkgrupperna, tätt följda av de spanstalande. De arabisktalande använder IB som studieplats i nästan lika stor utsträckning som de med svenska som modersmål, samt begagnar datorerna mest av de fyra språkgrupperna.

Något som tabellen ovan inte visar, är att bland dem med svenska som modersmål som *inte* lånar böcker, kommer cirka hälften till biblioteket för att bland annat studera. Endast fyra av dessa sju vistas på IB för att enbart studera. Övriga utnyttjar andra resurser på biblioteket. Två personer i gruppen som kommit till biblioteket för att låna böcker har angett att de även studerar på biblioteket. 30 % respektive 38 % av samtliga som lånar musik respektive film på biblioteket har svenska som modersmål och då är det endast 20 % av samtliga besökare som har svenska som modersmål.

Enkäterna visar också att sett till samtliga besökares ärenden är könsfördelningen relativt jämn. Det som skiljer sig mellan könen är att det generellt är fler män än kvinnor lånar film och musik samt använder datorerna.

Fråga 11: De flesta som lånar material på biblioteket, gör det framförallt till sig själva (drygt 83 %), men några lånar även till sin familj (14 %) och ytterst få lånar till sina vänner (drygt 3 %). En del av besökarna lånar inte alls (15 %).

Fråga 16: När vi ställde frågan om besökarna går till andra bibliotek, fick deltagarna möjlighet att välja fler än ett svarsalternativ. Av svaren att döma går över hälften till

biblioteket som ligger nära hemmet, 16 % till biblioteket vid deras lärosäte, 5 % till biblioteket på deras arbetsplats och 25 % till ytterligare andra bibliotek. 17 % svarade att de inte går till något annat bibliotek än IB. De två vanligaste alternativen bland de 25 % som angav att de besökte andra bibliotek, utöver de som ligger nära hemmet, vid lärosätet eller på arbetsplatsen, var att de går till flera olika bibliotek utan precisering på vilka dessa är eller till att de har för vana att gå till Stockholms stadsbiblioteks huvudbyggnad. På tredje plats bland svaren om att besöka andra bibliotek kommer Läsesalongen i Kulturhuset i centrala Stockholm och på fjärde plats Kungliga biblioteket vid Humlegården. Andra som nämndes av enstaka personer är folkbibliotek i olika delar av länet, närmare bestämt på Kungsholmen, i Sundbyberg och i Nacka. Därtill kan vi tillägga att Finlandsinstitutets bibliotek, olika högskole- och universitetsbibliotek och stadsbiblioteken i Göteborg och Malmö nämndes av en person var.

6.1.3 Besökarnas uppfattningar

I enkäten ville vi också undersöka vad besökarna hade för åsikter och uppfattningar om IB:s verksamhet, samt hur de hade fått reda på att Internationella biblioteket finns.

Fråga 12: På frågan om det är viktigt för besökarna att kunna låna böcker på sina respektive språk tyckte 87 % att det är mycket eller ganska viktigt. 9 % svarade att det inte var särskilt viktigt alternativt inte alls viktigt, medan 4 % hoppade över frågan.

Fråga 13: IB är det enda biblioteket i innerstaden som specialiserat sig på just mångspråkighet i stor skala. Följande tabell (fig. 10) visar vilken funktion och betydelse besökarna uppger att biblioteket har. Även på den här frågan var det möjligt att svara på fler än ett alternativ.

		Svar	
		Antal	Procent
Vad betyder Internationella biblioteket för dig?	Här kan jag låna böcker som jag inte hittar någon annanstans	72	61,0%
	Det hjälper mig att hålla liv i språket	39	33,1%
	Biblioteket är en öppen dörr mot världen utanför Sverige	37	31,4%
Svarsalternativ:	Här kan jag hitta fakta och lära mig mer om olika ämnen	36	30,5%
	Här hittar jag musik och film från olika delar av världen	23	19,5%
	Här finns material för mina barn, så att de kan öva sig i sitt modersmål	11	9,3%
	Inget speciellt	9	7,6%

Fig. 10. Tabell över vad Internationella biblioteket betyder för besökarna

Drygt 60 % uppskattar biblioteket för att det finns böcker där som det inte kan hitta någon annanstans. En tredjedel menar att det hjälper dem att hålla språket vid liv och nästan lika många var av åsikten att biblioteket fungerar som en dörröppnare mot världen. Biblioteket har

både skön- och facklitteratur och 30 % svarade att de kunde hitta fakta på Internationella biblioteket. Drygt en femtedel lyfte fram att de på biblioteket kunde hitta film och musik från olika delar av världen. Biblioteket har även barnböcker uppställda på hyllorna i anslutning till respektive språk. I diagrammet om besökarnas åldersfördelning kunde vi se att det kommer väldigt få barn och ungdomar till biblioteket. I tabellen ser vi att nästan 10 % lånar material till sina barn. Alla har dock inte någon av nämnda uppfattningar om biblioteket, då 9 % anger att Internationella biblioteket inte betyder något speciellt för dem.

Fråga 14: Behövs då Internationella biblioteket i Stockholm? Nästan 90 % var eniga om att det är viktigt med ett internationellt bibliotek i innerstaden, medan knappt 7 % inte visste och endast 2,5 % tyckte att Stockholm hade andra bibliotek som är lika bra.

Fråga 15: Om vi ser till hur besökarna har fått vetskap om Internationella biblioteket, är de två vanligaste svaren att de har fått informationen genom vänner och bekanta eller att de har gått förbi biblioteket, vilket kan observeras i stapeldiagram nedan (fig. 11). Få har upptäckt biblioteket via tidningar och endast en person har svarat att den fick information på sitt jobb.

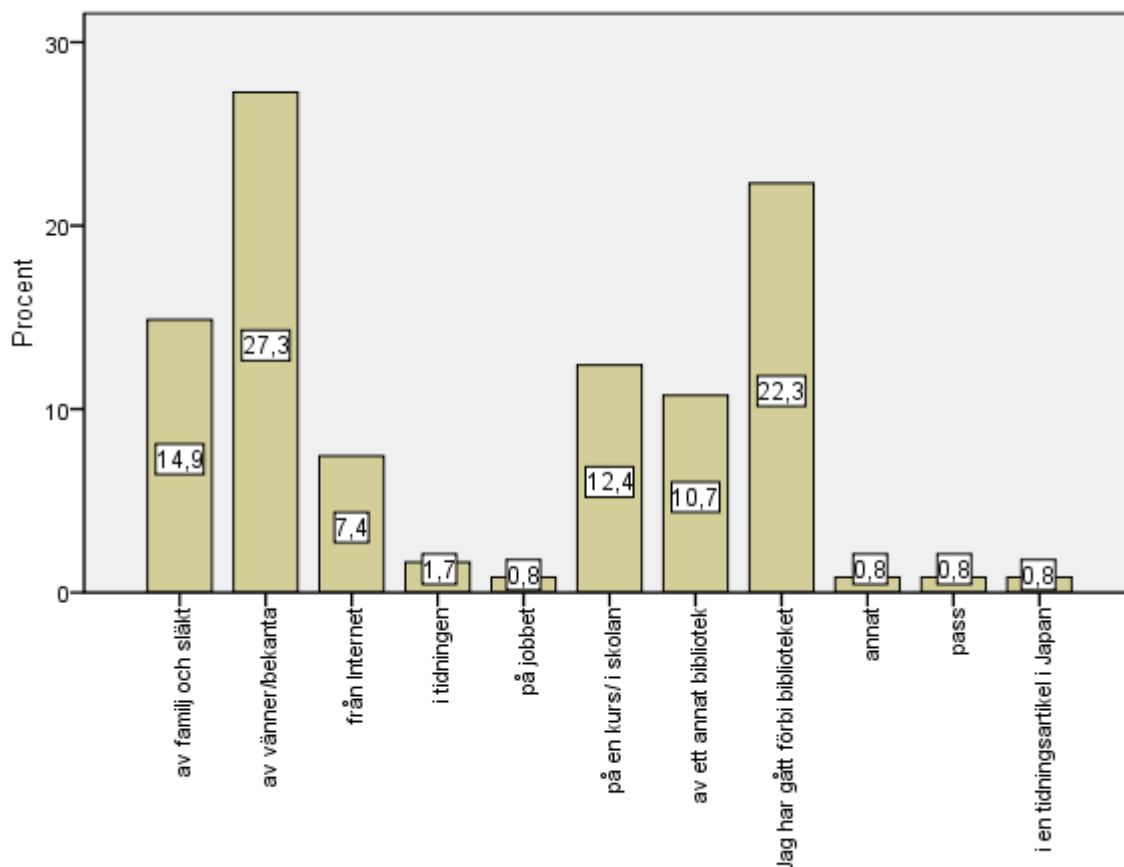

Fig. 11. Stapeldiagram över hur besökarna har fått vetskap om Internationella biblioteket

I diagrammet (fig. 11) ser vi att vissa har fått vetskap om IB genom familj och släkt, andra har fått informationen på en kurs eller i skolan och ytterligare har blivit tipsade om biblioteket av ett annat bibliotek. Några har upptäckt IB när de surfat på Internet. Vi har en post där det står

att en person har läst om IB i en japansk tidning i Japan, vilket vi ville redovisa separat då besökaren ger oss information om att IB har omnämnts i en utländsk tidning utanför Sverige.

6. 2 Intervjuerna

Frågeguiden var uppdelad i tre delar: inledande frågor, frågor om IB:s besökare samt frågor om uppfattningar. Efter att ha inlett intervjuerna med de enkla uppvärmningsfrågorna om informanternas arbetsuppgifter, språkkunskaper och ursprung, gick vi in på de saker som mer direkt berör uppsatsens frågeställningar. Informanternas svar uppvisade en relativt stor samstämmighet i frågor som rör både besökarna och inställningen till mångspråkig biblioteksverksamhet. Alla hade en tendens att gå in på djupare på sina ”egna” språk och det märktes att informanterna har funderat mycket och länge kring sitt arbete och kring vad låntagarna önskar och behöver. Vårt intryck var också att de gärna talade om arbetet, låntagarna och biblioteket och ville dela med sig av sina erfarenheter till oss.

6.2.1 Frågor om IB:s besökare

När det gällde frågan om vilka besökare personalen uppfattar att biblioteket har svarade tre av de intervjuade tämligen omgående att barn och ungdomar är ovanliga. De intervjuade var också överens om att de vanligaste besökarna, indelat efter språk, är rysktalande, spansktalande, thailändare, kineser, arabisktalande, persisktalande och svensktalande. Flera av dem ansåg också att det är fler män än kvinnor som lånar litteratur på arabiska och persiska och fler kvinnor än män som lånar litteratur på thai, medan könsfördelningen är mer jämn på de övriga språken. En av de intervjuade menade att detta möjligen kunde knytas till låntagarnas utbildningsnivå:

Men om jag spinner vidare på det så kan jag tänka mig att det här att det är mer män som besöker persiska och arabiska då, det kan ju ha, det har ju med tradition och så att göra, och kanske också med läs... att man har mer utbildning och har gått mer i skola och blivit läsare på ett annat sätt då. Om man har gått i skola, så att säga, i sitt hemland. Jag vet inte om kvinnor i ... hur länge man har gått i skolan om man är i femtioårsåldern idag, hur länge gick man i skolan i sitt hemland? Jag vet faktiskt inte. (Informant 1)

Flera av de intervjuade menade att de som kommer till biblioteket är litteraturintresserade personer som vill läsa böcker som inte finns i översättning till andra språk. Vad gäller svenskar så kommer de till biblioteket för att låna musik och film, för att studera och använda datorerna. Men flera av de intervjuade nämnde också språkstudier som en grupp svenskar som gärna besöker IB.

De intervjuade var överens om att större delen av låntagarna bor inom Stockholms kommun, men sällan i innerstaden, nära biblioteket. Flera av dem nämnde att låntagare också kommer från kranskommunerna – två av dem nämnde särskilt Huddinge kommun – och någon påpekade att IB även har besökare som reser in från till exempel Västerås.

När det gäller besökarnas aktiviteter på biblioteket svarade alla att de lånar böcker, och att det finns en stor grupp besökare som enbart lånar datorerna. De flesta nämnde också studerande, som inte använder sig av biblioteket som annat än en plats att sitta och läsa på. Tidskriftsläsning, lån av musik-cd och film nämns också. En av de intervjuade menade att de

anställda även får svara på frågor och ge råd om sådant som rör det svenska samhället: ”Ja, vissa har andra saker som: var kan man köpa en bok på deras språk, var finns arbetsförmedlingen, har sådana frågor, sådana invandrarfrågor.”

De flesta av de intervjuade menade att Internationella biblioteket i första hand är ett bibliotek för dem som har ett annat modersmål än svenska, även om biblioteket också är till för svenskar som kan andra språk och är intresserade av andra kulturer och litteraturer. Nästan samtliga beskrev biblioteket som ett bibliotek för alla, även om det – som en av de intervjuade uttryckte det – ”råkar vara sådana språk som den vanlige svenske inte pratar”.

På frågan om hur besökarna hittar Internationella biblioteket svarade alla utom en att mun till mun-metoden nog är den vanligaste. Tre av dem nämnde andra bibliotek som en viktig källa till information och hoppades att besökare med andra modersmål där ska få veta att de kan besöka IB. Andra informationskällor som nämndes var SFI-kurser, föreningar och IB:s webbplats. Dessa senare källor uppgavs också som svar på frågan om vad IB gör för att nå ut till potentiella besökare. Då nämndes också samarbete med modersmåls lärare och ”lördagsskolor” (skolor som drivs av invandrarföreningar som undervisar barn i den egna gruppen på helgerna), samt programverksamhet på biblioteket och deltagande i större evenemang som till exempel Världens längsta bokbord, som arrangeras i Stockholm i augusti varje år. En av informanterna sade också att hon önskar att man kunde arbeta mer med fokusgrupper, men att det är svårt då det är mycket tidskrävande.

6.2.2. Om synen på besökarna och IB:s verksamhet

Ingen av de intervjuade ansåg att det har skett någon direkt förändring i synen på besökarna efter övergången från Invandrarlånecentralen till idag. Den stora förändringen som de två personer som arbetade på ILC kunde se är att man idag faktiskt möter låntagaren direkt, istället för att gå via ett annat bibliotek. Detta beskrevs även av en av de andra informanterna som ett sätt att synliggöra denna grupp av besökare (det vill säga, de som har andra modersmål än svenska). En av informanterna nämnde också här IB:s webbplats, med en katalog som är sökbar i originalskrift på fem olika språk, vilket gör att besökarna har större möjlighet att själva hitta det de söker, även om de inte kan det svenska transkriptionssystemet för just deras språk.

När det gäller frågan om de intervjuade uppfattar att det har skett någon förändring i Stockholms stadsbiblioteks inställning till mångfalds- och mångspråksarbete, blev svaren mer negativa. Flera av informanterna uttryckte ett missnöje med de andra biblioteksfilialernas engagemang för mångspråkig litteratur, och menade att IB:s verksamhet eller specialområde både förr och nu tenderar att glömmas bort.

Inställningen var på den tiden att ... att man ska gå till stadsbiblioteket och man ska låna där. Och idag är det samma. Man ska gå till IB och man ska låna där. När de tvingas att beställa en deposition då gör de det, men det är få som gör det. (...) Jag har aldrig sett... jag vet att på vissa filialer finns sådana skyltar att ”Du kan låna på Internationella biblioteket”, men jag har aldrig sett någon säga aktivt att ”Du hittar där. Gå dit, du.” Det var ett sådant måste hela tiden och det ser jag nu också. (Informant 3)

På papperet kanske står det rätt, att man ska ha en sådan service, men ... men... Jag kan säga två konkreta saker: jag är i en sådan grupp som sysslar med Boken kommer och jag ser hur, vilka hinder som finns. Folk, biblioteksfolk, vägrar att... vägrar är för hårt ord, men helst skulle

de slippa att syssla med invandrare, med invandrarböcker, för att det är jobbigt. Inte för att de är rasister utan för att det är jobbigt att syssla med det. (Informant 3)

Ja, man glömmer väldigt ofta vårt perspektiv när det gäller saker som ska beslutas för hela biblioteket. Som nu senast det här till exempel, stadens, bibliotekets, nya hemsida, alltså inte IB:s utan Stadsbibliotekets nya hemsida, där man inte kan kombinera ämnesordssökning eller kategorisökningar med språk. Man har lagt upp ett söksystem där man kan gå in och söka på klassifikation och plocka fram vad man vill ha, vilket ämne man är intresserad av, men man kan bara välja sedan om huruvida man vill ha det på alla språk eller bara på svenska. (Informant 1)

Samtidigt poängterade en av dem att det finns signaler som tyder på att en förändring är på gång, i samband med bygget av det nya Stadsbiblioteket:

Nu när vi diskuterar nya Stadsbiblioteket så ska Stadsbiblioteket vara internationellt. Så det här, det ska inte vara Internationella bibliotekets monopol på mångfald, utan hela Stockholm ska vara internationella. Så jag hoppas att det kommer att synas mer, för att hittills tycker jag inte att det har skett någon förändring, för att om man tittar på hur mycket de andra stadsdelsbiblioteken köper in böcker på ”våra” språk, så är det försvinnande litet. Så att trots att våra låntagare bor just i stadsdelsområden och inte här runtomkring så köper de inte böckerna. Men stadsbibliotekarien säger ju det, att Stadsbiblioteket, Stockholms stadsbibliotek, ska vara internationellt. Så att jag hoppas på att förändring är på G. (Informant 2)

Den tanken återkom även hos de andra informanterna, fast den då dök upp i svar på andra frågor.

När det gäller biblioteksplanerna tyckte sig ingen av de intervjuade ha märkt någon större skillnad på inställningen till mångspråkig verksamhet och mångfaldsfrågor.

Jo, det finns alltid med i verksamhetsplanen, det tror jag, det är ganska politiskt korrekt och sådär, de ska alltid ha det med. Men vad de gör sådär verkligen för att nå ut själva, utom oss då, som sagt, jag vet inte riktigt hur mycket som blir till verksamhet, om man ska ha verksamhetsplan och sedan se verksamhetsberättelse. Jag har varit dålig på att se om allt det där är genomfört. (Informant 4)

En av informanterna tog dock även upp andra svenska folkbiblioteks biblioteksplaner och menade att det där syns en tydligare skillnad, eftersom man uppdaterade den så kallade Medieförsörjningsplanen år 2006 och då klargjorde kommunernas och länens ansvar för de språk som talas i den egna regionen.

6.2.3 Om modersmålets betydelse och integrationen i samhället

Alla de intervjuade ansåg inte helt oväntat att det är viktigt att man kan låna böcker och andra medier på sitt modersmål. En av de tydligaste gemensamma åsikterna var att kontakten med det egna modersmålet och den egna kulturen är avgörande för att man ska finna sig tillrätta i ett nytt samhälle, och att det är viktigt att barn och ungdomar lär sig åtminstone litet av föräldrarnas språk för att de ska få bättre kontakt med varandra.

Alltså det här att komma som ny i Sverige då, att man i positiv bemärkelse kan bli dubbel, vara både svensk och hålla kontakt med sitt språk och sin kultur och sitt land eller de gamla föräldrarnas språk så är väl det en vinst för alla. (Informant 1)

Jag tror att det är viktigt när man kommer till ett nytt land och är i färd med att etablera sig på nytt, att det är nog väldigt viktigt att man har sin identitet klar för sig först. Att man har förankring till sin kultur och sitt språk. Att man är säker på vem man är. Och då tror jag att det blir lättare att komma in i ett nytt samhälle och att för barnen också, även om de kanske föds i Sverige, men att bandet med föräldrarnas kultur och landet inte är klippt, utan att det finns ju fortfarande. Så jag tror att det är väldigt viktigt att man har kontakt med sitt ursprung och sin kultur. Människor mår bättre av det. Och ... och så tror jag att som människa också, att man får en väldigt nyanserad bild utav saker och ting när man är ... när man känner till flera kulturer, flera olika språk. Jag tror faktiskt det. Och det är absolut lättare att lära sig ett nytt språk när man kan ett annat språk bra. (...) Alltså det finns ju många aspekter varför det är bra att kunna... och sedan... du vet, ett språk är levande, så om man inte använder språket så är det väldigt lätt att man blir osäker på sitt eget språk. Då tror jag att om man blir osäker på sitt eget språk så blir man osäker på sig själv på något sätt, det hänger ihop, språk och kultur, hurdan och vem du är. (Informant 2)

Ja, jag tycker det. Det finns två olika uppfattningar. En av dem säger att folk ska läsa på svenska för att de kan bättre bli assimilerade, för att de ska lära bättre Sveriges lagar. Men jag tror inte att de har rätt, för att... de som kommer hit, hur ska jag förklara... det är bra att hålla kontakten med det gamla livet, att läsa den där litteraturen, att läsa på det där språket och det behöver inte betyda automatiskt isolering. Tvärtom. Det kan hjälpa till. Jag hör till dem som vill leva ett svenskt liv, men jag tror att man ska inte glömma det första livet, det som... och att läsa böcker är ett sätt. (Informant 3)

Den informationen som man kan få på vissa språk, den... i och med att den inte finns översatt till svenska eller engelska är det enda sättet att få det där. Jag tycker att det här att man deltar i, att man kan lära känna en annan kultur genom att läsa de där böckerna, att man får bättre förståelse för varandra. Och det tycker jag ökar livskvaliteten för alla medborgare. (Informant 4)

För att kunna fungera socialt och kulturellt, psykologiskt, allting tror jag nästan, så är det väldigt viktigt. För det är ju som, jag vet inte om det räknas, men det måste det ju göras, det är ju en mänsklig rättighet att använda sitt språk liksom. Så även om man kommer till Sverige och det är nödvändigt att lära sig svenska, men det är lika nödvändigt att få behålla sitt, ja, modersmål. Jag tror liksom att det är nog svårare för dem som kommer hit och ska försöka lära sina barn vilket modersmål de har med sig. Det tror jag kan vara svårt många gånger när barnen växer upp här och tar det för givet att de talar svenska. Men jag tror att det är viktigt det också, dels i den här relationen mellan föräldrar och barn, och sedan när barnen blir äldre så tror jag, när de börjar förstå var de kommer ifrån och att de har en historia med sig, då är det viktigt tror jag. Kan de bara litet grand, eller ja, en del, så har det stor betydelse, ganska många gånger, tror jag. (Informant 5)

Även om flera av informanterna betonade att de flesta läsare vill läsa böcker på andra språk för att hålla sig à jour med litteratur som inte översätts till svenska, så lyfte en av dem även fram betydelsen av svensk litteratur i översättning som ett medel för att komma in i det svenska samhället.

6.2.4 Om centraliseringen av de mångspråkiga samlingarna

Vi frågade informanterna om de tycker att det bra att koncentrera större delen av Stockholms stadsbiblioteks samlingar på olika språk till ett centralt bibliotek som IB, istället för att sprida dem på de olika stadsdelsfilialerna. Här ansåg de flesta att det av praktiska skäl var nödvändigt med en koncentration av resurserna, även om man kunde ha önskat att stadsdelsbiblioteken tog större ansvar för den mångspråkiga litteraturen.

Alltså om man sprider ut det på många filialer så får ju inte personalen som jobbar där samma kunskap helt enkelt. Det tenderar att bli en liten slatt i hörnet som man inte bryr sig om. Ofta i alla fall. Det behöver inte bli så, men det är en risk. Och även om man skulle, även om man tänker sig att all spansk litteratur fanns i Skärholmen och rysk litteratur fanns i [ohörbart], då skulle man ju kunna få koll på det där, men då skulle ju de som bor i Tensta behöva åka till Skärholmen och det vore ju helt absurt. Jag tycker nog att det är bättre så här... (Informant 5)

Ja, jag tycker att man ska koncentrera det. Jag ska förklara varför. Inte bara om man tänker i filialer, utan även om man tänker i Sveriges kommuner, i hela svenska folkbiblioteket. Det är så att en filial eller ett länsbibliotek kan inte köpa så många böcker som IB gör. Om det är de själva som köper så kan de köpa ett visst antal och det förbrukas under en kort tid. Eftersom de inte har mer pengar att köpa för så begränsar de låntagarens möjligheter. Dessutom har de inte kunskapen som krävs för att administrera 120 språk. Det har vi. (Informant 3)

Nej. Jag tycker att det är viktigt att de är spridda. Sedan är det ju en annan sak att man tjänar på det rent organisatoriskt, att inköp och att göra i ordning böckerna, den delen kan man ju vinna på att ha det centralt. Vi vet ju att stadsdelsbiblioteken köper ju nästan, de köper ju alldeles för litet, de har nästan slutat att köpa böcker på våra språk sedan IB kom till. De köpte ju väldigt litet innan också, det har jag inte siffror på, men nu köper de väldigt, väldigt litet. (Informant 1)

Informanterna var också övertygade om att andra bibliotek, inte bara stadsdelsfilialer utan även bibliotek runt om i Sverige är nöjda med detta system.

Jag tror att det ser det som nödvändigt. Jag menar, det är ytterst få bibliotek som har bra ekonomi och om de, om varje bibliotek, ska försörja mångspråkig litteratur helt och hållet själva, så tror jag inte att det är många bibliotek som faktiskt lyckas med det. Det är ju både ekonomi och sedan kunskap. Det är inte så lätt att hitta böcker på dari och pashto. Man måste kunna kanaler och så. Så jag tycker att även biblioteken ute tycker att det är bra och nödvändigt att det finns ett bibliotek som IB. Även om i framtiden så kan det vara, kan det se litet annorlunda ut. Jag tror att det ... funktionen kommer till att finnas framöver i alla fall, även om det blir, kan bli någon annan organisation. (Informant 2)

Övervägande positivt, tror jag. Jag tror de tycker att det finns ett ställe dit man kan vända sig med frågor och liksom och få information om böcker och... jag tror att det gör enklare för dem på det hela taget. (Informant 5)

Vår fråga om hur andra bibliotek ser på sitt ansvar för mångspråkig litteratur sammanföll delvis med frågan om en eventuell förändring i Stockholms stadsbiblioteks syn på mångfalds- och mångspråksfrågor, och fick därför delvis liknande svar. Alla ansåg att ansvarskänslan varierar betydligt, men att det tyvärr i allmänhet inte görs tillräckligt på andra bibliotek i Stockholmsområdet eller i landet.

Det tror jag skiftar jättemycket beroende på ... alltså, blir man bibliotekschef eller jobbar man på biblioteket i Rinkeby så blir man så illa tvungen att bearbeta den frågan, man måste, man kan bara inte låta bli att köpa böcker där. Dels för att det finns en tradition där också. Men annars tror jag det beror jättemycket på vilket person det är som kommer. Och det behöver inte vara att "Äsch, det där skiter jag i" ... Alltså man har ju begränsat med pengar och då tycker man att det och det och det och det är så viktigt och till slut blir det bara så här jättelitet kvar till andra språk kanske, så att... Jag tror det beror väldigt mycket på tradition och, ja, personal, kan man väl säga. (Informant 5)

Det är nog litet dåligt med det. Det finns bibliotek som inte köper någonting fast de har ganska stora grupper boende där som skulle behöva det. Nu pratar jag om Stockholms kommun. Det är

det jag har koll på, så att säga. Det blir ju en annan sak... det blir ju olika om man pratar om kommunen eller om man pratar om länet eller hela landet. (Informant 1)

Jag kan inte prata om filialerna eftersom jag känner inte så väl deras verksamhet men jag vet att ... att kommunerna, länsbiblioteken, de missköter på något sätt... jag har aldrig pratat med dem men beställningarna berättar om det. De har inte tillräckligt med böcker på sina egna språk, som de har ansvar för. Jag tycker att det är skandalöst. (Informant 3)

6.2.5 Om Internationella bibliotekets betydelse

På frågan om varför man överhuvudtaget ska ha ett bibliotek som IB i Sverige fick vi svar som liknade frågan om vikten av litteratur på det egna modersmålet. Flera av informanterna anknöt också till ett demokratiperspektiv, och till vikten av att kunna informera sig om det som händer och gäller i det nya landet. Men också glädjen och nyttan av språkkunskaper betonades av flera personer.

Rent generellt så tycker jag att bibliotek, det är, det hör nära samman med demokrati. Att det, det har med det här att man får säga och tycka vad man vill, att man ska ha fri tillgång till information för att själv kunna tänka och tycka. (...) Och det finns ju en väldig klivenhet i samhället, att det är jättefint att vara internationell och jättefint att jobba i World Trade Center och allting sådant där, låter jättetjusigt, men om man vänder det på andra sidan och kallar det för invandrare då blir det helt plötsligt mycket svårare och då är det inte alls positivt utan tvärtom uppfattas det av många som negativt. Man är jätteduktigt om man pratar engelska och franska flytande, men om man säger att jag kan turkiska och kurdiska flytande så ger det inte alls samma status på det. Nu. Men det kanske gör det på sikt, kanske man får höga poäng för det också! (Informant 1)

Och alltså, språk är ju ett sätt att kommunicera med omvärlden. Nu är ju engelska det stora språket i världen, som man kommunicerar på i alla fall i den här delen, men språk är ju ett sätt att ta kontakt, vi kan ju inte bara nöja oss med svenska och sitta och tycka att det är bra så. Jag tror att vi ska ha böcker på många språk. Sedan att vi har böcker på 120 olika språk, det kan man väl diskutera, vi skulle ju kanske kunna ha 70 eller något sådant, men de, där det finns ett behov tycker jag att det är viktigt. Annars börjar man ju tumma på det, att man har bara ett värde om man kan prata svenska, liksom. Då blir det otäckt. (Informant 5)

Vår sista fråga var om informanterna uppfattade att Stockholms stadsbiblioteks ledning och stadens politiker tycker att IB:s verksamhet är viktig och prioriterad. Även här var svaren ganska samstämmiga: de flesta ansåg att politikerna verkligen ser verksamheten som viktig, men att den inte prioriteras i det faktiska arbetet.

Ja, jag tror att, jag tror att högsta ledningen tycker att den är väldigt prioriterad för jag tror att högsta ledningen tycker att det här är en fjäder i hatten, det här är ett unikt bibliotek. (...) Jag tror att alla håller med om den om man skriver den på ett papper med... när man formulerar målen eller någonting sådant, men i det verkliga praktiska arbetet så glömmer man det lätt. (Informant 1)

Om vi är prioriterade eller inte? Nej, jag kan inte svara på det. Det är jättesvårt, för att om vi är prioriterade så borde vi ha sluppit att spara på personal, just med tanke på att vi serverar faktiskt hela Stockholms län plus hela Sverige. Men vi fick också spara in på personal och så, så att... Nej, jag kan inte svara på det, om vi är mer prioriterade än de andra. (Informant 2)

Ja, så säger de hela tiden. Jag har aldrig sett en stockholmspolitiker som har sagt det motsatta. Jag tycker att de säger det ärligt, de spelar inte, de tycker det. Det är en annan sak att de borde satsa mer. De borde satsa mer pengar. (Informant 3)

Viktig tror jag att de tycker, prioriterad skulle jag inte säga. Men att det tror jag, att både politiker och ledning... jag uppfattar det som att de är positiva. (Informant 4)

Ja, viktig tycker jag nog det är, det tror jag nog att de tycker. Sedan prioriterad... ja, då är vi där igen: att pengarna ska räcka till så mycket. Alltså prioriterade i viss mån kan jag säga att vi är, vi är ett personaltätt bibliotek, vi har väldigt mycket personal som jobbar med ... om man ser i förhållande till utlån som politiker brukar göra, så har vi nog väldigt mycket personal per utlån. På så sätt är vi prioriterade, men å andra sidan så... det är ju ett... ja, det är ett viktigt område helt enkelt och det kanske skulle kunna, ja, eftersom jag jobbar med det så ... man skulle kunna satsa litet mer, men samtidigt är det för mig svårt att se var de ska ta de pengarna ifrån istället då. Det vet jag inte. Vad man ska föreslå att de ska ta bort istället. Men... jag tycker nog att det satsas nog ändå rätt så bra på IB. (Informant 5)

Flera av informanterna tog också upp andra frågor och kom med förslag på möjliga marknadsföringsidéer för biblioteket. Det märktes tydligt att det fanns en samstämmighet i vissa frågor, som till exempel modersmålets betydelse och IB:s centrala roll som kunskaps- och kompetenscentrum vad gäller litteratur på olika språk.

7. Diskussion och analys

Om man jämför svaren från enkäten med de svar informanterna gav i intervjuerna får man ett antal intressanta överensstämmelser. Visserligen var antalet svarande i enkäten inte så stort (121 personer), men vi anser dock att de får anses utgöra ett representativt urval. Informanterna var bara fem personer och det går därför inte att dra alltför långtgående slutsatser baserat på vad de sade – deras uppgifter behöver inte utgöra ett genomsnitt av hela personalens åsikter – men i de fall där de är eniga kan man ändå ana en tendens till samsyn när det gäller bibliotekets besökare.

7.1 Vilka är Internationella bibliotekets besökare?

Bland dem som avstod från att svara på enkäten var det några som gjorde det på grund av språkbarriärer. Bland dem sade sig några vara mongolisktalade. Eftersom de inte talade svenska, antar vi att de endast har bott i Sverige en kortare tid. Vi kan däremot inte dra några slutsatser om de gick till Internationella biblioteket av väldigt lika anledningar, som samtidigt särskiljde sig från resten av besökarna och därmed skulle ha påverkat resultatet eller om deras besök inte alls skilde sig från de övriga besökarna. Två personer i yngre tonåren tog emot enkäter men fyllde inte i dem, vilket var beklagligt eftersom det är få i åldersgruppen 7-18 år som besöker biblioteket, men ett bortfallet på två personer påverkar inte resultatet nämnvärt i någon riktning.

Innan vi startade vår enkätundersökning hade vi en förutfattad uppfattning om vilka besökarna är, som inte grundade sig på fakta eller statistik, utan på våra egna iakttagelser och föreställningar. Vi förväntade oss att enkäten skulle visa att besökarna främst är vuxna, att de flesta är människor med utländsk bakgrund och att de oftast är män. Vår föreställning var att de flesta kommer till Internationella biblioteket för att låna böcker. Vi hoppades på att biblioteksbesöken på just IB skulle vara oberoende av besökarnas utbildningsnivå, till trots mot den svenska folkbiblioteksstatistiken som visar på att biblioteksbesök är mer frekventa hos högre utbildade än lägre utbildade. En fråga som vi tyckte var intressant var om besökare av en viss härkomst är mer representerade än andra. Vi hade också en föreställning om att det mest är besökare med svenska som modersmål som lånar musik och film. Vi medvetna om att det är fler som är födda och uppvuxna i Sverige än de som har angett svenska som modersmål, då vissa som vuxit upp i Sverige har föräldrar som är födda i något annat land. Bland dem som är uppvuxna i Sverige med ett annat modersmål än svenska och söker sig till IB, är sannolikheten stor att de har ett intresse av att hitta litteratur på modersmålet, men det är förstås inte uteslutet att de även är intresserade av material på andra språk.

De av våra antaganden som stämde med verkligheten var att de flesta besökarna är vuxna med utländsk bakgrund och att det absolut vanligaste ärendet till biblioteket är att låna böcker. Det är en liten övervikt av män men skillnaden mellan könen är marginell. Tyvärr hade vi fel när det gällde utbildning, då de flesta är högutbildade. De allra vanligaste språken bland besökarna är svenska, spanska, ryska och arabiska. De tre sistnämnda är språk som spänner över flera länder, men de flesta som talar språken i vår undersökning kommer från Chile, Ryssland och Irak.⁹⁹

⁹⁹ Se tabell i bilaga 4, fråga 5.

Föreställningen att det mest är de vars modersmål är svenska, som lånar musik och film, stämmer då de svenska musik- och filmlåntagarna utgör 30 % respektive 38 % av samtliga som lånar musik respektive film på biblioteket. Etniska svenskar, det vill säga de som både är födda i Sverige och har svenska som modersmål, utgör dock den enskilt största gruppen bland besökarna, men vårt påstående stämmer också när vi har sett till antalet i procent inom de större språken som lånar musik och film. De etniska svenskarna skiljer sig tydligt från resten av besökarna på en annan punkt och det är att över hälften inte kommer till IB för att låna böcker. Av de svenskar som inte lånar böcker är det allra vanligaste att de söker sig till biblioteket för att studera. Med det menas inte, att de som använder IB som studieplats och de som lånar böcker är två separata grupper, då några boklångtagare även väljer att studera på biblioteket. Generellt är de vanligaste anledningarna till besök på IB för de etniska svenskarna, lika mycket att låna böcker som att studera, följt av att låna film och skivor.

Om man skulle försöka ta fram en genomsnittsbesökare utifrån de uppgifter som framkom i enkäten skulle denna person lika gärna kunna vara man som kvinna. Han eller hon skulle förmodligen vara i åldern 19-41 år och tala ett av de fem språk som biblioteket har flest utlån på, eller svenska. Han/hon skulle vara född utomlands men permanent bosatt i Sverige, förmodligen i Stockholms kommun. Han/hon skulle ha studerat på universitetsnivå och besöka Internationella biblioteket minst en gång i månaden för att låna böcker till sig själv, studera, läsa tidningar eller kanske använda datorerna. Genomsnittsbesökaren anser att det är viktigt att han/hon kan hitta böcker på sitt modersmål på biblioteket och att det finns ett Internationellt bibliotek i Stockholm, eftersom han/hon där kan låna böcker som inte finns någon annanstans, hålla liv i sitt språk och vidga vyerna mot omvärlden. Internationella biblioteket skulle dock inte vara det enda bibliotek han/hon besöker, för ibland går han/hon även till sitt lokala bibliotek eller något annat bibliotek. Han eller hon skulle ha upptäckt Internationella biblioteket via vänner och bekanta eller genom att helt enkelt råka gå förbi.

Genomsnittsbesökaren hittar till IB via mun till mun-metoden, alltså genom att få information om biblioteket från vänner och bekanta. Däremot är det en ganska liten del (10,7 %) som hört talas om biblioteket när de besökt ett annat bibliotek, och bara en aning fler (12,4 %) som gjort det på en kurs eller i skolan. Om vi då slår ihop antalet procent av besökare som fått kännedom om IB via en kurs/ i skolan, av ett annat bibliotek eller från Internet, är det 30,5 %, alltså nästan en tredjedel av alla besökare som fått vetskap om biblioteket genom informationsspridning från bibliotekets håll.

I enkäten svarade drygt var femte person att de hade upptäckt IB när de gått förbi biblioteket. Att det verkligen skulle förhålla sig så, är vi inte helt säkra på, då det kan vara så att besökarna först hört talas om biblioteket och sedan lagt märke till det när de gått förbi det. Om vi förutsätter att det faktiskt är så att var femte har upptäckt det genom att ha gått förbi det, så är det ingen omöjlighet då det ligger i centrala Stockholm i en av de tillhörande byggnader till Stockholms stadsbiblioteks huvudbyggnad, nära buss- och tunnelbanekommunikationer och väl synligt med ingången som vetter mot den breda promenadtrottoaren. Bara några enstaka av besökarna har fått kännedom om IB genom en tidning, vilket kan förklaras av att det sällan finns någon annons i någon av dagstidningarna såsom *Dagens Nyheter* eller *Svenska Dagbladet* om IB. Ett tillfälle då IB kan nämnas i en artikel, kan till exempel vara när tidningen gjort en intervju med exempelvis en internationell barnboks författare under evenemang såsom Barnboksveckan. En av enkätens deltagare som var på tillfälligt besök i Stockholm, kom till biblioteket eftersom han hade läst om det i Japan i en japansk tidning, vilket visar på ett av dessa fåtal tillfällen IB omnämns i en tidning.

Till besökarna ställde vi också frågor om vilka ärenden de har till IB, om det är viktigt att det finns böcker att låna på deras språk, vad biblioteket betyder för dem, och om de tycker att IB behövs i Stockholm. Av svaren på dessa frågor kan vi tolka vilka förväntningar de har på biblioteket.

3/4 svarar att de går till Internationella biblioteket för att låna böcker. Ungefär en fjärdedel går till IB för att studera, en femtedel för att använda datorer eller läsa tidningar, och en något mindre del (17 % och 15 %) för att låna musik-cd och film. En mycket liten del, bara 4 %, besöker biblioteket för att delta i olika kulturevenemang. Det skulle kunna bero på att författarbesök och föreläsningar på biblioteket hålls på olika språk, vilket gör att varje språkgrupp bara har ett fåtal program att välja på. En annan möjlig anledning kan vara att programverksamheten inte är tillräckligt känd och att biblioteket inte lyckas sprida information om programmen på det sätt man borde. Det finns anledning att anta att programverksamheten inte fungerar som ett sätt för besökarna att mötas över kultur- och språkgränser.

Nästan 87 % av besökarna svarar att det är mycket eller ganska viktigt att de kan hitta böcker på sitt modersmål, och var tredje säger att Internationella biblioteket hjälper dem att hålla språket vid liv. Mer än hälften av besökarna kommer till Internationella biblioteket minst en gång i månaden, trots att de flesta av dem också använder sig av andra bibliotek och många av dem har lång resväg. Eftersom nästan alla tillfrågade också menar att det är viktigt att IB finns, tyder det på att de får sina förväntningar på bibliotekets utbud uppfyllda och därför återkommer regelbundet. Samtidigt svarar en stor del av besökarna (31,4 %) att biblioteket är en öppen dörr mot världen utanför Sverige, vilket visar på en nyfikenhet och en vilja att ta till sig ny information och nya intryck.

Den nationella biblioteksstatistik vi har tagit del av i *Kulturbarometern 2002*,¹⁰⁰ och i SOM-undersökningen *SOM – Livsstil och kulturvanor i Sverige 2007*,¹⁰¹ tar upp de genomsnittliga biblioteksvanorna i Sverige. Enligt den nationella statistiken är det mest ungdomar och unga vuxna som besöker biblioteken. Då är inte barn under 9 år respektive under 15 år inräknade i de två rikstäckande undersökningarna. Fler kvinnor än män besöker bibliotek under ett år och det är en betydligt högre täthet av biblioteksbesökare bland högutbildade än lågutbildade. De vanligaste ärendena på biblioteket är i fallande ordning, boklån, att söka information (exklusive Internet), läsa tidningar och tidskrifter samt att använda datorer där Internetanvändning inräknas.

Enligt vår enkätundersökning skiljer sig den nationella statistiken delvis med de resultat vi fått fram om Internationella bibliotekets besökare:

På IB är det ytterst få besökare mellan 7-18 år, men de allra flesta är mellan 19-40 år, vilket utgör nära 60 % av alla besökare. De mellan 41-65 år är endast hälften så många (ca 31 %) som de mellan 19-40 år. Eftersom de åldersspann vi använde oss av är så pass vidsträckta kan vi inte dra slutsatser om flesta mellan 19-40 år befann sig i den yngre halvan av denna kategori eller om åldrarna var jämnt fördelade i gruppen. Det vi kan se är att gruppen 19-40 år är den mest dominerande gruppen och att den omsluter den ålderskategori som den nationella statistiken visar på är den mest frekventa bland biblioteksbesökare. I motsats till den rikstäckande statistiken, är det på IB tio procent fler manliga besökare (55 %) än kvinnliga

¹⁰⁰ Statens Kulturråd 2003. *Kulturbarometern 2002: Kulturen i siffror 2003:1*.

¹⁰¹ Nilsson, Åsa 2008. *SOM: Livsstil och kulturvanor i Sverige 2007* (SOM-rapport nr 2008:13).

(45 %). Utbildningsnivån bland IB:s besökare är hög. 70 % av besökarna har en universitetsutbildning. Eftersom vi har undersökt utbildningsnivån inom gruppen biblioteksbesökare, är resultatet inte jämförbart med det som den nationella statistiken visar, då den senare kartlägger hur många som besöker biblioteket sett hela befolkningen. 27 % av IB:s besökare är födda eller uppvuxna i Sverige. De är därmed den enskilt största gruppen bland besökarna, men kan också kategoriseras som en minoritet då den omfattar långt färre än hälften av besökarna. Av samtliga besökare har 20 % svenska som modersmål, vilket är något färre än de som är födda eller uppvuxna i Sverige. Skillnaden däremellan kan bero på att det rör sig om personer som har utländsk bakgrund och utgör dem som SOM-rapporten definierar som andra generationens invandrare. I likhet med det genomsnittliga biblioteket är det vanligast ärendet till IB boklån. Den näst mest frekventa anledningen till ett besök på IB är att studera, vilket är något som uppgavs av 32 %. Att besökare använder biblioteket som studieplats tas inte upp som en mycket frekvent anledning till biblioteksbesök i den nationella statistiken. Däremot är det brukligt att gå till IB för att läsa tidningar och använda datorerna med Internetuppkoppling, vilket överensstämmer med besökare vid de flesta övriga biblioteken i landet.

Det som vi kommit fram till i enkäten kommer i nästföljande stycke jämföras med vad IB:s personal har för bild av besökarna.

7.2 Personalens bild av besökarna

Den genomsnittsbesökare vi fick fram i vår enkätundersökning stämmer ganska väl överens med den bild som de anställda ger i intervjuerna, vilket torde betyda att de har en relativt god bild av vilka besökarna är. Några undantag finns dock. Endast en thaitalande person fyllde i enkäten, vilket inte stämde överens med personalens åsikt att thailändare utgör en stor del av besökarna, men det kan ha varit en slump, eftersom enkäten inte fylldes i av alla besökare. Något som pekar på att det är fler thailändare som besöker biblioteket än vad vår enkät antyder, är att thai är det sjätte vanligaste språk som det lånas ut på enligt bibliotekets egen statistisk.

Antalet högutbildade biblioteksbesökare var också större än förväntat, och det är förstås svårt att säga om detta överensstämmer med verkligheten, eller om besökarna har tenderat att ge sig själva en högre examen än de faktiskt har. Det kan också vara så att det är de högutbildade invandrarna som använder biblioteket, eftersom de har större biblioteksvana från sitt hemland än personer med lägre utbildning.

Nästan var femte besökare på Internationella biblioteket är svensktalande i grunden, vilket är många fler än vad vi hade räknat med, och då ingick ändå inte tidningsavdelningen – där andelen svenskar är högre – i undersökningen. Å andra sidan kan man uttrycka det som att 80 % av besökarna har ett annat modersmål än svenska. Informanternas uppfattning var att svenskar använder biblioteket som en studieplats eller för att låna film, skivor eller använda datorerna. Mycket riktigt visar enkätens resultat att besökare med svenska som modersmål går till biblioteket för att i fallande skala låna böcker och studera, låna film och musik eller använda datorerna.

Att könsfördelningen ser olika ut från språkgrupp till språkgrupp är något som flera intervjuade var överens om. I intervjusvaren angavs, att på det första väningsplanet var det en betydligt större andel män än kvinnor, medan det på det andra väningsplanet istället var en lätt

övervikt av kvinnor, något som stämmer överens med enkätresultaten. På våning 1 finns bland andra språken arabiska och persiska och på våning 2 hittar man bland annat ryska, spanska, thai, kinesiska och japanska. Ett exempel som flera informanter tog upp är att de som lånar på arabiska och persiska oftast är män, medan de som lånar på thai nästan alltid är kvinnor. Dessa påståenden stämmer med enkätresultaten, förutom när det gäller persiska, där vi har fått fram ett omvänt förhållande. Med tanke på att vi inte har så stort underlag för varje språkgrupp, så kan det vara en tillfällighet att våra resultat skiljer sig från informanternas erfarenheter. Något som stärker den tanken är undersökningen *Mer nytta än nöje* från 2005,¹⁰² som tar upp att Göteborgs stadsbiblioteks egen besöksstatistik visar att när det gäller främst arabiska, men även persiska, så är det i första hand män som kommer till biblioteket, vilket överensstämmer med erfarenheterna som Internationella bibliotekets personal har.

Tre av informanterna påpekade att det är väldigt få barn som kommer till biblioteket. Det överensstämmer med enkätsvaren. Faktum är att inte en enda av deltagarna i enkäten är mellan 0-6 år. När vi delade ut enkäten lade vi dessutom märke till att de flesta av deltagarna ur åldersgruppen 7- 18 år befinner sig i de senare tonåren. Enkäten ger oss inga svar på varför det är så få besökare mellan 0-18 år, men en av informanterna menade att då besökarna kommer från hela länet, behöver de flesta resa för att ta sig till IB, något som är lättare att göra för en vuxen än ett barn. Barn går istället till sina lokala bibliotek. En grupp som ingen av informanterna nämnde var de som är 66 år och äldre, eller pensionärer. Enligt enkätsvaren är besökarna från den här åldersgruppen ännu färre än de som hamnar under kategorin barn och ungdomar.

IB:s webbplats nämns av samtliga informanter som ett sätt att nå ut till sina besökare. Då endast drygt 7 % av besökarna anger att de upptäckt Internationella biblioteket via Internet och då förmodligen genom Stockholms stadsbiblioteks webbsida eller IB:s egen sida, verkar webbplatsen inte vara ett sätt att nå nya besökare, utan snarare ett sätt att nå de som redan känner till IB. Andra aktiviteter som tas upp av de intervjuade är kontakten med SFI-kurser, med föreningar, samarbete med modersmåls lärare, lördagsskolor, programverksamhet och deltagande i större evenemang såsom ”Världens längsta bokbord”. Informanterna tar också upp att då IB är en del av Stockholms stadsbibliotek, så är det viktigt att andra folkbibliotek informerar om IB för låntagare och besökare som söker litteratur och material på de språk som IB tillhandahåller.

När det gäller besökarnas förväntningar på biblioteket menar de intervjuade ur personalen att tillgången till litteratur på modersmålet är mycket viktig, både för att kunna hålla sig à jour med vad som händer inom litteraturen inom ett visst språkområde och för att känna sig hel som människa och inte tappa kontakten med sina rötter. De menar även att detta är en faktor som kan underlätta för invandrare att passa in och hitta sin plats i det nya landet, Sverige, något som bekräftas av Thomas och Colliers tidigare nämnda studie.¹⁰³ Bekräftelse och erkännande av språklig/kulturell identitet är alltså viktiga frågor för både personal och besökare. Här kan man relatera till vissa av de tankar som Charles Taylor refererar till när han talar om den ”individualiserade identiteten” och särartspolitikerna som ska ge varje individ och grupp möjligheten att forma sin egen kulturella identitet. Internationella biblioteket tycks både i besökarnas och i personalens ögon vara ett redskap till hjälp för detta identitetsskapande. Det

¹⁰² Brunnström, Ann-Christine 2005. *Mer nytta än nöje. En undersökning av invandrade göteborgares syn på biblioteksverksamhet*, s. 29-30.

¹⁰³ Thomas, Wayne P. & Collier, Virginia 1997. *School Effectiveness for Language Minority Students*, s. 37-39.

här är ett synsätt som inte är nytt, utan fanns med redan när lånecentralens grundades och som har lyfts fram på ett mer generellt plan i Stockholms stadsbiblioteks strategiska planer.

7.3 Synen på besökarna och biblioteket över tiden

När det gäller frågan om övergången från en lånecentral till ett publikt bibliotek har förändrat de anställdas syn på låntagarna svarar alla informanterna nej. Några av dem har inte arbetat på lånecentralen och anser sig därför inte kunna ha en åsikt om detta. De har inte heller märkt någon förändring gällande den tidsperioden då de arbetat på IB. De andra tycker sig inte ha märkt någon tydlig skillnad, mer än att man numera faktiskt möter låntagaren direkt. Man kan undra om detta inte är en större förändring än de intervjuade själva är medvetna om. De kunskaper om besökarna som personalen besitter och ger uttryck för i intervjuerna är i hög grad baserade på de observationer de har gjort i mötet med låntagarna. Många av tankarna kring könsfördelning och vikten av att få behålla och utveckla sitt modersmål verkar till exempel vara knutna till arbetet i det öppna biblioteket. Detta är dock inte något som de intervjuade själva lyfter fram. Däremot är uppfattningen att attityden hos bibliotekets ledning och stadens politiker har blivit mer positiv. En av informanterna beskriver det som att Internationella biblioteket är ”en fjäder i hatten” för ledningen, ett ovanligt bibliotek som man kan vara stolt över.

I intervjun frågade vi också om personalen har märkt någon förändring i Stockholms stadsbiblioteks biblioteksplaner. Ingen av informanterna sade sig ha märkt några sådana. Ändå har vi sett att vissa skillnader verkligen finns mellan äldre och nyare versioner – till exempel har tidigare skrivningar där invandrare och flyktingar pekats ut som en grupp att särskilt satsa på i stort sett tagits bort och människor som talar andra språk än svenska sägs uttryckligen ingå i gruppen ”alla medborgare”. Vilka anledningar finns till att personalen inte har uppmärksammat dessa förändringar? Som vi ser det kan detta antingen bero på att de strategiska biblioteksplanerna för hela Stockholms stadsbibliotek inte diskuteras i tillräckligt hög grad av hela personalen, eller möjligen på att personalen inte upplever att biblioteksplanerna är relevanta eller viktiga för dem i deras arbete. Ändå är biblioteksplanerna viktiga för att IB:s personal ska kunna förstå hur Stockholms stadsbiblioteks ledning tänker och hur andra stadsdelsbibliotek agerar. Biblioteksplanerna kan också användas för att påverka stadsdelsbibliotek och ledning att agera i en viss riktning. Om besökare med andra språk än svenska ska jämföras med svenskspråkiga låntagare borde det till exempel innebära att inköp av mångspråkig litteratur ska ingå i den vanliga mediebudgeten och att stadsdelsbibliotek inte kan hävda att de behöver extra tillskott för att ha råd med sådana inköp. Man kan fråga sig om situationen är densamma på andra stadsdelsbibliotek och om man i så fall inte borde satsa mer på att gå igenom biblioteksplanerna med personalen.

7.4 Likhet eller särart på Internationella biblioteket

Det är ett faktum att en relativt stor andel besökare har både svenska som modersmål och är födda eller uppvuxna i Sverige (svenska är till och med det klart största enskilda modersmålet), vilket betyder att även många som inte har utländsk bakgrund känner sig välkomna på Internationella biblioteket, och använder sig av de bibliotekstjänster som de kan tillgodogöra sig. I ”The Politics of Recognition” väljer Charles Taylor att lägga betoningen på de konflikter som kan uppstå mellan de två synsätt han talar om: likvärdighet och särart. Det exempel han tar från Kanada visar två stora språkgrupper som ställs mot varandra och där den

enas försök att skydda sin särart innebär begränsningar i den andra gruppens möjligheter att använda sitt språk, vilket naturligtvis leder till konflikt. När det gäller Internationella biblioteket är det svårare att se tecken på den sortens konflikter. Snarare verkar man här ha lyckats hitta en kompromiss eller balans mellan de bägge perspektiven.

Särartspolitikerna manifesteras genom att biblioteksbesökarna på IB kan hitta litteratur och andra medier som är svåra eller omöjliga att hitta på andra bibliotek i Sverige. Besökarna kan öka sina kunskaper om andra litteraturer, läsa och lyssna på sina modersmål. Eftersom många av de språk som finns i bibliotekets bestånd inte är vanliga bland majoriteten av svenskarna, är de besökare som lånar böcker och andra medier till övervägande delen personer med utländsk bakgrund. Här skulle man kanske ha kunnat förvänta sig en konflikt, en känsla hos etniska svenskar att biblioteket är ett privilegierat reservat för invandrare vars resurser hellre borde komma alla till godo. Men vår undersökning visar att även de som har svenska som modersmål drar nytta av biblioteket i så pass hög grad att de utgör den största språkgruppen bland besökarna. Också personer med svenska som modersmål kan använda Internationella bibliotekets resurser för att stärka eller bygga upp en egen särart eller identitet, genom att låna böcker på språk som de har valt att studera, eller genom att låna så kallad världsmusik eller film från olika delar av världen. Trots att bara 76 % av de tillfrågade i enkäten lånar böcker på IB anser hela 90 % att det är viktigt att biblioteket finns och 87 % att det är viktigt att kunna låna litteratur på sitt modersmål.

Från bibliotekets sida verkar man också ha jobbat aktivt för att visa att Internationella biblioteket är till för alla, inte bara för dem som flyttat till Sverige från ett annat land. Dels har man valt ett namn som ska undvika associationen ”invandrarbibliotek”, dels har man från Stockholms stadsbiblioteks lednings sida valt att i senare strategiska biblioteksplaner tona ner det faktum att mångspråkig biblioteksservice oftast vänder sig till personer med utländsk bakgrund, för att istället tala om bibliotek i allmänhet som platser där olika kulturer och människor kan mötas. Vi ser det som en naturlig utveckling då Sverige har haft en stor invandring under flera decennier och många av dem som har flyttat till Sverige har en identitet som både är svensk och utländsk. Stockholms stadsbiblioteks ledning betonar istället att formuleringen ”alla medborgare” också omfattar personer med annan språkkunskap än svenska.

Biblioteket är dessutom inte bara en plats där man kan skapa eller underhålla sin identitet, utan en bekräftelse på att ens kunskaper och egenskaper är värdefulla. Ett par av de intervjuade ur personalen uttrycker detta genom att påpeka att kunskaper i språk som turkiska och kurdiska är lika mycket värda som kunskaper i engelska och franska, och att man inte vill ha ett samhälle där bara svenskspråkiga har ett värde. Här kan vi se den andra princip som Taylor talar om, likvärdighetsprincipen – att alla ska ges samma rättigheter och möjligheter, eftersom de är lika mycket värda. Denna tanke var ännu mer tydlig än särartstanken i den tidiga biblioteksservicen till invandrare och när lånecentralen grundades, vilket framkommer i undersökningar som till exempel *En gång invandrare alltid invandrare?* där just jämlikhet är ett av de teman som behandlas.

Enligt personalen i våra intervjuer har många av stadsdelsbiblioteken valt en annan tolkning av likvärdighetsprincipen, i och med att man inte satsar på mångspråkig litteratur – den att ingen särbehandlas. Den kulturpolitiska forskaren Skot-Hansen beskriver detta som ett uttryck för en utpräglad monoinriktad kulturpolitik, vars uppgift är att sprida en enhetlig och gemensam kultur. Som Dorte Skot-Hansen uttrycker det, går det inte att samordna en monokulturellt inriktad kulturpolitik med en pluralistisk kulturpolitik. De två synsätten

krockar med varandra.¹⁰⁴ I Sverige har vi dock en kulturpolitik som inbegriper mål om att skapa utrymme för mångetnicitet och mångfald av kulturer, samt en bibliotekslag som bland annat ska ge särskild uppmärksamhet åt invandrare, men den senare är en tämligen ospecifik formulering. Å andra sidan kan stadsdelsbiblioteken synsätt på likvärdesprincipen lika gärna tolkas som att man väljer att satsa på svenskan och engelskan istället för på de språk som faktiskt talas i det område där biblioteket verkar, vilket då kan tolkas som en särartspolitik till förmån för svenskan. Genom att Internationella biblioteket med sin kompetens och sina resurser kan hjälpa personal på andra bibliotek i arbetet med mångspråkig biblioteksservice gör man också att synen på det mångspråkiga biblioteksarbetet blir mer positiv.

Personalen talar också engagerat om rätten till ett modersmål annat än svenska som en tillgång snarare än ett problem. Man menar till exempel att det är lättare att lära sig ett nytt språk om man kan sitt eget språk väl, att det är viktigt för att man ska kunna fungera socialt, kulturellt och psykologiskt och att kunskap om flera kulturer ökar förståelsen för andra vilket leder till ett bättre samhälle. Här ses alltså särartspolitikerna som ett medel för att öka harmonin i samhället och föra medborgarna närmare varandra, snarare än något som skapar splittring.

I detta perspektiv känns Charles Taylors exempel med fransk- och engelskspråkiga konflikter i Kanada relativt avlägset. Det är möjligt att den sortens problem blir värre i en situation där två språk som bägge är starka och har en lika lång historia i ett land ställs mot varandra. I Sverige är svenskan ohotad som största språk, vilket kanske borde göra att svensktalande inte betraktar satsningar på andra språk som lika provocerande. Sverige är på många sett mer likt grannlandet Danmark än Kanada. Dorte Skot-Hansen skriver visserligen om den ohotade danska kultur och inte om språket, men hon uttrycker att danskarnas kultur inte är hotad av landets kulturella mångfald och att den därför inte heller behöver försvaras.¹⁰⁵ Av debatterna om ”blattesvenska”, modersmålsundervisning och svenska som andraspråk framgår dock att språkfrågor även här i Sverige kan dela upp människor i olika läger utifrån likvärdighets- och särartsperspektiv. Kanske kan Internationella bibliotekets verksamhet i ett sådant läge fungera som exempel på en möjlig kompromiss där det ena perspektivet inte utesluter det andra. Det skulle kunna ses som den balansgång Skot-Hansen talar om, mellan å ena sidan integration och upplysning och å andra sidan utveckling av kulturell mångfald i biblioteksutrymmet.¹⁰⁶ Det är en balansgång som skapar en likvärdegrund för alla och som samtidigt ger utrymme för den enskilde individens eller gruppens särart.

7.5 Några sista observationer

När man skriver en uppsats av det här slaget händer det ofta att man får revidera sina idéer om metod och teori under resans gång. För vår del hade vi till en början en betydligt mer ambitiös plan för hur enkäten skulle genomföras än vad som sedan blev fallet. Det visade sig också vara svårare än väntat att använda SPSS som statistikprogram, då det inte fungerade i bägge våra datorer – av vilken anledning vet vi fortfarande inte. Vi hade också kunnat göra fler

¹⁰⁴ Skot-Hansen, Dorte 2002. Danish cultural policy: From monoculture towards cultural diversity. *International Journal of Cultural Policy*, vol. 8, nr 2, s. 197-210.

¹⁰⁵ Ibid., s. 207.

¹⁰⁶ Skot-Hansen, Dorte 2002. The public library between integration and cultural diversity. *Scandinavian Public Library Quarterly*, nr 1, vol. 35, s.13.

korstabeller för att jämföra till exempel födelseland, språk eller kön och utbildning, men det visade sig vara mycket tidskrävande, och eftersom variationen av språk och länder var så stor insåg vi att det skulle bli svårt att få fram några statistiskt tillförlitliga svar på dessa frågor. En annan svårighet var språket. Vi översatte enkäten till spanska och kinesiska, vilket underlättade i kontakten med dem som talade dessa språk. Dock skulle det ha varit ännu bättre om vi hunnit få den översatt även till ryska och engelska. Flera av de personer som tackade nej till att delta i undersökningen gjorde så för att de helt enkelt inte kunde förstå den. Till exempel lyckades vi inte få en enda mongolisktalande besökare att svara, trots att vi frågade flera.

Många nya idéer och möjliga ämnen för vidare forskning dök upp under tiden som vi skrev. Det vore till exempel mycket intressant att undersöka andra stadsdelsbiblioteks inställning till och arbete med media på andra språk än svenska. En annan tänkbar uppgift vore att se hur Internationella bibliotekets bestånd används ute på de andra bibliotek i landet dit man skickar depositioner och enstaka lån.

Arbetet med uppsatsen har förstärkt vår uppfattning om att frågor rörande kulturell mångfald och flerspråkighet bör tas upp inom olika delar av utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap. Det vore också bra om kurslitteraturen på detta område inte begränsades till enbart USA och de nordiska länderna, utan även omfattade gamla kolonialländer som Storbritannien och Frankrike, samt andra delar av världen.

8. Sammanfattning

Vi som har skrivit den här uppsatsen är intresserade av mångfalden av språk och kulturer som finns i Sverige, särskilt av dem bortom den nordiska och engelsktalande västvärlden. Av den anledningen har vi valt att göra en studie av ett bibliotek som har ett bestånd på över 100 språk och som vänder sig till alla som är intresserade, nämligen Internationella biblioteket i Stockholm.

Det underliggande syftet med uppsatsen är att undersöka om Internationella bibliotekets bestånd kan bidra till att främja möten mellan olika kulturer/språk, eller om ett bibliotek med mångspråkig profil kan bidra till ökad segregation. Tillvägagångssättet för studien är att först ställa tre bakgrundsfrågor. Dessa ligger till grund för insamlandet av det empiriska materialet vi behöver för att kunna besvara vår huvudfråga, den sista frågan. Våra frågeställningar lyder:

1. Vilka faktorer som ålder, språk, ursprungsländer, utbildningsnivåer och förväntningar på biblioteket finns representerade bland Internationella bibliotekets besökare?
2. I vilken utsträckning överensstämmer Internationella bibliotekets personals uppfattning om vilka besökarna är med resultatet av vår undersökning?
3. Vilka konsekvenser har omvandlingen från Invandrarlånecentral till Internationella biblioteket (IB) och förändringarna i Stockholms stadsbiblioteks biblioteksplaner fått för personalens uppfattning om användarna?
4. Finns det risk för att Internationella biblioteket (IB), med sin inriktning på andra språk än svenska, upprätthåller åtskillnaden mellan olika språk- och kulturgrupper istället för att främja möten och integration?

För att belysa vår huvudfråga ur ett samhällsperspektiv har vi valt att jämföra våra resultat med den kanadensiske filosofen Charles Taylors tankar kring minoriteters förhållande till majoriteten i essän ”The Politics of Recognition” (1992), och det han kallar likvärdighets- och särartspolitik.

I uppsatsen beskrivs kortfattat Internationella bibliotekets tillkomsthistoria och åtaganden. Vi redogör också för tidigare forskning kring IB, om invandrare och folkbibliotek, om modersmålets betydelse, om den kulturpolitiska kontexten och om biblioteksvanor i Sverige.

Den kombinerade metod vi har tillämpat är enkäter och fem kvalitativa intervjuer. Med hjälp av enkäten tar vi reda på fakta om biblioteksbesökarna och vad de anser om biblioteket. Genom att intervjua ett mindre antal anställda får vi djupare kunskaper om deras åsikter i en rad frågor som rör uppsatsens ämne. Till intervjuerna har vi valt ut personer som tillhör olika kategorier inom personalen. Enkäten och intervjuerna har hjälpt oss att komma till följande:

Baserat på enkäten ser vi att mer än hälften av besökarna håller sig inom åldersspannet 19-41 år. Näst största åldersgrupp är den på 41-65 år. Besökarna på biblioteket är alltså främst vuxna personer, och bara få är barn/ungdomar eller pensionärer. Utslaget på alla besökare är könsfördelningen tämligen jämn, men den kan skilja sig åt inom de olika språkgrupperna. Utbildningsnivån är hög – de flesta uppger att de har högskole- eller universitetsexamen. Ungefär tre fjärdedelar av besökarna har utländsk bakgrund, medan en fjärdedel är födda i Sverige. Den språkliga variationen är mycket stor; mer än 30 språk är representerade bland dem som svarat på enkäten. Besökarna kommer till IB främst för att låna böcker, men även

för att studera, låna datorer, läsa tidningar och låna musik och film. De uttrycker ett behov av att läsa böcker på sitt modersmål och vill hålla liv i sitt språk. De betraktar också IB som en dörr mot världen utanför. Eftersom majoriteten menar att det finns ett behov av ett bibliotek som IB och eftersom de flesta är relativt trogna besökare som kommer till biblioteket minst en gång i månaden, menar vi att de förväntar sig att finna det de söker där.

Personalens uppfattning om besökarna stämmer i stort överens med den bild vi fick genom enkäten. De punkter som inte överensstämmer är främst att utbildningsnivån är högre än förväntat och att könsfördelningen är jämnare. Det sista stämmer dock bara om man ser till biblioteket som helhet – ser man till varje språk för sig så är könsfördelningen mer ojämn.

Informanterna ur personalen säger sig inte ha ändrat uppfattning om låntagarna efter lånecentralens omvandling till öppet bibliotek. Vi menar ändå att vissa förändringar uppenbarligen har skett – till exempel har personalen idag kunskaper om låntagarna som de inte hade tidigare, när lånecentralen var ett magasin utan besökare. De ändrade formuleringarna i biblioteksplanen är inget som informanterna har fäst sig vid. Det är problematiskt, då en diskussion kring tankarna bakom ändringarna kunde vara bra för biblioteket och dess verksamhet.

Charles Taylor menar att två perspektiv, där det ena går ut på att alla ska ha samma möjligheter och ingen ska särbehandlas eller får särskilda fördelar medan det andra handlar om att var och en måste få utveckla sin egen individuella identitet och egenart, ofta kommer i konflikt med varandra. Man skulle kunna tänka sig att en satsning på litteratur på andra språk än svenska skulle upprätthålla åtskillnader och försvåra integration genom att göra det onödigt för personer med utländsk bakgrund att läsa på svenska. Vår studie tyder på att detta inte nödvändigtvis stämmer, eftersom förankring i det egna modersmålet och den egna kulturen kan ses som avgörande för att man ska finna sig tillrätta i ett nytt samhälle. Eftersom personer med svenska som modersmål utgör den största språkgruppen bland besökarna finns det goda möjligheter till kulturmöten, då även svenskarna får ta del av litteratur och kultur från andra språkområden än det egna.

Våra slutsatser är därmed att ett bibliotek med mångspråkig profil bidrar till en ökad integration och befrämjar möten mellan olika kulturer/språk, vilket i förlängningen ökar harmoniseringen mellan samhällsinvånarna.

Käll- och litteraturförteckning

Elektroniska källor

Dagens nyheter (2006) Kultur & nöjen, debatt:

<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=2502&a=538451> [2008-05-23]

Det flerspråkige bibliotek, Oslo (Kirsten Leth Nielse & Anelinde Aase Løven, Webbans.):

<http://www.dfb.deichman.no>. [2008-05-24]

Frisell, Helena et al. (2004). *Kartläggning av svenska som andraspråk*. Stockholm:

Myndigheten för skolutveckling (Rapport Dnr 2003:757).

http://www.skolutveckling.se/publikationer/sokochbestall/_pid/publdbExternal/_rp_publdbExternal_action/publicationDetails/_rp_publdbExternal_publ_id/78 [2008-05-23]

Hyltenstam, Kenneth och Lindberg, Inger (2004). "Förhastade slutsatser om flerspråkiga elevers svenskundervisning".

<http://hum.gu.se/institutioner/svenska-spraket/isa/aktuellt/Lisetten.pdf> [2008-05-23]

Artikeln publicerades först i *Lisetten*, nr 2:2004.

Integrations- och jämställdhetsdepartementet (2004-03-25). Målen för integrationspolitiken.

Ingår i *Integration och mångfald*. Uppdaterades senast 2008-02-22.

<http://www.regeringen.se/sb/d/2279> [2008-02-27].

Internationella biblioteket (2004-08-09). *Startsida - InternationellaBiblioteket.se*.

<http://www.interbib.se> [2008-02-27]

Internationella biblioteket (2004-09-09). *Vad är Internationella biblioteket?*

<http://www.interbib.se/default.asp?id=5216&PTID=0&refid=409> [2008-02-27]

Kulturdepartementet (2005-09-13). *Mål och budget för kulturpolitiken*. Uppdaterades senast

2008-01-16. <http://www.regeringen.se/sb/d/1897/a/49674>. [2008-02-27].

Kulturförökarna.se (2007-09-24). *Diskussionen om 'blattesvenskan' och*

samhällsintegrationen. www.kulturforokarna.se/feature.php?n=debatt&id=86 [2008-05-23]

Nationalencyklopedin. <http://www.ne.se>. (sökord: Charles Taylor) [2008-04-05]

Skolverket. *Svenskundervisning för invandrare (sfi)*.

<http://www.skolverket.se/sb/d/389>. [2008-06-29]

Stadsbiblioteket i Köpenhamn, BiblioteksCenter for Integration:

<http://www.statsbiblioteket.dk/sbci>. [2008-05-24]

Statistiska Centralbyråns statistikdatabas (sökord: befolkning)

<http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/Produkt.asp?produktid=BE0101> [2008-02-27]

Svenska institutet (2006). *Bland gussar och gossar: Om språksituationen I Sverige*.

http://www.si.se/templates/CommonPage____3933.aspx [2008-10-06]

Thomas, Wayne P. & Collier, Virginia (1997). *School Effectiveness for Language Minority Students*. NCBE Resource Collection Series, No. 9. Virginia: George Washington University. Finns tillgänglig på:
<http://www.ncele.gwu.edu/pubs/resource/effectiveness/thomas-collier97.pdf>. [2008-05-20]

Otryckt material

Bibliotek i rörelse: En strategisk plan för bibliotek i Stockholms stad 2006-2010 (2005). Stockholm: Stockholms stadsbibliotek och Stockholms kulturförvaltning.

Biblioteksverksamhet i Stockholms stad: En strategisk biblioteksplan (2002). Stockholm: Stockholms kulturförvaltning. Finns även tillgänglig som:
<http://www.kultur.stockholm.se/Kulturnamnd/PDF/Bibliote.pdf> [2008-03-13]

Brunnström, Ann-Christine (2005). *Mer nytta än nöje. En undersökning av invandrade göteborgares syn på biblioteksverksamhet*. Göteborgs stadsbibliotek. Finns även tillgänglig på:
[http://www5.goteborg.se/prod/kultur/stadsbibliotek/dalis2.nsf/0/0414aa4388af2105c1256cbf004f1fe0/\\$FILE/rapport.pdf](http://www5.goteborg.se/prod/kultur/stadsbibliotek/dalis2.nsf/0/0414aa4388af2105c1256cbf004f1fe0/$FILE/rapport.pdf) [2008-05-15]

Central medieförsörjningsplan för medier på invandrar- och flyktingspråk mars 2001 (2001). Stockholms stadsbibliotek, Internationella biblioteket. Finns även tillgänglig som:
http://www.interbib.se/Files/Files_Information/Reviderad%20medieplan.pdf [2008-02-27]

Central medieförsörjningsplan för mångspråkig litteratur 2006 (2006). Stockholms stadsbibliotek, Internationella biblioteket. Finns även tillgänglig som:
http://www.interbib.se/Files/Files_Information/big_images/Central%20medief%C3%B6rs%C3%B6rjningsplan%202006.doc [2008-02-27].

E-brev från Annika Klintefelt (2008-04-03). Statistiska Centralbyrån

Ekbom, Christina (2003) *Var femte låntagare. Medieförsörjning på andra språk än svenska i Östergötlands och Jönköpings län*. Länsbibliotek i Östergötland, Linköping.

Internationella bibliotekets verksamhetsplan (2006). Internationella biblioteket.

Intervjuer med fem anställda vid Internationella bibliotekets, utförda under perioden 2008-04-22 - 2008-04-23. De transkriberade intervjuerna finns i författarnas ägo.

Lundström, Stig (1997). *Internationella biblioteket i Stockholm: en idé om ett "världsbibliotek"*.

Muntlig uppgift, statistikansvarig på IB (2008). Internationella bibliotekets statistik för 2007. [2008-02-20]

Nilsson, Åsa (2008). *SOM: Livsstil och kulturvanor i Sverige 2007*. Göteborg: SOM-institutet (SOM-rapport nr 2008:13) Finns även tillgänglig på:
http://www.som.gu.se/rapporter/nya_rapporter_2008/livsstil_kulturvanor.pdf [2008-06-15]

Riktlinjer för Internationella bibliotekets lånecentral vid Stockholms stadsbibliotek (2001). Statens Kulturråd.

Riktlinjer för Invandrarlånecentralen vid Stockholms stadsbibliotek (1991). Stockholms stadsbibliotek, Invandrarlånecentralen.

Tryckt material

Antonsson, Helen & Meyer, Jenny (2000). *Internationella biblioteket: Från lånecentral till publikt bibliotek*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. 2000:36)

Bibliotekslag: *SFS 1996:1596* (1996). Stockholm: Fritzes.

Bryman, Alan ([2002] 2006). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.

Cummins, Jim (1996). *Negotiating Identities: Education for Empowerment in a Diverse Society*. Ontario: California Association for Bilingual Education.

Kulturdepartementet (1997). *Kulturpolitik*. Stockholm: Regeringskansliet (Regeringens proposition, 1996/97:3)

Kulturdepartementet (2007). *Mångfald är framtiden*. Kommittén för samordning av Mångkulturåret 2006. Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar (SOU), 2007:50). Även tillgänglig som: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/08/51/68/d400d4db.pdf> [2008-03-13]

Ladberg, Gunilla (2003). *Barn med flera språk*. Stockholm: Liber.

Malmö Stadsbibliotek (1990). *En gång invandrare alltid invandrare? Medieförsörjning till personer med utländsk bakgrund*. Länsavdelningen, Malmö Stadsbibliotek.

Pripp, Oscar et al. (2004). *Tid för mångfald*. Botkyrka: Mångkulturellt centrum.

Skot-Hansen, Dorte (2002a). Danish cultural policy: From monoculture towards cultural diversity. *International Journal of Cultural Policy*, vol. 8, nr 2, s.197-210.

Skot-Hansen, Dorte (2002b). The public library between integration and cultural diversity. *Scandinavian Public Library Quarterly*. København: Biblioteksstyrelsen nr 1, vol. 35, s. 12-13

Skutnabb-Kangas, Tove (1981). *Tvåspråkighet*. Lund: Liber läromedel.

Statens Kulturråd (1986). *Det mångspråkiga biblioteket: Invandrades och språkliga minoriteters litteraturförsörjning*. Stockholm: Statens kulturråd (Rapport från Statens Kulturråd 1986:8)

Statens Kulturråd (2003). *Kulturbarometern 2002: Kulturen i siffror 2003:1*. Örebro: Statistiska Centralbyrån (SCB). Finns även tillgänglig på:
http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2003/kulturbarometern_2002.pdf
[2008-05-15]

Statens Kulturråd (2005). *Om kulturell mångfald: Kulturrådets omvärldsanalys*. Malmö: Elanders Berlings. Finns även tillgänglig som:
http://www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2005/om_kulturell_mangfald.pdf [2008-03-13]

Svensson, Malin (2004). "Att utnyttja de andras kompetenser är det värdefulla": en professionsteoretisk undersökning av personalens kunskaper i en mångspråkig biblioteksverksamhet. Uppsala: Uppsala universitet, Institutionen för ABM. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Uppsala universitet, nr 231). Även tillgänglig som: <http://www.abm.uu.se/publikationer/2/2004/231.pdf> [2008-02-27]

Taylor, Charles (1992). "The Politics of Recognition". Ingår i Gutmann, Amy, red. *Multiculturalism and "The Politics of Recognition"*. Princeton: Princeton University Press.

Taylor, Charles (1999). "Erkännandets politik". Ingår i Gutmann, Amy, red. *Det mångkulturella samhället och erkännandets politik*. 2. [reviderade] uppl. Göteborg: Daidalos

Trost, Jan (2004). *Kvalitativa intervjuer*. 3. uppl. Poland: Studentlitteratur

Westin, Charles, et al. (1999). *Mångfald, integration, rasism och andra ord. Ett lexikon över begrepp inom IMER – Internationell Migration och Etniska Relationer*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Bilagor

Bilaga 1: Enkät

Datum: _____ april 2008

Intervjuperson nr _____

Våningsplan nr _____

Tid på dagen: kl. 09-11 kl. 11-13 kl. 13-15
 kl. 15-17 kl. 17-20 kl. 12-16

1. Hur gammal är du?

- 0-6 år
- 7-18 år
- 19-40 år
- 41-65 år
- 66 eller äldre

2. Du är:

- Kvinna
- Man

3. Vad har du för utbildning? (Ange den högsta nivå du har studerat på.)

- Grundskola
- Gymnasium
- Universitet/högskola
- Inget av nämnda alternativ

4. Vilket är ditt modersmål?

- Svenska
- Ryska
- Arabiska
- Spanska
- Persiska
- Kinesiska
- Thai
- Polska
- Japanska
- Serbiska/bosniska/kroatiska
- Annat: _____

5. Är du född eller uppväxt i Sverige?

- Ja
- Nej

Om "Nej", i vilket land är du född eller uppvuxen: _____

6. Bor du tillfälligt i Sverige?

- Ja
- Nej

7. Om du bor i Stockholms län, i vilken kommun bor du? (Välj 1 alternativ)

☐ Stockholm	☐ Lidingö	☐ Sollentuna	☐ Upplands
☐ Botkyrka	☐ Nacka	☐ Solna	☐ Väsby
☐ Danderyd	☐ Norrtälje	☐ Sundbyberg	☐ Vallentuna
☐ Ekerö	☐ Nykvarn	☐ Södertälje	☐ Vaxholm
☐ Haninge	☐ Nynäshamn	☐ Tyresö	☐ Värmdö
☐ Huddinge	☐ Salem	☐ Täby	☐ Österåker
☐ Järfälla	☐ Sigtuna	☐ Upplands-Bro	

8. Varför är du intresserad av andra språk än svenska? (Ange 1 alternativ.)

- Utländsk bakgrund
- Är gift/tillsammans med någon från ett annat land
- Har studerat/arbetat utomlands
- Jag studerar/ har studerat utländska språk
- Inget av ovanstående alternativ

9. Hur ofta besöker du Internationella biblioteket?

- Aldrig, det här är första gången
- Mindre än 1 gång/år
- Mellan 1 - 4 gånger/år
- Mellan 5- 11 gånger/år
- Minst 1 gång/månaden

10. Varför går du till Internationella biblioteket? (Du kan välja flera alternativ.)

För att...

☐ låna böcker/ljudböcker	☐ använda datorerna
☐ låna skivor	☐ gå på kulturevenemang
☐ låna film	☐ jag följer med
☐ läsa tidningar	☐ annat
☐ studera	

11 . Till vem lånar du böcker/skivor på Internationella biblioteket?

- Mig själv
- Familj och släkt
- Vänner
- Jag lånar inte

12. Är det viktigt att det finns böcker att låna på ditt/dina språk?

- Ja, mycket
- Ja, ganska
- Nej, inte särskilt
- Nej, inte alls

13. Vad betyder Internationella biblioteket för dig? Du kan välja flera alternativ.

- Här kan jag låna böcker som jag inte hittar någon annanstans
- Här kan jag hitta fakta och lära mig mer om olika ämnen
- Det hjälper mig att hålla liv i språket
- Här finns material för mina barn, så att de kan öva sig i sitt modersmål
- Här hittar jag musik och film från olika delar av världen
- Biblioteket är en öppen dörr mot världen utanför Sverige
- Inget speciellt

14. Tycker du att Internationella biblioteket behövs i Stockholm?

- Nej, Stockholm har andra bibliotek som är lika bra
- Kanske
- Ja, det är viktigt med ett internationellt bibliotek i innerstaden

15. Hur fick du reda på att Internationella biblioteket finns?

- Av familj eller släkt
- Av vänner/bekanta
- Från Internet
- I tidningen
- På jobbet
- I skolan
- På en kurs
- Av ett annat bibliotek
- Jag har gått förbi biblioteket
- Annat: _____

16. Brukar du besöka något annat bibliotek?

- Ja, biblioteket där jag bor
- Ja, biblioteket i min skola
- Ja, biblioteket på min arbetsplats
- Annat bibliotek: _____
- Nej

Skulle du vilja vara med på en intervju? _____

Om ja, lämna ditt telefonnummer, så kontaktar vi dig.

Ditt telefonnummer: _____

Bilaga 2: Intervjuguide

Inledande frågor:

- Hur länge har du arbetat på Internationella biblioteket?
- Vad har du för arbetsuppgifter?
- Vilka språk talar du?
- Vilket land kommer du ifrån? Hur länge har du bott i Sverige?
- Har du medvetet sökt dig till IB, eller hamnade du här av en slump?

Frågor om IB:s besökare:

- Vilken är din uppfattning om IB:s besökare? Vilka är de? (Följ upp enkätfrågorna: ålder, kön, språk, utbildning)
- Hur tror du att låntagarna hittar IB?
- Vet du vad IB gör för att nå ut till presumtiva besökare?

Om personalens uppfattningar:

- Vilka uppfattar du att biblioteket vänder sig till? Någon särskild grupp?
- Tycker du att det har skett någon förändring över tiden (från lånecentralen till idag) när det gäller synen på låntagarna och på IB:s service?
- Uppfattar du att det har skett någon förändring i Stockholms stadsbiblioteks inställning till mångfalds-/mångspråksarbete?
Har du läst och märkt någon skillnad i Sthlm:s stadsbiblioteks biblioteksplaner?
- Tycker du att det är viktigt att folk kan låna böcker och andra medier på sina modersmål? Varför/varför inte?
- Tycker du att det är bra att koncentrera samlingarna på olika språk till ett centralt bibliotek som IB istället för att sprida dem på olika filialer?
- Hur uppfattar du att andra bibliotek ställer sig till centraliseringen av samlingarna på olika bibliotek? Hur ser de på sitt ansvar för mångspråkig litteratur?
- Varför ska man överhuvudtaget satsa pengar på ett bibliotek som IB, när vi bor i Sverige och SSB:s resurser redan är knappa?
- Uppfattar du att SSB:s ledning och stadens politiker tycker att IB:s verksamhet är viktig och prioriterad?

Bilaga 3: Anonymiserad variabeltabell över Internationella bibliotekets anställda.

Kön	Man							Kvinna						
	Sv.	Sv.	Utl.	Utl.	Utl.	Utl.	Utl.	Sv.	Sv.	Sv.	Utl.	Utl.	Utl.	Utl.
Ursprung	Sv.	Sv.	Utl.	Utl.	Utl.	Utl.	Utl.	Sv.	Sv.	Sv.	Utl.	Utl.	Utl.	Utl.
Tidigare erfarenhet	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej
Tjänst	Ass.	Bibl.	Ass.	Ass.	Ass.	Bibl.	Ass.	Bibl.	Bibl.	Bibl.	Ass.	Bibl.	Bibl.	Ass.
Anställnings-tidpunkt	IB	IB	ILC	IB	0-4	IB	IB	ILC	IB	0-4	ILC	IB	0-4	0-4
Celler	A, B, C	D, E	F	G	H	I	J	K, L	M, N, O	P	Q, R	S, T	U, V, W	X, Y

Varje anställd representeras av en bokstav i den nedersta raden med celler. Fem av de anställda saknas i tabellen, eftersom deras arbetsuppgifter innebär att de inte kommer i direkt kontakt med låntagarna.

Bilaga 4: Enkätens resultat

Fråga 1

		Åldersgrupp	
		Antal	Procent
Hur gammal är du?	7-18 år	8	6,6
	19-40 år	71	58,7
	41-65 år	38	31,4
	66 eller äldre	4	3,3
	Totalt	121	100,0

Fråga 2

		Kön	
		Antal	Procent
Du är:	Kvinna	55	45,5
	Man	66	54,5
	Totalt	121	100,0

Fråga 3

		Utbildning	
		Antal	Procent
Vad har du för utbildning?	Grundskola	10	8,3
	Gymnasium	25	20,7
	Universitet/högskola	85	70,2
	Inget av de nämnda alternativen	1	0,8
	Totalt	121	100,0

Fråga 4

Modersmål

		Antal	Procent
Vilket är ditt modersmål?	svenska	24	19,8
	spanska	15	12,4
	ryska	14	11,6
	arabiska	11	9,1
	persiska	7	5,8
	kinesiska	7	5,8
	japanska	7	5,8
	finska	4	3,3
	tyska	3	2,5
	turkiska	3	2,5
	tigrinska	3	2,5
	vietnamesiska	2	1,7
	somaliska	2	1,7
	<i>Övriga europeiska språk:</i>	6	
	bulgariska, flamländska, estniska, polska, serbiska/bosniska/kroatiska, tjeckiska, ungerska	(1 pers/språk eller språkgrupp)	4,9
	<i>Övriga asiatiska språk:</i>	5	
	bengali, hindi, kurdiska, singalesiska, thai	(1 pers/språk)	4,1
<i>Övriga afrikanska språk:</i>	3		
lingala, swahili/engelska, yoruba/engelska	(1 pers/språk)	2,5	
<i>Personer med 2 modersmål:</i>	4		
svenska/italienska, persiska/ryska, arabiska/polska, svenska/kinesiska	(1 pers/språkpar)	3,3	
Totalt	121	100,0	

Fråga 5

Födelse-/barndomsland

		Antal	Procent	
Är du född i Sverige?	Ja	33	27,3	
	Nej (ingen landsangivelse)	6	5,0	
Om "Nej", i vilket land är du född eller uppvuxen?	Kina	7	5,8	
	Japan	7	5,8	
	Iran	6	5,0	
	Ryssland	6	5,0	
	Chile	5	4,1	
	Irak	4	3,3	
	Finland	3	2,5	
	Turkiet	3	2,5	
	Eritrea	2	1,7	
	Estland	2	1,7	
	Libyen	2	1,7	
	Somalia	2	1,7	
	Tyskland	2	1,7	
	Vitryssland	2	1,7	
	<i>Övriga sydamerikanska länder:</i>			
	Argentina, Bolivia, Colombia, Ecuador, El Salvador, Peru, Uruguay		7	5,8
	<i>Övriga europeiska länder:</i> Belgien, Bosnien, Bulgarien, Italien, Tjeckien, Ungern		6	5,0
<i>Övriga asiatiska länder:</i> Bangladesh, Indien, Sri Lanka, Thailand, Vietnam, Uzbekistan		6	5,0	
<i>Övriga afrikanska länder:</i>				
Algeriet, Kongo, Nigeria, Syrien, Tunisien		5	4,1	
Tyskland/Nepal		1	0,8	
Afghanistan/Ryssland		1	0,8	
Ryssland/Tadzjikistan/Estland		1	0,8	
Paraguay/Argentina		1	0,8	
Kina/Sverige		1	0,8	
Totalt		121	100,0	

Fråga 6

Eventuell tillfällig vistelse i Sverige

		Antal	Procent
Bor du tillfälligt i Sverige?	Ja	38	31,4
	nej	83	68,6
	Totalt	121	100,0

Fråga 7

Boende i Stockholms län

		Antal	Procent
Om du bor i Stockholms län, i vilken kommun bor du?	Stockholm	65	53,7
	Solna	9	7,4
	Botkyrka	7	5,8
	Huddinge	6	5,0
	Nacka	4	3,3
	Järfälla	3	2,5
	Lidingö	3	2,5
	Sigtuna	3	2,5
	Haninge	2	1,7
	Nynäshamn	2	1,7
	Sollentuna	2	1,7
	Upplands Väsby	2	1,7
	Värmdö	2	1,7
	Norrtälje	1	0,8
	Sundbyberg	1	0,8
	Södertälje	1	0,8
	Tyresö	1	0,8
	Täby	1	0,8
	Inget svar	6	5,0
	Totalt	121	100,0

Fråga 8

Anledning till språkintresse

		Antal	Procent
Varför är du intresserad av andra språk än svenska?	utländsk bakgrund	66	54,5
	jag studerar/har studerat utländska språk	17	14,0
	har studerat/arbetat utomlands	8	6,6
	är gift/tillsammans med någon från ett annat land	3	2,5
	inget av ovanstående alternativ	21	17,4
	inget svar	6	5,0
	Totalt	121	100,0

Fråga 9

Besöksfrekvens

		Antal	Procent
Hur ofta besöker du Internationella biblioteket?	aldrig, det här är första gången	18	14,9
	mindre än 1 gång/år	3	2,5
	mellan 1-4 ggr/år	15	12,4
	mellan 5-11 gr/år	20	16,5
	minst 1 gång/mån	64	52,9
	inget svar	1	0,8
	Totalt	121	100,0

Fråga 10

Besökarnas ärende till Internationella biblioteket

		Svar	
		Antal	Procent som svarat ja
Varför går du till Internationella biblioteket?	låna böcker	91	75,8%
	studera	32	26,7%
	läsa tidningar	24	20,0%
För att...	använda datorerna	24	20,0%
	låna skivor	20	16,7%
	låna film	18	15,0%
	gå på kulturevenemang	5	4,2%
	medföljande	4	3,3%
	annat	7	5,8%

Fråga 11

Utlån

		Svar	
		Antal	Procent
Till vem lånar du?	till mig själv	99	82,5%
	till familj och släkt	18	15,0%
	till vänner	4	3,3%
	jag lånar inte	19	15,8%

Fråga 12

Böcker på andra språk

		Antal	Procent
Är det viktigt att det finns böcker att låna på ditt/dina språk?	ja, mycket	79	65,3
	ja, ganska	26	21,5
	nej, inte särskilt	6	5,0
	nej, inte alls	5	4,1
	inget svar	5	4,1
	Totalt	121	100,0

Fråga 13

Vad besökarna säger sig tycka att IB står för

		Svar	
		Antal	Procent
Vad betyder Internationella biblioteket för dig?	Här kan jag låna böcker som jag inte hittar någon annanstans	72	61,0%
	Det hjälper mig att hålla liv i språket	39	33,1%
	Biblioteket är en öppen dörr mot världen utanför Sverige	37	31,4%
Svarsalternativ:	Här kan jag hitta fakta och lära mig mer om olika ämnen	36	30,5%
	Här hittar jag musik och film från olika delar av världen	23	19,5%
	Här finns material för mina barn, så att de kan öva sig i sitt modersmål	11	9,3%
	Inget speciellt	9	7,6%

Fråga 14

Besökarnas behov av ett mångspråkigt bibliotek

		Antal	Procent
Tycker du att Internationella biblioteket behövs i Stockholm?	Nej, Stockholm har andra bibliotek som är lika bra.	3	2,5
	Kanske	8	6,6
	Ja, det är viktigt med ett internationellt bibliotek i innerstaden.	108	89,3
	Inget svar	2	1,7
	Totalt	121	100,0

Fråga 15

Informationsförmedling om Internationella biblioteket

		Antal	Procent
Hur fick du reda på att Internationella biblioteket finns?	av vänner/ bekanta	33	27,3
	Jag har gått förbi biblioteket	27	22,3
	av familj och släkt	18	14,9
	på en kurs/ i skolan	15	12,4
	av ett annat bibliotek	13	10,7
	från Internet	9	7,4
	i tidningen	2	1,7
	I en tidningsartikel i Japan	1	0,8
	på jobbet	1	0,8
	Annat	1	0,8
	inget svar	1	0,8
Totalt	121	100,0	

Fråga 16 a

Besök på andra bibliotek

		Svar	
		Antal	Procent
Brukar du besöka något annat bibliotek?	Ja, biblioteket där jag bor	67	55,8%
	Ja, biblioteket i min skola	19	15,8%
	Ja, biblioteket på min arbetsplats	6	5,0%
	Annat bibliotek? (se tabellen nedan)	30	25,0%
	Nej	20	16,7%

Fråga 16 b

Bibliotek som besökarna går till

		Antal besökare (30 st. totalt)	Procent
Ytterligare bibliotek som besökarna nämner att de går till:	Stadsbibliotekets huvudbyggnad	8	26,7
	Går till olika bibliotek	8	26,7
	Läsesalongen i Kulturhuset	4	13,3
	Kungliga biblioteket	3	10,0
	Kungsholmen	2	6,7
	Nacka	1	3,3
	Sundbyberg	1	3,3
	Finlandsinstitutet	1	3,3
	Flera högskole- o universitetsbibliotek	1	3,3
	Stadsbibliotek i Malmö och Göteborg	1	3,3
	Total	30	100,0